

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Spirituální teologie

Vladimír Handl

**IDENTITA ZPOVĚDNÍKA V DOKUMENTECH DRUHÉHO
VATIKÁNSKÉHO KONCILU A V POKONCILNÍM MAGISTERIU**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Pavel Vojtěch Kohut OCD

PRAHA 2007

Poděkování

Na začátku si přeji vyslovit své upřímné poděkování vedoucímu diplomové práce Pavlu Vojtěchu Kohutovi OCD za vstřícnost, cenné podněty a rady, jakož i za poskytnutí širokého prostoru k osobnímu přístupu při zpracovávání daného tématu a rovněž za milé jednání. Mé ničím neztenčené poděkování chci vyjádřit též Zdeňku Wasserbauerovi, jelikož mi poskytl podnět na téma diplomové práce a k tomu i díl svého času a ochotnou pomoc s překlady cizojazyčné literatury a výklady smyslu těchto textů.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 6. 4. 2006

Vladimír Handl

Obsah

Obsah	3
ÚVOD	5
1 SVÁTOST SMÍŘENÍ – PŘÍKAZ A ÚKOL CÍRKVE	8
1.1 Ježíš Kristus pověřuje církev	8
1.2 Zpovědník v dějinách svátosti pokání	9
1.3 Druhý vatikánský koncil a obnovená tvář svátosti smíření	13
1.4 Liturgie slavení svátosti smíření a její prvky	15
1.5 Současná totožnost kněze pro identitu zpovědníka	19
2 TEOLOGICKÁ TOTOŽNOST ZPOVĚDNÍKA	24
2.1 Zpovědník jako otec	24
2.1.1 Primát otcovství	25
2.1.2 Otcovské ctnosti	25
2.1.3 Pevnost a jasnost otcovské výchovy	27
2.1.4 Příkladnost kajícího života zpovědníka	29
2.1.5 Podobenství o otcovství a synovství – exkurs	30
2.1.6 Milosrdenství vždy větší než hřích – exkurs	32
2.2 Zpovědník jako soudce	33
2.2.1 Kajícník disponovaný a slavicí	34
2.2.2 Sakramentální úloha svátosti smíření	34
2.2.3 Zpovědník ze sakramentálně-právní hlediska	35
2.2.4 Teologie soudu zpovědníka	37
2.2.5 Morálně-právní hledisko a etika zpovídání	39
2.2.6 Biblická východiska pojmů soudce a soudit	43
2.2.7 Smíření jako dar Boží a „ano“ člověka – exkurs	47
2.2.8 Vykoupením člověka k ospravedlnění a víře – exkurs	48
2.2.9 Milosrdný a Spravedlivý – exkurs	50
2.3 Zpovědník jako lékař	51
2.3.1 Kristus odpouštějící a uzdravující	52
2.3.2 Církev ve službě „lékařství spásy“	52
2.3.3 Analogie: nemoc/uzdravení; hřích /odpuštění	53
2.3.4 Správně diagnostikovat a léčit	53
2.3.5 Diagnostika skrytých příčin hříchů	54
2.3.6 Terapeutický přínos zpovědníka	56
2.3.7 Uzdravující potenciál svátosti smíření – exkurs	58
2.3.8 Zkušenost křesťanského Východu – exkurs	60
2.4 Zpovědník jako učitel a vychovatel	62
2.4.1 Prorocké a učitelské poslání Krista a církve	63
2.4.2 Zpovědník – živý nástroj magisteria	64
2.4.3 Penitenciální rozhovor jako dialog	65
2.4.4 Cíl penitenciálního rozhovoru	66
2.4.5 Učit a vychovávat nad rámec svátosti smíření	68
2.4.6 Prospěšnost prorocké služby – exkurs	71
3 DUCHOVNÍ A PSYCHOLOGICKÉ APLIKACE V PASTORACI	73
3.1 Vyvést praxi svátostného smíření z krize	73
3.2 Pastýřská zainteresovanost	74
3.3 Omyly spojené se svátostí smíření	75
3.4 Přísnost nebo mírnost?	77
3.5 Pastorační poznámky pro průběh svátosti smíření	78
3.6 Vademekum pro zpovědníky	82
3.7 Zpověď, psychologie, psychoterapie	84
3.8 Doplnující poznámky	86

3.9 Výběr z promluvy Jana Pavla II. ke zpovědníkům – exkurs	88
ZÁVĚR	91
Přehled použitých symbolů a zkratk	96
Seznam literatury	97
Přílohy	100
Anglická anotace / English annotation	103

ÚVOD

V úvodu mé diplomové práce s názvem „Identita zpovědníka v dokumentech Druhého vatikánského koncilu a v pokoncilním magisteriu“ bych rád nejprve uvedl do problematiky a do způsobu jejího zpracování. Seznámím s motivy volby tématu, celkovým významem problému, navrhovaným řešením. Dále pak s cíli této práce a metodou přístupu k řešené otázce.

První zásadou při výběru tématu bylo hledat téma opravdu praktické. Myšlenka na téma „zpovědník“ se zrodila tehdy, když se postupně objevily dvě skutečnosti. Tou první byla moje různorodá zkušenost se zpovědníky při slavení svátosti smíření, druhou pak zvnějšku podněcený zájem o toto téma, který byl probuzen na půdě kněžského semináře v souvislosti s mojí přípravou na kněžskou službu. Zmíněný rozdíl v přístupu zpovědníka ke kajícíkovi je jistě částečně legitimní, i když některý z nich se může kajícíkovi z různých důvodů právem jevit jako nevěrohodný, zarážející, pochybný nebo nejednotný. Avšak vzhledem k tomu, že ve zpovědnici nějakými způsobem vždy zaznívá slovo Kristovo, vyžaduje se při svátosti smíření víra a jistý respekt. Je však žádoucí, aby služba byla vykonávána svědomitě a stala se, pokud to závisí na zpovědníkovi, co nejúčinnější, nejpřínosnější a vyhledávanou. Z pozice budoucího zpovědníka, vzhledem ke skutečným nárokům služby, které se odvíjejí od rozmanitosti, neprůhlednosti a komplikovanosti lidských otázek (chování, činů, problémů, hříchů a jejich okolností), chci získat určité nástroje, jak se k těmto skutečnostem postavit, jakým způsobem a jakou odpověď či radu poskytnout, aby byla adekvátní a také čeho se vyvarovat. Proto mě zajímá, pokud je kněz ve službě Kristových tajemství spásy, čím jako zpovědník má být a jak má jednat a to po všech stránkách. Věřím, že díky studiu problematiky získám patřičné poznání a základní vhled do problematiky v souladu s církevním učením.

Problematikou praxe svátosti smíření a identity zpovědníka je nanejvýš vhodné se zabývat i z dalších objektivních důvodů, protože obojí prochází dnes jakousi krizí. Svědectví o tom podává i skutečnost, že ani mnohé teologické fakulty a kněžské semináře tomuto tématu nevěnují patřičnou pozornost. Stačí si jen připomenout dobu předkoncilní, kdy v našem prostředí průběžně vycházely pro fakulty a bohoslovce skripta. Byly značného rozsahu a zaměřovaly se na vykonávání všech úřadu duchovní správy, včetně „zpovědnice“ a kandidáti kněžství si je museli i patřičně osvojit. Za všechny jmenuji např. Kouřilovu „Rukojeť pastýřského bohosloví“ nebo i starší díla Foltynovského či Skočdopole. Chápání identity kněze a tím i zpovědníka se však s II. vatikánským koncilem prohloubilo jak teologicky, tak s přihlédnutím k současné pastorační situaci a jejím

nárokům. Mým zájmem je zabývat se vybraným tématem z obou důvodů – subjektivního i objektivního.

Vytčeným cílem je tedy ukázat roli zpovědníka s primárním zaměřením na jeho teologickou identitu a rovněž na její aplikované provádění ve svátosti smíření. Práce je koncipována teologicky, eticky a pastoračně. Snahou je držet se osnovy formulované zadáním, instrukcemi vedoucího práce a zásadami pro vypracování. Postupným studiem a promýšlením jsem dospěl k výsledné struktuře textu, jak je patrné z obsahu. Výsledkem práce je syntéza poznatků získaných z pramenné i sekundární literatury. Positum práce je vymezeno koncilními a pokoncilními dokumenty a dalšími autorskými příspěvky týkajícími se tématu současné identity zpovědníka. Prameny pro tuto práci jsem čerpal ze dvou jazykových oblastí: církevní dokumenty, které vyšly v českém jazyce, ostatní prameny v češtině a italštině. Pro vybrané téma je v naší jazykové oblasti nedostatek odborné literatury. Nejčastěji jsem citoval *Reconciliatio et paenitentia, Nova et vetera pro zpovědníka* a trvale přihlížel k celocírkevním závazným textům: k *Dokumentům II. vatikánského koncilu, Kodexu kanonického práva, Katechismu katolické církve a Obřadům pokání*.

Osnova práce je rozdělena do tří hlavních částí. V první části je nejprve předložen krátký dějinný vývoj svátosti smíření (se zřetelem na dobové modely zpovědníka) a představeno obnovené pojetí svátosti smíření a identity služebného kněžství. Oddíly, které to vyžadují, jsou prezentovány na základě biblických východisek, což se týká zejména části první a druhé. Druhá část postihuje jednotlivé rozměry identity zpovědníka jako otce, soudce, lékaře a učitele v kontextuálním zakotvení definovaném v části první. Uvedené čtyři role, jež tvoří identitu zpovědníka, jsou řazené podle aktuálního teologického důrazu a podle četnosti výskytu v dokumentech. Důležité aspekty jednotlivých oddílů jsem prohloubil a dokreslil vhodnými exkursy (např. o spravedlnosti a milosrdenství, o zkušenostech křesťanského Východu). Obsahová a formální podoba práce odráží vlastní teologickou reflexi. Ve třetí části (částečně již ve druhé) je předložena aplikace teologických východisek v pastorační praxi s poukazem i na aspekty psychologické. Z hlediska aplikace je rovněž pojednáno o duchovním prožívání identity a o současné praxi slavení svátosti smíření. V závěru prezentuji shrnutí a výsledky, které vycházejí ze zpracování dané problematiky a z vlastní teologické reflexe; nastiňuji možné otázky, předkládám vlastní definici zpovědníka a shrnuji přínos, který práce měla pro mne osobně.

Na tomto místě chci poděkovat Pánu a vzdát mu chválu za příkladné a slavné apoštoly víry, kteří se v minulosti horlivě věnovali posvátné zpovědnici, a jež církev

neopomíjí připomínat a vyzvedat. Jsou to mezi dalšími sv. Jan Nepomucký, sv. Jan Maria Vianney, sv. Josef Cafasso, sv. Leopold Mandič, sv. Pio z Pietralciny. Současně chci Bohu vyjádřit vděčnost i za ty často neznámé kněze-zpovědníky, kteří s nasazením a zodpovědností dnes slouží věřícím po celém světě na jejich cestě obrácení a posvěcení, kteří účinně kdy pomohli a posloužili i mně.

1 SVÁTOST SMÍŘENÍ – PŘÍKAZ A ÚKOL CÍRKVE

V první části si načrtne původ teologické totožnosti zpovědníka. Ta vyrůstá z Kristova příkazu daného církvi a pokračuje v kontinuálním dějinném vykonávání. Současný model je zakotven v učení Druhého vatikánského koncilu: v obnovené tváři svátosti smíření, v prohloubené kněžské identitě a uplatňuje se v obnovené liturgii.

1.1 Ježíš Kristus pověřuje církev

Kristus je Ohlašovatel Božího království a Zakladatel církve, je Vyzyvatel k pokání¹, Prostředník smíření a Zmocnitel odpuštění. My musíme při zkoumání identity zpovědníka (biskupa či kněze) hledat její původ a základ v samém povolání Kristově a v tajemství jeho záměru. Úkol zpovědníka patří ke konstitutivním prvkům svátosti pokání a smíření, kterou ustanovil Kristus Pán. Tato svátost je jediná ze sedmi svátostí církve, ve které se děje pokání svátostným způsobem.

Stěžejní momenty novozákonní výpovědi o smíření a odpuštění, jež nám přinesl Ježíš Kristus, Prostředník nové smlouvy (srov. Žid 12,24; srov. 1 Tim 2,5–6), a o trvalé službě smíření nacházíme v úvodu *Obřadů pokání*. „Bůh Otec projevil své milosrdenství, vždyť pro Kristovy zásluhy smířil svět se sebou. Syn Boží se stal člověkem a žil mezi lidmi, aby je vysvobodil z otroctví hříchu (srov. Jan 8,34–36) a aby je povolal ze tmy ke svému podivuhodnému světlu (srov. 1 Petr 2,9).“² Ježíš začal plnit své poslání tím, že volal k obrácení. „Tato jeho výzva byla a je podstatným prvkem hlásání království: ‚Naplnil se čas a přiblížilo se Boží království. Obráťte se a věřte evangeliu‘ (Mk 1,15).“³ „Ježíš však lidi nejenom k pokání vybízel, aby zanechali hříchů a obrátili se z celého srdce k Pánu (srov. Lk 15)⁴, ale ujímal se hříšníků a smiřoval je s Otcem.⁵ Zároveň uzdravoval i nemocné, aby ukázal, že má moc odpouštět hříchy (srov. Mt 9,2–8). Nakonec pak sám za naše hříchy zemřel a vstal z mrtvých pro naše ospravedlnění (srov. Řím 4,25). Proto v noci, kdy se za nás vydal, na počátku svého spasitelného utrpení ustanovil ve své krvi oběť Nové smlouvy na odpuštění hříchů (srov. Mt 26,28) a po svém vzkříšení seslal na

¹ „Třetím ‚tajemstvím světla‘ je kázání, ve kterém Ježíš ohlašuje příchod Božího království, vyzývá k obrácení a odpouští hříchy těm, kdo k němu přistupují s pokornou důvěrou.“ JAN PAVEL II.: Apoštolský list *Rosarium Virginis Mariae*, Praha: Sekretariát ČBK, 2002, čl. 21.

² *Obřady pokání* (dále jen: *Obřady*), Praha: Sekretariát ČLK, 1982, čl. 1.

³ Katechismus katolické církve (dále jen: KKC), Praha: Zvon, 1995, čl. 1427. Toto obrácení církev chápala zejména jako ono první a základní, tedy křestní.

⁴ Srov. podobenství o ztracené ovci, o ztraceném penízi, o marnotratném synu.

⁵ „Když viděl jejich víru, řekl tomu člověku: ‚Tvé hříchy jsou ti odpuštěny.‘“ (Lk 5,20). „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. Nepřišel jsem volat k pokání spravedlivé, ale hříšníky.“ (Lk 5,27–32). „Ježíš jí (ženě) řekl: ‚Jsi ti odpuštěny hříchy‘“ (Lk 7,48).

apoštoly Ducha svatého, aby měli moc hříchy odpouštět nebo zadržet (srov. Jan 20,19–23) a aby přijali pověření hlásat v jeho jménu obrácení, aby všem národům byly odpuštěny hříchy (srov. Lk 24,47). Od letnic, kdy apoštol Petr kázal odpuštění hříchů skrze křest (srov. Sk 2,38), církev nikdy neopomenula vybízet lidi k obrácení z hříchu a stavět na světlo Kristovo vítězství nad hříchem tím, že slavila svátost pokání.⁶ Zjevení Božího království Kristem, které je v jeho osobě již přítomné a odpuštění hříchů těm, kdo v něho důvěřují, je počátkem služby milosrdenství, v jejímž vykonávání On bude pokračovat až do konce světa, zvláště prostřednictvím svátosti smíření, svěřené církvi.⁷

1.2 Zpovědník v dějinách svátosti pokání

Následující stručný pohled do dějin svátosti pokání má zřetel k dobovým modelům zpovědníka a vychází přednostně ze „Slovníku katolické dogmatiky.“⁸ Tento nástin dějinného vývoje praxe a kázně svátosti pokání (jež se týká slavení a formy), ale i proměny v chápání svátostného mechanismu, nám bude nápomocen, abychom si ujasnili, s jakými důrazy byla svátost vnímána a proč. Její historické chápání na Západě i na Východě totiž ovlivňovalo i dobový výraz identity zpovědníka. I když podoba svátosti pokání prošla v dějinách vyznačenými proměnami s širokým interpretačním rozkmitem, trvala vždy ve vědomí církve pevná a nikdy nezměněná jistota o podstatě této svátosti.⁹ V zásadě je třeba rozlišit tři penitenciální způsoby, jimiž jsou: 1. antická penitence; 2. tarifová penitence; 3. středověký penitenciální systém platný od 13. století po současnou obnovu pokání.¹⁰

Antická penitence platila až do 7. století a má svůj počátek v praxi pokání prvotní církve. I když z Písma svatého nelze uvést důkaz pro nutnost zpovědi v přísném slova smyslu, přesto však novozákonní kající způsoby, které vykazují rysy církevního soudního jednání, doporučují nutnost osobního vyznání hříchů. Místa jako Jak 5,16 a 1 Jan 1,9 ukazují na to, že vyznání hříchů nelze považovat za věc svého vlastního nitra, nýbrž že se praktikovalo jako zpověď v praxi církve. V Mt 16,19 je Pánem přislíbena Petrovi moc svazovat a rozsvazovat, platná i v nebi. Totéž se děje v Mt 18,18 vůči celé obci. Přitom v Mt 18,15–18 se už setkáváme s prvokřesťanským kajícím jednáním. Tento způsob

---

⁶ Obřady, čl. 1.

⁷ Srov. JAN PAVEL II.: *Rosarium*, čl. 21.

⁸ Srov. KOCH Günter: Absoluce; Moc církve odpouštět hříchy; Svátost pokání; Zpověď, in: BEINERT Wolfgang (a kol.): *Slovník katolické dogmatiky*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, 9; 204; 354–356; 463–464.

⁹ Srov. JAN PAVEL II.: Posynodální apoštolská adhortace *Reconciliatio et paenitentia*, Praha: Zvon, 1996, čl. 30.

¹⁰ VRABLEC Jozef: *Obnova svátosti pokání*, Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1999, 4.

pokání, který zná různé stupně pokárání, končí v nejzávažnějším případě vyloučením hříšníka z obce.¹¹ Zná však také znovupřijetí; obojí má závazný účinek před Bohem. Podobně u sv. Pavla v 1 Kor 5,9–13 a 1 Kor 5,3–5. Pod jeho vedením má obec vynést rozsudek vyloučení. I zde má vyloučení zároveň terapeutický ráz – hříšník má být zachráněn a smířen.¹² Tyto novozákonní kořeny svátosti pokání mají silně ekleziologický charakter: hřích i odpuštění hříchu se hluboce dotýká obce a obec sama aktivně spolupracuje během odpovídajícího způsobu pokání kajícího. Vztah k Bohu a vztah k obci se ukazují jako těsně spojené.

Kolem let 90–100 čteme v *Didaché*: „Scházejte se každou neděli, vyznejte se z hříchů a slavte eucharistii.“¹³ V téže době píše papež Klement Římský (92–101) v *listě Korintánům* těm, kteří se vzbouřili autoritě: „Poklekněte v srdci před kněžími a přijměte uložené pokání.“ Podobná svědectví nalézáme u sv. Ireneje, sv. Cypriána, Origena. Pokání se obvykle protáhla na celou dobu postní a ke smíření docházelo při slavnostní kající liturgii ráno na Zelený čtvrtek.¹⁴ Proti herezím „montanismu“ a „novacianismu“ v oblasti pokání trvala stará církev na tom, že se zásadně může smířit s každým hříšníkem.¹⁵ S *Hermovým Pastýřem* (140–155) a Tertuliánem nacházíme koncem 2. století jasná svědectví pro kanonické pokání církve,¹⁶ při němž je účastna obec, i když rozhodující funkce spočívala na církevní autoritě. Mluvíme zde o období přísné kázně. Každý hřích po křtu mohl být odpuštěn, ale aby se zabránilo vážnému klesání, bylo smíření možné jen jednou v životě.¹⁷ Církevní pokání se vztahovalo jen na hříchy kapitální (početem 3). Po vyznání hříchu před biskupem a ve všeobecné formě i před obcí byl hříšník zařazen do „stavu penitentů“, a vyloučen z eucharistického a tím i církevního *communio*. Pak následovala často velmi dlouhá doba pokání s těžkými kajícími dávkami, které kajícího zatěžovaly i po smíření (rekonciliaci) společensky až do konce jeho života, což spolu neslo nemalé pastorační potíže. Po ukončení lhůty pokání následovalo znovupřijetí skrze

---

¹¹ V prvotní církvi byl praktikován stejný proces usmíření, jak jej znalo židovství v době Ježíšově a odehrávalo se takto: 1. Vyloučení hříšníka ze společenství a uložení pokání (vyhlášení dočasné exkomunikace). 2. Poté následovalo znovupřijetí viníka do společenství a udělení rozhřešení. Pokání zde bylo chápáno jako svazování, které mělo uzdravit a napravit. Rozhřešení (absoluce), jež následovalo, jako rozvázání ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Srov. GATTI Guido: *Confessare oggi, Un manuale per i confessori*, Leumann (Torino): Editrice Elledici, 1999, 62–63.

¹² „Podobně v Jan 20,19–23. Vyobcování hříšníka z církve neznamená zrušení jeho příslušnosti k církvi, ale již ztráta milosti hříchem znamená změnu v poměru církve k hříšníkovi.“ Svátost pokání, in: RAHNER Karel – VORGRIMLER Herbert: *Teologický slovník*, Praha: Zvon, 1996, 330.

¹³ *Didaché*, in: GIGLIONI Paolo: *Svátosti Krista a církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, 105.

¹⁴ Odst. srov. tamtéž 105.

¹⁵ Srov. Svátost pokání, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 330–331.

¹⁶ Srov. KOCH: Svátost pokání, in: BEINERT: op. cit., 355.

¹⁷ Srov. GIGLIONI: op. cit., 105–106. „Návrat do lůna církve byl pokládán za jakýsi druhý křest. Tak jako je neopakovatelný křest, tak bylo i antické pokání.“ VRABLEC: op. cit., 5.

vkládání rukou biskupa. Kajícník byl ve svém niterném obrácení výrazně odkázán na dobrodiní přímluv církevní obce. Bylo přesvědčením, že smíření s obcí znamenalo smíření s Bohem (Boží odpuštění): *Pax cum ecclesia = pax cum Deo*.¹⁸ Tvrdá praxe (rigorismus) antického pokání vedla k jejímu odsouvání až na konec života, i proto byl tento způsob odsouzen k zániku.

Tarifová penitence měla svůj prapůvod v antické praxi východní církve (jak dosvědčuje Origenes). Už od konce 4. století se zde vedle církevního pokání vyvinula individuální zpověď u jednoho duchovního vůdce; většinou mnicha příkladného života, který nemusel být nutně knězem. Ten byl vyhledáván jako rádce, modlitebník a duchovní lékař. Cílem nutnosti pokání byla výchova svědomí a tím vedení ke křesťanské dokonalosti.¹⁹ Tato praxe se rozšířila díky misiím do irsko-anglosaské oblasti (viz dílo sv. Patrika).²⁰ Odtud se objevil (počátkem 7. století), i když přes odpor, jako tarifní penitence v řadě evropských zemích. Západní církev tak poznala opakovanou absoluci. Z tarifního způsobu pokání se postupně vyvinul nám známý způsob soukromé („ušní“) zpovědi, kde byla tvrdá pokání nahrazena jednoduššími. Hledisko kontinuální konverze a hledisko personální bylo posíleno, ale ekleziální hledisko oslabilo. Systém se vyvíjel do 13. století. K přednostem oproti antické praxi patřilo, že k přijetí svátosti stačil svěcený kněz (tehdy biskup). Užívaly se penitenciální knihy („sazebníky“), které stanovovaly přesné nápravné úkony, jež byly kajícníkům ukládány.²¹ U soukromého pokání zůstalo též zachováno starobylé kanonické pořadí: vyznání hříchů – pokání – smíření (rozhřešení). Rozhodujícím úkonem svátosti pokání se nyní stalo vyznání hříchů, proto se svátost označovala jako „zpověď“, neboť teologicky bylo při těžkých hříších úplně vyznání nutností. Do úkonů se však vloudily mnohé zlořády. Pozornost se věnovala hříchům a jejich podrobnému vyznání podle počtu a druhu, pokání se stávalo více formálním. Došlo tak k redukci chápání svátosti a praxe začala zaměňovat pořadí: vyznání hříchů (zpověď) – rozhřešení – pokání.²²

Středověká penitence. Od vrcholného středověku byla doporučována a teologicky zdůvodňována „zpověď ze zbožnosti.“ A čtvrtý Lateránský koncil (1215) stanovil povinnost aspoň jednou do roka vyznat ve svátosti pokání těžké hříchy. V době scholastiky

¹⁸ Srov. KOCH: Svátost pokání, in: BEINERT: op. cit., 355.

¹⁹ „Těž západní mnišství, počínaje sv. Benediktem, se vrací k praxi vyznávání hříchů duchovnímu oci, někdy opatovi.“ GIGLIONI: op. cit., 106.

²⁰ I soukromé pokání zná náročnost. „V penitenciálu sv. Kolumbána čteme: ‚Jestliže někdo kradl, ať dělá pokání jeden rok, jestliže křivě přísahal, ať jej dělá sedm let!‘“ Tamtéž 107.

²¹ „Tarifová penitence platila jak pro kapitální hříchy, tak i pro všední.“ VRABLEC: op. cit., 7. „Což vyžadovalo diferencované pokání, jež bylo kasuisticky uváděno ve zpovědních knihách“ Svátost pokání, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 331.

²² „Postup byl tento: Kněz při zpovědi poučil penitenta o nejdůležitějších pravdách víry, aby mu navodil motivy lítosti a dotázal se, zda věří *per iudicium veniam consequi apud Deum* (že skrze odsudek se dosahuje milost před Bohem). Pak vyslechl jeho vyznání hříchů, pomodlil se s ním kající žalmy. Poté penitent přislíbil zlepšení a kněz mu uložil pokání a zároveň vkládáním rukou připojil absoluci.“ VRABLEC: op. cit., 8.

se teologická diskuse zabývala otázkou, zda odpuštění hříchů se děje skrze lítost kajícího,²³ též s odvoláním na antickou praxi východu, kdy mnich – často nekněz – vedl svého svěřence za účelem obrácení k vyznání hříchů a lítosti. Zde by ovšem kněžské „rozhřešení“ mělo jen deklaratorní (prohlašující) význam. Spor vyřešil *Tomáš Akvinský* syntézou, jež přešla do učení církve a udržela se dodnes: Dokonalá lítost zahlazuje hřích (ospravedlňuje pokřtěného hříšníka), ale ne bez současné touhy (zahrnutého úmyslu) přijmout svátost a tím i absoluci.²⁴ Koncil ve Florencii (1439) spatřoval v úkonech kajícího (lítost, vyznání, zadostiučinění), jakoby „materií“ této svátosti, „formou“ jsou knězova slova rozhřešení od hříchů (absoluce). Tím se uplatňuje při zjednání svátostného odpuštění i subjektivní spoluúčinkování příjemce svátosti.

Tridentský koncil (1551) nepřinesl v kající kázni podstatné změny, rozvinul však vůči útokům reformátorů katolickou nauku v „Učení o svátosti pokání“ a vydal patnáct naukových vět,²⁵ jež měly rozhodující vliv pro budoucnost. K těm nejdůležitějším patří: Svátost pokání je ustanovená Kristem a je opakovatelná. Existuje skutečná a vlastní církevní moc odpouštět hříchy a je zadržet. Také takzvaná nedokonalá lítost připravuje na přijetí svátostné milosti. Jen svátostné vyznání před knězem odpovídá Kristovu příkazu a je ustanoveno podle božského práva. Z téhož práva je nutnost ve svátosti pokání vyznat jednotlivě všechny smrtelné hříchy, jichž si je kající vědom,²⁶ včetně povinnosti alespoň jednou do roka je vyznat ve zpovědi. Svátostné rozhřešení kněze je účinný soudcovský úkon, nikoli pouhý služebný úkon ohlašující odpuštění, proto také Trident předepsal absoluční formuli v oznamovací formě:²⁷ „Rozhřešuji tě (...).“ Jen kněz – i ve stavu smrtelného hříchu – má moc svazovat a rozsvazovat. S vinou nebývá vždy Bohem prominut celý trest. Zpověď všedních hříchů je užitečná, ne však nutná. Doporučuje se též „generální zpověď“ hříchů již svátostně odpuštěných. Je třeba připomenout, že od Tridentu se postupně ztrácí ekleziální a sociální rozměr hříchu a pokání, jenž se opět prosadí až na II. Vatikánu. Rozeznat společenský charakter pokání se stalo ještě těžší, když se v 16. století přesunula zpověď z oltářního prostoru do uzavřených zpovědnic, kde byl zpovědník oddělený od penitenta mřížkou. Přesto církevní předpisy vždy zdůrazňovaly, že hříšník, který se dopustil smrtelného hříchu, nemůže se zúčastnit eucharistického společenství, jenž vždy vyjadřovalo plné společenství s církví. „Rituál z roku 1614 velmi zdůrazňoval, tak

²³ Tento aspekt jednostranně obhajoval Abelard. Jeho nauku odsoudila synoda v Sens (1140), přesto však zůstala směrodatnou pro celé 12. století. Tamtéž 8. „Na druhé straně např. Hugo od sv. Viktora zdůrazňoval, že jedině absoluce kněze zjednáva odpuštění.“ KOCH: Absoluce, in: BEINERT: op. cit., 9.

²⁴ Srov. tamtéž 9.

²⁵ Jedná se o články DS 1617–1693, 1701–1715; nejdůležitější lze nalézt ve zkrácené podobě, in: KOCH: Svátost pokání, in: BEINERT: op. cit., 355.

²⁶ Srov. Kodex kanonického práva (dále jen: CIC), Praha: Zvon, 1994, kán. 960.

²⁷ Oproti deprekativní (prosebné) formě ze staré římské církve, i dnes používané církví Východní.

jako i Trident, úlohu zpovědníka jako lékaře a soudce. Ten se má vyptat na stav kajícíka, jak dlouho se nezpovídal, dát mu krátké poučení a říci slovo, které povzbudí k obrácení a hluboké lítosti.²⁸ Pohled do dějin svátostného pokání nás ujišťuje, že podstatné prvky svátosti jsou trvale přítomny a nikdy v minulosti nevymizely. J. Vrablec uvádí čtyři: Církev vždy chápala, že ji Kristus pověřil posláním odpouštět hříchy (úloha zpovědníka). V minulosti se vždy setkáváme s nutností smiřovat se s Bohem viditelným způsobem. V dějinách byl vždy dáván důraz na vnitřní konverzi a ducha kajícínosti jako neodmyslitelnou podmínku odpuštění hříchů. Penitence vždy otvírala přístup k Eucharistii.²⁹

1.3 Druhý vatikánský koncil a obnovená tvář svátosti smíření

V *Lumen Gentium* nacházíme opětovný návrat k ekleziálnímu a sociálnímu rozměru hříchu a pokání,³⁰ jenž byl po Tridentu vnímán a prožíván jako výrazně individuální. „Ti, kdo přistupují ke svátosti pokání, dostávají od Božího milosrdenství odpuštění urážek, kterých se proti Bohu dopustili a zároveň se smiřují s církví [charakterizované jako kněžské společenství], jíž zranili svými hříchy a která svou láskou, příkladem a modlitbami pracuje na jejich obrácení.“³¹ Kristus, Boží Syn, který má moc odpouštět hříchy, a který ji na zemi vykonává, skutečně propůjčuje tuto moc lidem, aby ji konali jeho jménem.³² I když byla a je tato moc odpouštět v NZ svěřena církevní obci jako celku (koncil zde zdůrazňuje její kněžský charakter), byli „službou usmiřování“ výslovně pověřeni apoštolové (srov. např. Mt 18,18; Jan 20,23; 2 Kor 5,18)³³ a dnes nositelé jejich úřadu. Oni mají sukcesivní a vlastní zmocnění odpouštět těžké hříchy ve svátosti pokání mocí soudcovského úkonu v Kristově jménu.³⁴ Tak to prakticky platí v celé době kanonického církevního pokání, kdy se biskupské absoluci připisuje dalekosáhlé dvojí rozpětí smíření kajícíka: s Bohem a s církví (*reconciliatio cum ecclesia*).³⁵ Druhý vatikánský koncil tuto skutečnost postihuje a posiluje, když ozřejmuje teologii a svátostnost biskupského svěcení, a když deklaruje, že jeho moc je apoštolská, plná

²⁸ GIGLIONI: op. cit., 107.

²⁹ Srov. VRABLEC: op. cit., 9.

³⁰ Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium* (dále jen: LG), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, 29–100, čl. 11.

³¹ Srov. CIC, kán. 959.

³² Srov. KKC, čl. 1441.

³³ „Kristus chtěl, aby celá jeho církev byla svou modlitbou, životem a činností znamením a nástrojem odpuštění a smíření, které nám získal za cenu své krve.“ Tamtéž, čl. 1442.

³⁴ Jak bylo výše pojednáno, moc církve odpouštět hříchy se teologicky reflektuje od středověku a zásadně učí na Tridentu. Srov. kap. 1.2 Zpovědník v dějinách svátosti pokání.

³⁵ Srov. KOCH: Absoluční, in: BEINERT: op. cit., 9.

a vlastní.³⁶ Proto i k vlastním úkolům diecézního biskupa patří řídit kající praxi ve své diecézi.³⁷

Koncil ustanovil: „Obřad a formule svátosti pokání ať se upraví tak, aby zřetelněji vyjadřovaly povahu a účinek této svátosti.“³⁸ Nový *Ordo paenitentiae* (doslova „Řád pokání“) z roku 1973,³⁹ promítnutý v českých *Obřadech pokání* z roku 1982, dle direktiv koncilu, odráží obnovu společenského aspektu hříchu a pokání, jakož i úsilí o plnější pochopení povahy a účinků této svátosti pro věřící (i kněze) i uchopení většího bohatství forem. Právem lze říci, že v *Obřadech pokání* byla převzata úplná nauka tradice, včetně očištěných výpovědí Tridentu a přenesení jeho obsahu do jazyka naší doby.⁴⁰ Církev chce rovněž poukázat, že pokání se neprojevuje jen ve svátostné formě, ale i mimosvátostně; tato je účinnou, avšak zároveň jakoby přípravnou na formu svátostnou. Obřady pokání uvádějí, že jsou rozličné cesty pokání a odpuštění hříchů: „Boží lid v neustálé kajícínosti žije a roste z ní mnoha různými způsoby (...).“⁴¹ Stávající katechismus rozmanitost projevů křesťanova každodenního vnitřního pokání a obrácení rozvádí ještě více a vyjadřuje jej ve třech základních rovinách: modlitba, půst, almužna.⁴²

Další význačné rysy *Obřadů pokání* jsou teologické a liturgické. Liturgicky jsou v *Obřadech pokání* předvídaný tři formy svátostného kajícího slavení. Slavení smíření pro jednotlivé kajícíníky, jenž zůstává řádným prostředkem smíření, a který má své hluboké důvody, neboť Kristus Pán se osobně obrací ke každému hříšníkovy slovy: „Synu, odpouštějí se ti hříchy“ (Mk 2,5) a je lékařem sklánějícím se nad jednotlivým nemocným, jenž u něho nalézá uzdravení.⁴³ *Obřady pokání* znají ještě dva obřady společného slavení. *Obřad pro více kajících s vyznáním a rozhřešením jednotlivců*. Toto slavení mnohem jasněji vyjadřuje církevní ráz pokání, neboť je liturgicky zařazeno do bohoslužby slova.⁴⁴ *Třetí způsob* je jen pro případy závažné nutnosti. Jedná se o *obřad pro více kajících*

---

³⁶ Srov. LG 21; 26. Před Tridentem byl reflektován úřad biskupa v podstatě čistě jurisdikčně, bez svátostného rozlišení hierarchického kněžství.

³⁷ Srov. LG 26.

³⁸ DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* (dále jen: SC), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, 125–171, čl. 72.

³⁹ Starý rituál před reformou nesl název: *De sacramento paenitentiae*.

⁴⁰ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 30.

⁴¹ „Vytrvalostí ve zkouškách, konáním skutků milosrdenství a lásky, prací na svém obrácení, prosbou Boha a bratří a sester o odpuštění, zejména při kajících pobožnostech, hlásáním Božího slova, (...) v liturgických kajících prvcích.“ *Obřady*, čl. 4. O důrazu na primát svátostného pokání srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31.

⁴² „Starost o spásu bližního, kající slzy, péče o chudé, vyznávání vin bratřím, revize života, (...) duchovní vedení. Těž četba Písma, modlitba liturgie hodin, (...) i každý upřímný úkon zbožnosti přispívají k obrácení a odpuštění hříchů (...) Nejbezpečnější cestou pokání je vzít svůj každodenní kříž a následovat Ježíše.“ KKC, čl. 1434–1437.

⁴³ Srov. tamtéž, čl. 1497; 1484.

⁴⁴ Srov. tamtéž, čl. 1482. Tento způsob je podstatně podobný prvému a je vhodný zejména pro různá období církevního roku. Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 32.

s obecným vyznáním i svátostným rozhrěšením (generální absolucí) a s nutností přijetí individuální svátosti dodatečně.⁴⁵ Nové Obřady pokání tím, že výrazněji vyjadřují léčivý charakter svátosti, jsou bližší současnému člověku, který tento rozměr dnes více chápe, hledá a potřebuje.⁴⁶

I teologický důraz nových Obřadů pokání je dobře spatřován: trinitárně a velikonočně.⁴⁷ Obě dimenze pak v sobě spojuje absoluční formule: „*Bůh, Otec veškerého milosrdenství, smrtí a vzkříšením svého Syna smířil se sebou celý svět a na odpuštění hříchů dal svého svatého Ducha; ať vám (ti) skrze tuto službu církve odpustí hříchy a naplní vás (tě) pokojem. Uděluji vám (ti) rozhrěšení ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.*“⁴⁸ Tato absoluční formule zároveň integruje v jedno obě dějinné formy: oznamovací a deprekativní čili prosebnou: Bůh (...) ať ti (...) odpustí (...) Uděluji ti rozhrěšení (...).

Přestože církve učí o nesvátostných způsobech prominutí každodenních vin (všedních hříchů), učitelský úřad naléhavě i dnes doporučuje zpověď ze zbožnosti.⁴⁹ Tento prostředek vyniká mezi ostatními jako účinnější a potřebnější. Pastýři mají vést věřící tak, jak již po staletí ukazuje tradice učení a zvyk. Duchovní poklad, jež přináší tato praxe, pomáhá vychovávat svědomí, účinněji bojovat proti žádostivostem, dát se uzdravit Kristem, činit pokrok v životě Ducha a stát se milosrdnými.⁵⁰ Tato chválihodná a užitečná kající praxe se tak stává vytrvalou snahou důsledného uskutečňování křestní milosti a vede k horlivější službě Bohu, bratřím a sestrám.⁵¹ Tím, že na svém těle prožíváme Ježíšovo umírání, bude na nás stále patrnější Ježíšův život (srov. 2 Kor 4,10).

1.4 Liturgie slavení svátosti smíření a její prvky

Východiskem nám budou *Obřady pokání* a struktura jimi předložená.⁵² Svátost pokání je svou povahou úkonem liturgickým, tzn. církevním a veřejným, a to ať se slaví kterýmkoli ze tří výše uvedených způsobů a byť se jeví sebevíce soukroměji.⁵³ Přijatá svátost totiž souvisí se znovupřijetím do eucharistického společenství nebo s jejím vroucnějším prožíváním.

⁴⁵ Jan Pavel II. důrazně podtrhl vyjimečnost tohoto třetího způsobu, jelikož je určen pouze pro pastoračně obtížné situace a musí být řízen řádem k tomu ustanoveným na úrovni biskupů. Srov. tamtéž 33.

⁴⁶ Srov. tamtéž, čl. 31.

⁴⁷ Srov. Obřady, čl. 5; 6.d; 45; 46. Také srov. GIGLIONI: op. cit., 108.

⁴⁸ Obřady, čl. 46.

⁴⁹ Srov. LG 11.

⁵⁰ Srov. KKC 1458; srov. CIC, kán. 988, §2.

⁵¹ Srov. Obřady, čl. 7.b. „Časté přijímání svátosti totiž posiluje vědomí, že i menší hříchy urážejí Boha a dotýkají se církve.“ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 32.

⁵² Srov. Obřady, čl. 6; 12–21; 40.

⁵³ Srov. SC 26-27; srov. KKC, čl. 1482.

Když církev slaví svátost pokání, nechce tím zvýrazňovat bídu člověka, ale slaví moc zmrtvýchvstání Krista a přivlastňuje si ji vírou, chválí Boží milosrdenství, vyzpívává svou důvěru v ně a raduje se, že jeden její syn (dcera), jež byl ztracen, vzdálen, poskvrněn, je opět nalezen a očištěn. Slavení tedy má být důstojné, pokojné, v gestech důsledné, neuspěchané.⁵⁴

Liturgie je výkon kněžství Ježíše Krista.⁵⁵ Jde o oblast, kde kněz má mít zvláštní vědomí, že je služebníkem a věrně poslouchá církev. To platí zvláště při udílení svátostí, jež jsou výlučnými úkony Krista a církve a jimiž kněz přisluhuje v osobě Krista a jménem církve pro dobro věřících. Ti mají skutečné právo účastnit se slavení liturgie tak, jak to chce církev, ne podle osobního vkusu jednotlivého služebníka.⁵⁶

Nyní se zastavme u liturgie řádného svátostného smíření jednoho kajícího. Kněz má pamatovat že, pokud z pastoračních důvodů vynechává nebo zkracuje obřad, je vždy nutné zachování tří kroků ze strany kajícího: vyznání hříchů (zpověď), přijetí uloženého pokání (zadostiučinění), na výzvu kněze projevení lítosti; kněz pak vyslovuje formuli absolutione a kajícího propustí.⁵⁷ Všechny prvky řádného slavení však jsou: příprava kajícího i kněze, přijetí kajícího, četba Božího slova, zpověď, uložení a přijetí pokání, výzva k lítosti, jež je vyjádřena v modlitbě kajícího a kněžské rozhřešení; na závěr chvála s díkůvzdáním a rozloučení s požehnáním kněze.⁵⁸

Nezastupitelnou roli hraje Duch svatý, který zjevuje pravdu o člověku samém a uvádí do pokání uvádí. Nepřetržitým působením v nitru člověka ponouká jeho srdce k obrácení a k lítosti nad hříchy i prosbě o odpuštění, když ukazuje na Krista. To je začátek doby, během níž je provinilec pobízen ke vzdálené přípravě na svátost pokání.⁵⁹ Kněze podněcuje tentýž Duch, aby vůbec tuto službu vykonával a činil tak ze spojení s Kristovým úmyslem a jeho láskou.⁶⁰ K blízké přípravě na přijetí svátosti pokání náleží modlitba a bezprostřední příprava penitenta na zpověď. „Kněz má vzývat Ducha svatého, aby měl od něho světlo a lásku.“⁶¹

---

⁵⁴ Srov. GIGLIONI: op. cit., 116,121.

⁵⁵ Srov. SC 7.

⁵⁶ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář pro službu a život kněží, Praha: Sekretariát ČBK, 1995, čl. 6; srov. CIC, kán. 846, §1.

⁵⁷ Srov. KKC 1491; 1448.

⁵⁸ Srov. tamtéž, čl. 1480.

⁵⁹ Srov. tamtéž, čl. 1454.

⁶⁰ Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil: Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis* (dále jen: PO), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, čl. 13, 301–337. „Jak velké poklady milosti, pravého života a duchovního vyzařování by se dostávaly církvi, kdyby jeden každý kněz projevil starostlivost, aby nikdy z nedbalosti nebo jiné příčiny, která je jen záminkou, nezanedbal setkání s věřícími ve zpovědnici a více se snažil, aby tam nikdy nepřišel nepřipravený a bez velmi nutných lidských vlastností a předpokladů duchovních a pastoračních.“ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 29.

⁶¹ Starobylá prosba biskupova ze 7. století zněla: „Shlédni, Pane, na naše snažné prosby. Vyslyš mě, i když já první potřebuji tvou shovívavost! Vyslyš toho, jehož jsi ustanovil za služebníka tohoto díla obnovy, ne pro

Přijetí kajícího je třeba spojit s otcovskou, bratrskou a pastorační láskou a přívětivostí stran zpovědníka. Rozměr zpovědníka jako otce je v tomto momentě nejzřetelnější. Po znamení kříže povzbudí kněz kajícího k důvěře v Boha. Vhodné je, uvede-li penitent čas poslední zpovědi a obtíže svého duchovního života.

Čtení Božího slova slouží k osvícení svědomí kajícího a vzbuzení spásné zkroušenosti, ale i naděje a důvěry; zazní buď v tomto okamžiku nebo ještě před zpovědí.⁶² Významné místo pak má čtení Božího slova s následnou homilií v bohoslužbě slova během obřadu pro více kajících se soukromou zpovědí nebo při kající pobožnosti.⁶³

Při vyznání hříchů má kněz pomoci kajícímu k dobré a úplné zpovědi, včetně uvážlivého kladení objasňujících otázek.⁶⁴ I když není v jeho silách posoudit plnost a pravdivost penitentova vnějšího vyznání stejně jako jeho vnitřního sebepoznání (zpytování),⁶⁵ přesto k jeho úkolu lékaře patří umět ve světle Ducha svátého moudře naslouchat, rozlišovat a odhalovat možné kořeny hříchů volbou vhodných otázek, rad a poučení a přivádět kajícího k velikonočnímu tajemství vykoupení a k rozhodnutí pro nový život v Kristu. Po vyznání penidenta se zpovědník v duchu otcovství projevuje zejména jako lékař, učitel i soudce. Aspekt soudce bude pak dovršen při absoli. Tehdy kněz *in persona Christi* mocí klíčů vynese jako službu svým slovem duchovní soud.⁶⁶

Spasitelný a léčivý ráz má mít i druh pokání, jež kněz ukládá podle druhu a počtu hříchů jako lék proti slabosti. Zároveň má a někdy i musí kněz přihlídnout, aby volba zadostiučinění (za viny) měla nápravný ráz tam, kde byl porušen řád (náprava škody, očištění pověsti, odstranění pohoršení). Její míra má odpovídat jednotlivci i povaze hříchu.⁶⁷ Nejen modlitba je vhodný úkon pokání, patřičnější je často sebezápor či služba bližnímu a milosrdný skutek, jež mají i sociální povahu. Kněz má povzbudit k nasazení se pro budoucnost před zaobíráním se minulostí (srov. Flp 3,13). Především přinášením ovoce se dílo obrácení dovršuje (srov. Lk 3,8). Když pak zpovědník určí kající čin, má se také penidenta zeptat, zda jej přijímá.

Vnitřní lítost kajícího plynoucí z víry stojí vůbec na prvním místě, poněvadž na ní závisí pravdivost pokání a intenzita obrácení srdce. „Je nezbytným předpokladem pro platné a účinné uskutečnění této svátosti. Ze strany kajícího musí být jeho vnitřní lítost

---

jeho zásluhy, ale ze své milosti.“ O tom podává svědectví *Gelasianův sakramentář*, in: GIGLIONI: op. cit., 118.

⁶² „Bylo by vhodné, kdyby kajícího poblíž zpovědnice našel pomůcku s vybranými úryvky Božího slova.“ Tamtéž, 118.

⁶³ Srov. Obřady, čl. 24; 25.

⁶⁴ Srov. CIC, kán. 979.

⁶⁵ Srov. KKC, čl. 1456.

⁶⁶ Srov. GIGLIONI: op.cit., 112.

⁶⁷ Srov. CIC, kán. 981; srov. KKC, čl. 1459; 1460.

knězi nějakým způsobem zřejmá; postačuje lítost nedokonalá.⁶⁸ Ve sledu úkonů nyní kněz vyzve kajícího, aby ji vyjádřil v tiché modlitbě s prosbou o odpuštění a s předsevzetím začít žít nový život.

Trojediný Bůh Otec, Syn a Duch svatý uděluje odpuštění hříchů a pokoj službou církve. Kněz tak mocí klíčů jako soudce skrze viditelné znamení vynáší osvobozující rozsudek. Vztáhne alespoň pravici nad hlavu kajícího, pronese formuli rozhřešení a dělá nad ním kříž.⁶⁹ V anamnéze (památce) formule absoluce je vyjádřena nezměrnost Božího milosrdenství, projevená v nevyčerpatelném velikonočním díle vykoupění. V epiklezi zaznívá vyprošení a svolání Ducha svatého.⁷⁰ Podstatná slova: Uděluji ti rozhřešení (...) stačí v nebezpečí smrti. Skrze viditelná znamení – slova a gesta – dává zpovědník pocítit sílu a účinnost svátosti. Tím je svátost pokání dokonána.

V závěru kající sám nebo spolu s knězem děkuje a chválí Boží dobrotu v krátké invokaci: Chvalte Hospodina, neboť je dobrý – jeho milosrdenství trvá navěky.⁷¹ Kněz pak propustí kajícího vhodnými slovy např.: Pán ti odpustil hříchy. Jdi v pokoji. Kající pokračuje ve svém obrácení zejména trpělivým přijetím kříže (srov. Lk 9,23) a skutky lásky, která „přikrývá všechny hříchy“ (1 Petr 4,8).

Krátce k *místu, době a liturgickému oděvu*. Vlastním místem slavení svátosti je kostel a zpovědnice (případně zpovědní místnost), avšak jednotlivci mohou svátost přijímat na kterémkoli vhodném místě. Kodex k tomu praví: „Vždycky musí být na viditelném místě kostela zpovědnice, opatřené mřížkou mezi kajícím a zpovědníkem, aby jich mohli svobodně použít věřící, kteří si to přejí.“⁷² Volba doby ke svátosti smíření není obecně nijak omezena. Zpovědníci mají být věřícím k dispozici, kdykoli o to v mezích rozumnosti požádají. Věřícím se mají stanovit jim vhodné zpovědní dny a hodiny (PO 13).⁷³ Proto by vedle pořadu bohoslužeb neměl chybět rozvrh zpovědi. Je žádoucí vést věřící k tomu, aby přistupovali k svátosti pokání mimo mši svatou. Obzvláště vhodnou

---

⁶⁸ Svátost pokání, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 339; odtud vzata čísla článků: DS 1323; 1461; 1464; 1542n; 1557; 1673nn; 1677n; 1704.

⁶⁹ Byzantská liturgie používá více formulí rozhřešení, jež mají prosebný ráz a obdivuhodně vyjadřují tajemství odpuštění: „Bůh, který skrze proroka Natana odpustil Davidovi, když vyznal své hříchy, a Petrovi, když hořce plakal, a hříšníci, když zkrápěla slzami jeho nohy, a farizeovi a marnotratnému synovi, týž Bůh ti odpusť, skrze mne hříšníka, v tomto i onom životě; kež tě neodsoudí, až se objevíš před jeho hrozným soudem, on, který je veleben na věky věků. Amen.“ KKC, čl. 1481.

⁷⁰ GIGLIONI: op. cit., 119–120; srov. KKC, čl. 1449.

⁷¹ Obřady, čl. 47; další varianty děkovných modliteb, in: čl. 56; 57.

⁷² CIC, kán. 964. Jan Pavel II. zdůrazňuje, že „kajícím se nemají vnucovat vlastní zvyklosti, ale má se respektovat jeho postoj a právo výběru ve způsobu (i místě) zpovědi: tváří v tvář nebo přes zpovědní mřížku.“ JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN Józef: Svátost smíření. Inspirace nejen pro zpovědníky, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 73. Zájem o mřížku ze strany kajících dnes opět roste, což dosvědčuje řada kněží; důvodem je požadavek diskrétního prostředí k vyznání hříchů, jelikož jejich charakter je mnohdy zahanbující.

⁷³ Srov. CIC, kán. 986.

dobou udělování svátosti je doba postní. Kněz si obléká dle způsobu liturgického slavení a podle vhodnosti albu (či superpelici) nebo jen štólu, ani jedno není podmínkou.

1.5 Současná totožnost kněze pro identitu zpovědníka

Nyní se budeme zabývat chronologicky třemi důležitými dokumenty, které představují koncilní a pokoncilní učení o totožnosti kněze.⁷⁴ *Dekret o službě a životě kněží* (*Presbyterorum ordinis*, dále jen: PO) uvádí: Kněží tím, že se postavili do služeb Krista učitele, kněze a krále jako jeho živé nástroje, „mají účast na jeho díle spásy a posvěcení, jímž je církev zde na zemi bez přestání budována jako Boží lid, Kristovo tělo a chrám Ducha svatého.“ (Srov. PO 1). Sněm tak hned na začátku dokumentu zdůraznil služební ráz novozákonního kněžství, jež se uskutečňuje jak kristocentricky, tak ekleziologicky.⁷⁵ Základem nové teologie kněžství je nauka o poslání celého Božího lidu se zvláštním posláním kněze jako služebníka Krista a lidí uprostřed tohoto lidu.⁷⁶

Kněz naplňuje své poslání v prvotním úkolu jako služebník slova, jež vyúsťuje v úkol přísluhovatele eucharistie a svátostí (*ministerium verbi et sacramentorum*).⁷⁷ Slovo spásy u věřících probouzí a živí víru a poznání a zároveň dává růst jednotě společenství. Víra pak je nutná k přijímání svátostí a touze po nich; mluvíme tedy o svátostech víry. Proto se při udělování svátostí vyžaduje kázání slova, což platí úměrně i u svátosti smíření. (Srov. PO 2; 4; 5).

Své poslání vykonávají kněží v podřízeném stupni jako spolupracovníci svého biskupa se společným apoštolským posláním (participují na úřadě apoštolů). Posvátnou moc a autoritu ke službě přijímají ze svěcení (*potestas ordinis*). Díky této zvláštní svátosti, jež je připodobňuje Kristu-Knězi, mohou jednat jménem Krista-Hlavy. (Srov. PO 2; 7).

Aby kněz mohl konat posvátné úkony, obdržel zvláštní posvěcení. Svátostným připodobněním Kristu-Knězi je zároveň ponoukán sám usilovat o svatost, protože Kristu se zasvětil a má ho zastupovat. Ovšem i samy posvátné úkony a jejich vykonávání jsou mu

---

⁷⁴ Zásadní dokumenty pojednávající o služebném kněžství jsou: „Dekret o službě a životě kněží“ (PO) Druhého vatikánského koncilu, posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. „O výchově kněží v současných podmínkách“ (PDV) a „Direktář pro službu a život kněží.“

⁷⁵ PLANNER František: Kněz a jeho poslání, Řím: Křesťanská akademie, 1972, 20; srov. LG 28.

⁷⁶ V Tridentu na rozdíl od Druhého vatikánského koncilu nalézáme odlišné teologické hledisko v chápání kněžského poslání. Ve zpětném pohledu k Tridentu spatřujeme poslání kněze zúžené na slavení oběti mše svaté (i když je pravdou, že Trident ve svých dekretech pojednává – z reformních důvodů – i o jiných kněžských úkonech, zejména o pravomoci odpouštět hříchy, jak už i výše zaznělo). Trident nepropracoval teologii kněžství tak důsledně proto, že si to nekladl za cíl (doba přinášela jiné otázky). Kněžství mělo ryze kultovní-svátostnou funkci. Kněz byl orientován a vztažen výlučně k eucharistii. Srov. PLANNER: op. cit., 41–42.

⁷⁷ Činnost kněze není pouze bohoslužebná, ale zahrnuje i činnost učitelskou a pastýřskou. Apoštolské kněžství samo už v sobě zahrnuje kultické kněžství a v něm vlastně vrcholí. Samo ohlašování evangelia je dle Řím 15,16 (řec.) taktéž liturgií. Srov. tamtéž 41, 46; srov. LG 25.

příležitostí k osobnímu posvěcení, které pak uplatní i ve službě. Kněz se upevňuje v duchovním životě a je duchovně plodný, když koná službu Ducha, pokud je vůči Kristovu Duchu učenlivý a nechá se jím posvěcovat, oživovat a vést. (Srov. PO 12). Zejména v důsledném přijetí celibátu nalezne kněz zvláštní zdroj duchovní plodnosti a síly a díky pokoře, poslušnosti a přiměřené chudobě získává pohotovost ducha. (Srov. PO 15; 16; 17). Poněvadž kněží jsou přísluhovateli svátostí, mají také plodně svátosti přijímat. Důraz je kladen právě na „časté svátostné pokání, které, když je připravené každodenním zpytováním svědomí, velice podporuje nezbytné obrácení srdce k lásce Otce milosrdenství. Pro upevnění spojení s Kristem, které si růst zpovědního citu obzvláště vyžaduje, mají kněží pěstovat tolik potřebnou vnitřní modlitbu. (Srov. PO 18). Pokud kněz opravdu žije z eucharistie a napodobuje to, co koná, bude podoben dobrému Pastýři a podaří se mu naplňovat požadavek pastýřské lásky ve všech situacích. (Srov. PO 13; 14).

Kněz *in persona Christi-Capitis* mezi Božím lidem a v jeho prospěch veřejně vykonává (jemu svěřený) velmi vznešený a nutný úřad otce, pastýře a učitele. Ve farnosti zaujímá nezastupitelné místo, poněvadž řídí bohoslužbu a v jednotě se svým biskupem lid posvěcuje, řídí k věčné spáse a duchovně pozvedá. Kněz v liturgii spojuje obec s Kristem a darem ze svěcení uděluje a vyprošuje Kristově obci milosti ve svátostech.⁷⁸ Kristus se tedy v knězi životadárným způsobem spojuje s církví. Už tím, že svátosti uděluje, je spojen s Kristovou láskou a záměrem, což se význačně projevuje i tím, že ochotně přísluhuje svátostí pokání. (Srov. PO 13). „Zpovědní služba kněze je bezpochyby jednou z nejobtížnějších a vyžaduje velikou moudrost, je jednou z nejnamáhavějších a nejzávažnějších, ale zároveň z nejkrásnějších a plných útěchy.“⁷⁹

Kněží však ze křtu jsou též jako bratři mezi bratřimi (srov. PO 9), křesťané mezi křesťany a kněžími v královském kněžstvu. Kněz tak žije mezi těmi, jimž slouží, jako mezi svými bratry. Z lidu, byl povolán, aby mezi lidmi působil, proto si musí osvojit i potřebné lidské ctnosti a vlastnosti. (Srov. PO 2; 3; 9). Má-li kněz lid vést, musí jej znát, má-li ho poučovat, musí s ním žít, znát jeho starosti, boje a radosti. Tento aspekt je též nutný, aby kněz mohl stavět i bořit, povzbuzovat i napomínat, utěšovat i usvědčovat, a to rozvážně a moudře.

S odstupem více než dvaceti pěti let od koncilu vychází důležitý dokument, jež navazuje na koncilní texty: posynodální apoštolská adhortace Jana Pavla II. *O výchově*

---

⁷⁸ Pravomoc kněze odpouštět hříchy na základě nauky Tridentu bylo sice chápáno se zřetelem k církvi jako Kristovu tělu, avšak z nepřesné interpretace se v potridentské době příliš oddělovala církev coby eucharistické tělo od těla mystického. Co dělá církev církví, je přece Kristova reálná, podstatná a svátostná přítomnost v ní. Srov. PLANNER: op. cit., 42.

⁷⁹ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 29.

kněží v současných podmínkách (*Pastores dabo vobis*, 1992).⁸⁰ Dokument se zabývá výchovou ke kněžství se zřetelem na vývoj konce druhého tisíciletí. Prohlubuje mystérium podstaty a poslání kněžské služby a klade velký důraz na duchovní život kněží, jenž s jejich službou souvisí. Vzhledem k obtížnosti doby i složitosti a proměnlivosti světa Jan Pavel II. (synoda) kněze nejen povzbuzuje, ale také na ně apeluje. Vystavávají nové požadavky⁸¹ jako: zhostit se úkolu evangelizátorů pro „novou evangelizaci,“ dedukcí odhalovat a analyzovat skutečnosti doby, avšak dvojznačnosti doby správně interpretovat a evangelně rozlišovat. Odtud se volá po potřebě trvalé kněžské formace a od pastýřů se očekává, že se otevřou vyššímu vnuknutí Ducha svatého, aby rozlišili nejhlubší duchovní potřeby lidí a přiměřeně odpovídali na jejich očekávání. S odkazem na Žid 5,1 se hovoří o požadavku „lidskosti“ Božího služebníka. Stejně platí, že existuje podstatný rys kněze, který se nemění.⁸²

Synoda svým příspěvkem pomohla k vyjasnění povahy (*natura*) a poslání služebného kněžství⁸³ se záměrem překonat pokoncilní „krizi“ kněžské identity. Tím se mělo posílit vědomí specifické ontologické sounáležitosti kněze s Kristem. Kněžská a stejně i křesťanská identita mají svůj původ v nejsvětější Trojici a definují se na základě různorodosti a bohatosti vztahů Trojice, jež se promítají a uskutečňují v církevním společenství. I když je vztah k církvi při určení identity kněze nutný, není prvořadý, protože samotné tajemství církve se podstatně vztahuje ke Kristu. Tím absolutně nutným klíčem je vztah ke Kristu. Ježíš vytvořil těsné spojení mezi službou, kterou pověřil učedníky, a svým vlastním posláním (Mt 10,16; Jan 20,21). Z hlediska lidské síly je nemožné, aby poslání učedníků pocházelo od nich samých. Poslání je možné pouze prostřednictvím daru Krista a jeho Ducha, svátostí⁸⁴ (Jan 20,22–23⁸⁵; Jan 15,5). Kněz se tak stává v církvi a pro ni svátostným zpřítomněním (znaméním) Krista, Hlavy a Pastýře. Je-li Kristu zvláštním způsobem připodoben – *configuratur*, pak ohlašuje s plnou mocí jeho slova, opakuje jeho spásonosná gesta odpuštění, především ve svátostech křtu, smíření a eucharistie, vede své stáde k Oci v moci Ducha svatého a pečuje o ně láskyplně až do úplného sebeobětování. Kněz jako reprezentant Krista-Ženicha stojí nejen v církvi, ale také vůči církvi (*in Ecclesia – erga Ecclesiam ponitur*). Dále o církvi jako mysteriu platí, že její

⁸⁰ V podobném duchu krátce nato vychází od Kongregace pro klérus: Direktář pro službu a život kněží (1994).

⁸¹ Srov. JAN PAVEL II.: Posynodální apoštolská adhortace *Pastores dabo vobis*, Praha: Zvon, 1993, čl. 1–10.

⁸² „Kněz zítřka musí být neméně podoben Kristu jako kněz dneška.“ Srov. tamtéž, čl. 5.

⁸³ Srov. tamtéž, čl. 11–18.

⁸⁴ Vztah kněze ke Kristu a v něm k jeho církvi spočívá už v samotném bytí kněze (na základě pomazání ve svátosti kněžství), a v jeho konání (tj. v jeho poslání a službě). Srov. tamtéž, čl. 16.

⁸⁵ „Přijměte Ducha svatého. Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, (...)“

služebné kněžství – nacházející se uprostřed ní – má moc svátostnými znaky zpřítomňovat zmrtvýchvstalého Krista, protože kněz je znamením, že Kristus neopustil svou církev. Kněz je také znamením absolutní přednosti milosti, Kristem církvi zdarma dané. Kristus, jenž je přítomen v knězi jako svém svátostném znamení, stojí vůči církvi i světu jako věčný a neustále nový pramen spásy.

Je to u kněze pastorační láska, která vtiskuje jeho službě specifický charakter lásky (*amoris officium*).⁸⁶ Pastorační láska kněze je tak ctností, jež spočívá především v úplném sebedarování církvi po vzoru Kristově, který na kříži ukázal dokonalost své pastýřské lásky. Bezpochyby existuje vnitřní vztah mezi vykonáváním trojí služby kněze (slova, svátostí a služby lásky – *triplex munus*) a jeho duchovním životem.⁸⁷ Kněz, když je zvláštním pomazáním Ducha připodobněn Kristu-Hlavě, je povolán – duchovní posila mu neschází – zaníceným a průzračným způsobem žít, zvěstovat a dosvědčovat evangelní radikalismus. Kněz musí stále více dozrávat v lásce a službě a osvojovat si mysl Kristovu. Je povolán, aby uvedl do života evangelní rady: poslušnost, která podmiňuje pastorační pohotovost (*disponibilitas*), čistotu (celibát), jíž se vyjadřuje autentická pastorační láska a chudobu k získání velké vnitřní svobody v plnění Boží vůle. Od jejich ideálu je odvozena sama kněžská identita. Zejména toto je pak vyjádřeno v evangelním radikalismu. Poslání kněze se týká zejména nasazení se pro místní církev, avšak kněžská služba je povolána účastnit se i světového apoštolského poslání.

Direktář pro službu a život kněží (1994) ještě více rozvíjí některé aspekty poslání a života kněží a to vzhledem k dalším požadavkům doby.⁸⁸ Na základě pneumatologického rozměru kněžství plyne, že pečeti Ducha svatého kněz navždy zůstává služebníkem Krista a církve. Kněz tak má jistotu, že nikdy neztratí přítomnost a účinnou moc Ducha svatého k sebedarování se ve službě věřícím pro jejich spásu. Je to opět Duch svatý, Duch Pravdy, kdo předává kněžím ve svěcení (setrvávajícím v jednotě církevního společenství) prorocký úkol zvěstovat a pravomocně vykládat Boží slovo. V celocírkevním úkolu nové evangelizace je každý kněz povolán k tomu, aby byl hlasatelem naděje.⁸⁹

Proti dvěma navzájem opačným pokušením – jedním je vykonávání služby s neomezeností vládce stáda a druhým pak připodobnění takovému Kristu-Hlavě, jenž se

---

⁸⁶ „Pást Pánovo stádce ať je službou lásky.“ Sv. AUGUSTIN: *Tractatus in Joannem*, in: PO 14; in: JAN PAVEL II.: *Pastores*, čl. 23; 24.

⁸⁷ JAN PAVEL II.: *Pastores*, 19–33.

⁸⁸ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS: *Direktář pro službu a život kněží*, Praha: Sekretariát ČBK, 1995, čl. 1-68.

⁸⁹ „První zvěst a kořen každé evangelizace jako i základ každého lidského rozvoje spočívá v nezničitelné jistotě v Kristovo zmrtvýchvstání, v jeho konečné vítězství nad hříchem a smrtí.“ Tamtéž, čl. 35.

ztrácí v nesprávném pojetí společenství⁹⁰ – Direktář uvádí, že věrohodné uplatňování moci kněze spočívá ve službě pokorné, avšak i pravomocné. Je to kněz, kdo zásadním způsobem spoluvytváří místní církev. Společenství očekává, že on bude znalcem lidství, člověkem pravdy a společenství, svědkem péče dobrého Pastýře o všechny a o každou svou ovečku, protože žije v hlubokém a zvláštním souzvuku s Ním.⁹¹ Očekává, že se může s jistotou spolehnout na jeho obětavost, neúnavnou službu a na jeho věrnou, věrohodnou a bezpodmínečnou lásku. Tomuto požadavku kněz dostojí, bude-li vykonávat duchovní službu mimo jiné laskavě a pevně, se znalostí i s Duchem svatým. Jeho úřední autorita bude posilovaná a dosvědčovaná autoritou jeho osobního svědectví, která bude živená jeho duchovním životem a praktikovanými ctnostmi.⁹² Pak bude moci představit věřícím Pána takového, jaký skutečně je. Pastýřská láska je zvláště dnes ohrožena tehdy, když se její smysl naplní pouhým obřadnictvím.⁹³ A právě k otázce pokání je důležité, aby přísluhovatel svátosti smíření vytvářel co nejlepší podmínky jak účinně ukázat její krásu, je podstatné, aby sám vydával osobní svědectví a šel příkladem ostatním věřícím ve zkušenosti odpuštění. Svědky Božího milosrdenství s hříšníky se kněží stávají tehdy, čerpají-li sami z této svátosti. To tvoří první podmínku pro pastýřské vyzdvižení hodnoty této svátosti.

---

⁹⁰ Dnes zejména takzvaný *democraticismus* je závažným pokušením, jež směřuje k popírání pravomoci a milosti Krista jako hlavy a tak ke znetvořování církve (smazáváním rozlišení mezi všeobecným a služebným kněžstvím). Srov. tamtéž 17.

⁹¹ „Snubní rozměr života kněze jako pastýře způsobí, že bude osvěcovat svědomí věřících světlem zjevené pravdy, spolehlivě bude bdít nad evangelní ryzostí křesťanského života, bude napravovat chyby, odpouštět, hojit rány, těšit v zármutku (...)“ Tamtéž, čl. 55.

⁹² „(...) dej mu (Pane) ducha moudrosti, rady a velkodušnosti, ducha kněžství (...) aby pomáhal tvému lidu a vedl ho v jednání, bázni a čistém srdci.“ *Constitutiones Apostolorum*, in: PO 7, pozn. 35.

⁹³ „Nezřídka je možno pozorovat u některých kněží vliv takovéto mentality směřující k redukci kněžství. Tedy „dělat“ kněze, vykonat různé služby a zaručit, aby vše dobře fungovalo, což je chápáno jako vše v kněžském životě.“ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář, čl. 44.

2 TEOLOGICKÁ TOTOŽNOST ZPOVĚDNÍKA

V předchozí části jsme ukázali na Původce svátosti smíření a na její dějinnou linii. Seznámili jsme se s obnovenou pokoncilní tváří svátosti a služebného kněžství, abychom kontextuálním zakotvením v této nové skutečnosti pojednali o identitě zpovědníka. Ta vyrůstá ze samotné identity kněze a uplatňuje se v odpovídající službě – specifické a důležité. V koncepci teologické, etické a duchovní pojednáme postupně o zpovědníkovi jako otci, soudci, lékaři a učiteli (vychovateli) a důležité aspekty prohloubíme vhodnými exkursy.

V *Obřadech pokání*⁹⁴ je dobře ukázáno na trojí munus (úřad, úlohu) zpovědníka: lékaře, soudce a učitele. Tyto tři úlohy se zde nacházejí na stejné úrovni,; zatímco kdysi byl více zdůrazňován úřad soudce, dnes se stále zřetelněji klade do popředí role otce.⁹⁵ V *Reconciliatio et paenitentia* vyniká důraz v aspektu soudce a lékaře, ovšem logicky z textu vyplývá i aspekt otce. Je pochopitelné, že se u zpovědníka všechny úlohy projevují současně, i když je možné postihnout, že v určitém okamžiku zpovědi některá vyniká více. Je také skutečností, že všechny tři role jsou v určitém napětí. Též je dobré si povšimnout, v jak relativně krátké časové periodě se během jedné svátosti smíření všechny role uskuteční, a s jak četnou frekvencí opakování, která odvisí od mnohdy nemalého počtu zpovědí. Proto zpovědní služba ve svátosti smíření, má-li být kvalitní, vyžaduje nemalý nárok na pozornost a pohotovost zpovědníka, a také i na jeho důvěru v pomoc a světlo Ducha svatého. Mnozí zpovědníci dosvědčují, jak nesmírně silně vnímají a prožívají své kněžství právě díky této službě.

2.1 Zpovědník jako otec

Ukážeme, že zpovědník je prvořadě (duchovním) otcem. Pojem otec, z něhož plyne otcovství (lidské a duchovní), nalézá svůj nepřekonatelný vzor a je založen v Osobě Boha Otce, prvním principu Boží Trojice a v jeho konání. Otec v imanentní Trojici plodí Syna, Syn je věčně plozen a poznává se vůči Otci a Otec vůči Synu. Ve stvoření Bůh poskytuje darem bytí mimo sebe. Boží otcovství je láskou a znamená, že od něho pochází život a řád. Vztahy a role na Zemi jsou pak určitým odleskem vztahů a rolí v Trojici. S vyslovením pojmu otec by se z hlediska lidského syna mohly a měly vybavit tyto charakteristiky: dárce

---

⁹⁴ Srov. Obřady, čl. 10.a.

⁹⁵ Srov. tamtéž, čl. 10.c.

a živitel, účastný a chápající, milující a slitovník, ručitel synovství, vychovatel a dobrý příklad. Jimi se následně budeme zabývat se zaměřením na otcovství zpovědníka.

2.1.1 Primát otcovství

Ukažme si, že zpovědník je více otcem než soudcem, že teologie mluví ve prospěch otcovství. Spravedlivé je, že v úvodu *Obradů pokání*⁹⁶ je u kněze-zpovědníka podtržena role otce, čímž se mu svěřuje poslání zjevovat Boží otcovství⁹⁷ skrze provádění (vykonávání) otcovství ve svátosti smíření; taktéž i svým jednáním a otcovskou péčí. Ukažme si nyní, v čem spočívá podstata rolí soudce a otce, a jak se liší. Je-li role soudce bližší soudní povaze svátostného znamení, pak poslání otce je bližší vnitřní podstatě skutečnosti svátostného smíření, kterou je nové stvoření v Duchu svatém. Vyjadřuje-li tedy soudcovská role absolucí na jedné straně osvobozující účinek svátosti, má role otcovská vyjádřit na druhé straně *kreativní* účinek svátosti (stvoření k synovství).⁹⁸ Jeví se proto vhodné zaměnit tradičně chápané pořadí a předsunout roli otce před roli soudce. Jelikož tedy zpovědník skrze svátost smíření, kterou vysluhuje, kajícímu hříšníkovi znovu zprostředkovává nebo sděluje posvěcující milost⁹⁹ a opět ho „rodí“ k životu Božího dítěte, tedy „oživuje“ darem Ducha, musí být na prvním místě, tedy dříve a více otcem.¹⁰⁰

2.1.2 Otcovské ctnosti

V čem má zpovědník spatřovat vzor trpělivosti a péče, ne-li ve vzoru otcovské trpělivosti a péče Boží? O důležitých ctnostech a kvalitách pojednává tato podkapitola.

Penitenciální soud je svou podstatou anticipací soudu eschatologického. Proto musí být chápán v optice velkého dne Páně,¹⁰¹ který je pokáním připravován a také částečně

---

⁹⁶ Srov. tamtéž, čl. 10.c; srov. Lk 15,20–24 (podobnoství o milosrdném otcí).

⁹⁷ „První božská osoba Trojice je Otcem lidí, jelikož je (lidí) sebesdílením své božské podstaty (milost, ospravedlnění, Duch svatý) činí nadpřirozeně a milostiplně svými dětmi (Boží dítě, znovuzrození).“ Otcovství Boží, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 230.

⁹⁸ Srov. GATTI: op. cit., 66.

⁹⁹ Ze sakramentální teologie plyne: Kněz-zpovědník jako svěcený služebník církve, která je svátostným „prodloužením“ Krista, komunikuje (sdílí) dar spásy a smíření ve svátosti obrácení.

¹⁰⁰ Srov. GATTI: op. cit., 66. „Když sv. Pavel píše ‚svým dětem‘ a říká, ‚že je znovu v bolestech rodí, dokud nebudou dotvořeni v podobu Kristovu‘ (Gal 4,19), ví, že se jedná o skutečné otcovství, o aktivní účast na božském otcovství (srov. Ef 3,14–15).“ ŠPIDLÍK Tomáš: *Spiritualita křesťanského Východu. Mnišství, Velehrad – Roma: Refugium, 2004, 104.* Pochopitelně, kněz sám ze sebe neobdarovává duchovním životem, spíše ukazuje svou službou na zdroj a je znamením Božího otcovství.

¹⁰¹ „Pán neotálí splnit svá zaslíbení, jak si to někteří vykládají, nýbrž má s námi trpělivost, protože si nepřeje, aby někdo zahynul, ale chce, aby všichni dospěli k pokání (...) Vězte, že ve své trpělivost vám Pán poskytuje čas ke spáse.“ (2 Peter 3,9.15).

uskutečňován. Z toho vyplývá nutnost specifického postoje zpovědníka.¹⁰² Byl ustanoven Bohem a církví jako služebník spravedlnosti a milosrdenství, aby se staral jak o Boží čest, tak o spásu duší. S péčí o duše je kladen na zpovědníka mimo jiné požadavek (božské) trpělivosti¹⁰³ a řady potřebných lidských vlastností. Ty se pak promítají do jeho postojů. Tedy z hlediska postojů a jednání musí být zpovědník více než přísným vychovatelem, či rigidním soudcem, moudrým a přívětivým otcem. „K účinnému vykonávání služby musí mít zpovědník zcela nezbytné lidské vlastnosti, totiž moudrost, rozvážnost, soudnost a důslednost, prostoupené mírností a laskavostí.“¹⁰⁴ Má mít „osvědčenou znalost křesťanského jednání, zkušenost s lidskými skutečnostmi, úctu a jemnocit vůči tomu, který klesl.“¹⁰⁵

Svátost smíření na rozdíl od ostatních svátostí je velmi kreativní v tom smyslu, že zde je velký prostor, nevymezený přesně liturgickými texty, prostor setkání a rozhovoru mezi zpovědníkem a penitentem.¹⁰⁶ Jaké jsou základní a podstatné znaky penitenciálního rozhovoru?¹⁰⁷ Nesmírně záleží na vedení tohoto dialogu, na tónu setkání, který vtiskuje zpovědník, tedy na způsobu přijetí, přivítání, na způsobu kladení otázek, na reagování vzhledem k tomu, co penitent vyznal, na způsobu poučování. Vlídlost, dobrota, trpělivost, otevřená náruč, čas pro penitenta atd., to všechno jsou nutné postoje, které zpovědník musí vůči kajícíkovi mít. Kajícíkovi, který často přichází pod tíží svých hříchů, stydí se, prožívá různé problémy a boje. Je-li v takto těžké situaci, nutně očekává a potřebuje právě tyto zpovědníkovy postoje. Je nutné, aby zpovědník v roli otce usiloval proměnit jeho ponížení a stud v radost z návratu a odpuštění, aby tak penitent odcházel s pocitem, že je milován a pochopen, podobně jako jej miluje a chápe Bůh.¹⁰⁸ Od zpovědníka jako otce se vyžaduje: 1. Mít opravdový zájem o kajícíka. 2. Umět mu naslouchat a být v tom trpělivý. 3. Snažit se proniknout do srdce kajícíka, být empatický, radovat se s ním a spolutrpět s ním.¹⁰⁹ Kněz možná mnohdy nebude vědět, co odpovědět nebo jak má dotyčnému pomoci, ale vždycky mu může naslouchat, vždy může projevit svůj opravdový zájem o jeho problémy, o jeho stav a dát mu pocítit přijetí a účast na jeho utrpení a nesnázích.

---

¹⁰² Srov. GERARDI Renzo: *Teologia ed etica della penitenza*, Bologna: Centro Editoriale Dehoniano (EDB), 1993, 230.

¹⁰³ Služebník Kristův se nemá hádat, nýbrž má být laskavý ke všem, schopný učit a být trpělivý. (Srov. 2 Tim 2,24); „Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá (...) Láska se nedá vydráždit, nepočítá křivdy (...) Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá. Láska nikdy nezanikne.“ (1Kor 13,4–8).

¹⁰⁴ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 29.

¹⁰⁵ KKC, čl. 1466. „Jemnocit a vstřícnost zpovědníka považují kajícíci obvykle za veliký dar, za znamení milosti Boží. Díky přátelskému přístupu zpovědníka kajícík snáze uvěří v něžnost a přátelství odpouštějícího Boha.“ AUGUSTYN: *Svátost smíření*, 25.

¹⁰⁶ Srov. GATTI: op. cit., 61.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž 61.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž 61–62.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž 61–62.

Takto – otcovským způsobem – má kněz slavit svátost smíření a zjevovat skrze ni Boží otcovskou dobrotu.

Následující i předchozí pravidla a zásady mají platit obdobně jak ve vztahu mezi duchovním otcem a jemu svěřenými, tak pro vztah mezi otcem a jeho vlastními dětmi.¹¹⁰ Dobrý zpovědník má mít vždy v úctě svobodu člověka. „Ti úzkostlivě zaujatí svou úlohou ve zpovědnici mohou snadno zapomenout na prostou skutečnost, že základem svátosti pokání je svoboda kajícího a upřímnost jeho vyznání. Zpovědník nikdy nemůže rozhodovat za kajícího a nikdy mu nemůže vnucovat nic proti jeho svobodě.“¹¹¹ Má vytvořit podmínky pro jeho vnitřní svobodu k jeho setkání s Bohem. Jan Pavel II. dává poučení, že „nikdy se nesmí užívat slov, která urážejí city, i když tato slova neporušují zásady spravedlnosti a lásky.“¹¹² Papež také vyzývá k trpělivosti v naslouchání: „Zpovědník nikdy nesmí projevovat spěch a zahanbovat kajícího uspěchanými pobídkami.“¹¹³ Kněz by nikdy neměl litovat času na udělování svátosti smíření. Vlastní rys otcovství spočívá ve schopnosti povzbuzovat k duchovnímu boji, životnímu zápasu a k zodpovědnosti.

2.1.3 Pevnost a jasnost otcovské výchovy

V této podkapitole ukážeme na nutnost pevné a jasné výchovy ve zpovědnici, jakož i na spoluúčast zpovědníka na pokání kajícího.

Určité situace budou vyžadovat, aby zpovědník jako otec byl dostatečně pevný a náročný, jasný a důsledný, což každá správná otcovská výchova vyžaduje. „U duchovního otce je dobrota slučitelná s přísností: tyto dvě vlastnosti musí mít nutně každý, kdo se věnuje vedení duší.“¹¹⁴ „Zpovědník litujícího kajícího otcovsky napomíná důraznými, duši posilujícími a přátelskými slovy: „Od nynějška už nehřeš““¹¹⁵ (Jan 8,11). Apoštol Pavel, vědom si svého duchovního otcovství, píše soluňským: „Víte přece, že jsme každého z vás jako otec své děti napomínali, povzbuzovali a zapřísahali, abyste vedli život důstojný Boha, který vás povolal do slávy svého království.“ (1 Sol 2,11–12) Být pevný a důsledný, volit patřičná napomenutí, znamená zároveň mít na paměti dobro penitenta

---

¹¹⁰ Srov. AUGUSTYN Józef: O otcovství, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 16, 18, 26, 32, 42, 46, 62, 66.

¹¹¹ AUGUSTYN: Svátost smíření, 22–23.

¹¹² JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 26.

¹¹³ Tamtéž 29.

¹¹⁴ ŠPIDLÍK: Spiritualita. Mnišství, 104.

¹¹⁵ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 29.

a jeho skutečný duchovní prospěch.¹¹⁶ Mnohdy bude předpokladem dobrá znalost penitenta. Napomenutí má směřovat zejména k pevnějšímu přilnutí ke Kristu a k přisvojení si jeho slova stejně jako k zápasu proti lehkovážnosti vůči Bohu a mravům. Vyjasňování je nezbytné, protože pravda o něm samém může být člověku zahalená¹¹⁷ anebo proto, že tendencí člověka je polevovat a hřích si omlouvat. Nedostatek reakcí zpovědníka-otce na špatné jednání (hříchy) nebo dokonce zlehčování takového jednání, vyvolává spíše nedůvěru a je v očích lidí znakem lhostejnosti.¹¹⁸ Zde je také vhodné vyzdvihnout osvědčenou praxi „stálého zpovědníka“ a označit ji za skutečně prospěšnou a chvályhodnou. K vlastnostem zpovědníka jistě patří i prozíravost. Zvolena má být střední cesta mezi laxností a rigorózností.¹¹⁹ Zpovědník nesmí zasahovat tam, kde kající smí volit mezi několika řešeními. Zrazovat od jiného zpovědníka lze jen výjimečně, např. v případě úzkostlivého hříšníka. Přílišná familiérnost není na místě (škodí ve zpovědnici podobně jako psychologizování).

Klade-li zpovědník spravedlivý nárok na kajícího, je dříve kladen nárok na jeho vlastní službu, na jeho osobu a stejně i otcovství. Proto apoštol Pavel napsal galatským, „že je znovu v bolestech rodí, dokud nebudou dotvořeni v podobu Kristovu“ (Gal 4,19) nebo připomíná efezským, že „se slzami každého zvlášť napomínal“ (Sk 20,31), když jim sloužil ke spáse, nasadil se ve službě rozlišování a slova a tak se nechal strávit pro potřeby duší a Božího království.¹²⁰ K předmětům starostlivosti a pozornosti kněze má patřit jeho spoluúčast na pokání a modlitbě penitenta. „Zpovědník se má za kajícího modlit a konat pokání.“¹²¹ Jan Pavel II. k tomu říká, že „ze strany zpovědníka nejde o nějaké neobyčejné činy, ale o věci samozřejmé.“¹²² Všechny obtíže a oběti spojené s otcovstvím a svátostnou službou se však ukáží rozhodující pro růst její účinnosti a pro kněžské a osobní dozrávání. Vyrovnaný a ucelený požadavek na otcovství zpovědníka byl dobře vyjádřen již ve starém právním textu, jakým je *Graciánův* dekret: Zpovědník, ať je blahosklonně obrácen k penitentovi, připravený vyžadovat, ale také nést spolu s ním tíhu pokání; ať má něžnost citu, slitovnost s hříšníkem, schopnost rozlišit různé situace; ať penitentovi pomáhá tím, že se modlí, tím že v jeho prospěch dává milodary a koná jiné skutky dobra; ať mu vždycky

¹¹⁶ „Naši tělesní otcové nás vychovávali podle svého uvážení a jen pro krátký čas, kdežto nebeský Otec nás vychovává k vyššímu cíli, k podílu na své svatosti.“ (Žid 12,10). „Podvolujte se jeho výchově; Bůh s vámi jedná jako se svými syny. Byl by to vůbec syn, kdyby ho otec nevychoval?“ (Žid 12,7).

¹¹⁷ „Zkušenost ukazuje, že kající, kteří přistupují ke zpovědi s naprostou upřímností, přijímají taková slova s velkou vděčností (...) Laskavé napomínání přijímá většina kajících jako projev zpovědníkovi otcovské péče“ AUGUSTYN: Svátost smíření, 17, 26.

¹¹⁸ Srov. AUGUSTYN: O otcovství, 62.

¹¹⁹ Srov. SKOBLÍK Jiří: *Nova et Vetera* pro zpovědníka, Praha: Karolinum, 1999, 67.

¹²⁰ Kněz se i jako zpovědník často ocitá v situacích, kdy své otcovství prožívá bolestně, protože se setkává např. s nedůvěrou, s odporem či s lhostejností.

¹²¹ KKC, čl. 1466.

¹²² JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 21–22.

pomáhá tím, že ho utěšuje v jeho bolestech a utrpeních, ať mu poskytuje naději, a když je to možné, ať jej znovu přijme.¹²³

2.1.4 Příkladnost kajícího života zpovědníka

Nyní si všimneme významu a hodnoty kajícího příkladu kněze – otce a zpovědníka a faktu, že dobrodiní vyplývající ze zpovědní služby vyžaduje růst její kvality.

Jak jsme uvedli již výše, požaduje se po knězi při vykonávání služby smíření velká disponibilita: Musí být stále připraven naslouchat vyznáním věřících, kdykoli o to z rozumných důvodů požádají. Ke zdůraznění tohoto zazněl v minulých letech intervent Kongregace pro nauku víry.¹²⁴ Problém situace kněží-zpovědníků není druhořadý, což potvrzuje, že byl projednáván i na synodu biskupů v roce 1983, kde vyvstalo vědomí, že, je-li dnes krize této svátosti, pak je to částečně pro skutečnost, že zakoušíme krizi zpovědníků, a že někteří kněží dostatečně nevěří ve smysl a hodnotu této svátosti.¹²⁵ Právě vzorný život kněží má velký vliv na jejich službu smíření a pokání.¹²⁶ Je známo, že svět je více pozornější na svědky než na učitele. Jako svědkové autentického křesťanského života činí evangelní zvěst věrohodnou, tak to zvláštním způsobem platí pro poselství obrácení, které se konkretizuje ve svátosti smíření.¹²⁷ Jan Pavel II. napsal: “Je-li nám uložena povinnost pomáhat jiným při obrácení, máme totéž denně činit ve svém životě.”¹²⁸ Proto je třeba poukázat na to, že autenticita misie smíření a pokání kněze závisí, více než na samotném vykonávání svátostné praxe, na takovémto svědectví života, který v sobě zahrnuje a vyjadřuje celou jeho službu.¹²⁹ Jan Pavel II. vícekrát zdůraznil nutnost a důvody pro to, aby sami zpovědníci byli dobrými kajícími, což se projeví v účinnosti jejich služby, kterou všem dalším kajícím prokazují dobrodiní.¹³⁰ Je tedy potřebné

---

¹²³ Srov. GRAZIANO, *Decretum*, in: GATTI: op. cit., 66, pozn. 2.

¹²⁴ „Ordináři místa a nakolik se jich to týká také kněží, jsou povinni svědomitě se postarat o to, aby nevznikla situace nedostatečného počtu zpovědníků z důvodu, že někteří kněží opomíjí tuto vznešenou službu (...).“ *Normae pastorales „Sacramentum poenitentiae“* (1972), in: GERARDI: op. cit., 232, pozn. 65.

¹²⁵ Srov. GERARDI: op. cit., 232.

¹²⁶ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 29.

¹²⁷ „Abbas se na Východě považuje za otce v pravém smyslu slova, protože neodevzdává učení, nýbrž také duchovní život.“ ŠPIDLÍK: *Spiritualita. Mnišství*, 102.

¹²⁸ JAN PAVEL II.: List papeže kněžím k Zelenému čtvrtku 1979, Praha: ČBK, 1979, čl.10. „Celý kněžský život utrpí nezměrnou škodu, bude-li mu pro nedbalost nebo z jakéhokoli jiného důvodu chybět pravidelné, upřímnou vírou a zbožností podněcované přijímání svátosti pokání. U kněze, který by se již nezpovídal nebo se zpovídal špatně, by se tato skutečnost velmi rychle projevila v jeho kněžském životě a působení a všimlo by si toho i společenství, jehož je pastýřem.“ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31.

¹²⁹ Srov. GERARDI: op. cit., 233.

¹³⁰ „My kněží – říká papež – můžeme na základě vlastní zkušenosti tvrdit, že pokud přistupujeme k svátosti pokání svědomitě, často a dobře připraveni, lépe zastáváme službu zpovědníků a v důsledku toho prokazujeme kajícím dobrodiní. Naproti tomu by tato služba ztratila velmi mnoho ze své účinnosti,

a nezbytné, aby věřící viděli a věděli, že jejich kněží se pravidelně a často zpovídají.¹³¹ Při vysluhování svátostí by mělo být samozřejmé, že zpovědník je prost těžkého hříchu.

Můžeme říci, že ve zpovědnici je osobnost kněze nejvíce prověřována. Ve zpovědnici se setkává lidské a duchovní soukromí kajícího s lidským a duchovním soukromím zpovědníka, které však kajícímu zůstává skryto. I když se zpověď uskutečňuje pouze jednostranně, přesto už samotným způsobem posuzování kajícího a jeho hříchů v mnohém vypovídá o zpovědníkovi.¹³² Každý zpovědník totiž zpovídá druhé tak, jak se sám zpovídá.¹³³ Je třeba však také říci, že zpověď je místem obrácení nejen kajících, ale též samotných zpovědníků. Jan Pavel II. potvrzuje, že obtížná služba spojená se svátostí smíření se stává „otcovským a bratrským darem“ a její udílení je nejen místem duchovního růstu kajícího, ale také „nástrojem posvěcení samotného zpovědníka.“¹³⁴

2.1.5 Podobenství o otcovství a synovství – exkurs

Obsahová bohatost podobenství Lk 15,11–32 nám předává výpověď o otcovství a synovství, resp. o milosrdném otci, o marnotratném synu a o smíření.¹³⁵ Ježíš řekl: „Jeden člověk měl dva syny. Ten mladší řekl otci: ‚Otče, dej mi díl majetku, který na mne připadá.‘ On jim rozdělil své jmění. Po nemnoha dnech mladší syn všechno zpeněžil, odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel (...) a začal mít nouzi (...) Tu šel do sebe a řekl: ‚(...) Vstanu, půjdu ke svému otci a řeknu mu: (...) přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků.‘ Když byl ještě daleko, otec ho spatřil a hnut lítostí běžel k němu, objal ho a políbil. Syn mu řekl: ‚Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoděn nazývat se tvým synem.‘ Ale otec rozkázal svým služebníkům: ‚Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy. Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a buďme veselí, protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.‘ (...) Starší syn (...) uslyšel (...) od jednoho ze služebníků: ‚Vrátil se tvůj bratr, a tvůj otec dal zabít vykrmené tele, že ho zase má doma živého

---

kdybychom nedbali o to, abychom byli v jistém smyslu dobrými kajícími.“ JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 19.

¹³¹ Srov. CIC, kán. 276, §2, 5°.

¹³² „(...) o jeho životním postoji, o jeho duchovním životě a celé jeho kněžské službě.“ AUGUSTYN: Svátost smíření, 18–19.

¹³³ „(...) hříchy kajících posuzuje takovým způsobem, jakým předtím posoudil své vlastní; hovoří k hříšníkům o milosrdenství tak, jak je nejprve sám prožívá; může rozumět druhým natolik, nakolik rozumí sám sobě.“ Tamtéž 18–19.

¹³⁴ JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 22.

¹³⁵ Výklad podobenství srov. JAN PAVEL II.: Encyklika *Dives in misericordia*, Praha: Zvon, 1996, čl. 5–6; srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 5–6.

a zdravého.‘ (...) rozněval se a nechtěl jít dovnitř. Otec vyšel a domlouval mu (...) máme proč se veselit a radovat (...).“ (Lk 15,11–32).

Představme obraz syna a otce, jak nám je toto podobenství líčí. Syn po neuváženém odchodu z otcovského domu a příklonu k rozmařilému a bezúčelnému životu prožívá chmurné dny, v nichž pociťuje odloučenost, více než hlad, ztracenou důstojnost, ponížení a stud, vědomí promrhaného synovství a konečně touhu po domově, odvahu se tam vrátit a přijetí otcem.

Otec zajisté na syna nezapomněl, ba dokonce vůči němu zachoval nedotčenou lásku a úctu. Nemohlo mu být lhostejné synovo jednání, které ho v jeho vlastních očích zbavilo synovské důstojnosti. Nutně jej to muselo bolet. Není pochyb, že v této jednoduché, ale tak pronikavé analogii postava otce ukazuje na Boha-Otce. Ono podrobné vylíčení duševního stavu marnotratného syna nám umožňuje, abychom pochopili, v čem spočívá Boží milosrdenství.¹³⁶ „Otec, věrný svému otcovství, věrný své lásce“¹³⁷ vůči synu, vyjádřil tuto věrnost jednak okamžitou ochotou přijmout syna domů a také projevenou radostí a velice štědrým obdarováním navraceného marnotratníka, až to budilo odpor a závist u staršího bratra. Otcovu velkodušnost vůči synovi lze pochopit na základě otcovy věrnosti vůči sobě samému.¹³⁸ Tato otcova věrnost sobě samému je zcela a plně zaměřena na lidství marnotratného syna a jeho důstojnost.¹³⁹ Je možné říci, že „láska k synovi, která vyplývá ze samé podstaty otcovství, otce přímo předurčila, starat se o synovu důstojnost.“¹⁴⁰ (Srov. 1 Kor 13,4-8). Takto představená láska (*agapé*) je v NZ schopna sklánět se ke každému marnotratnému synu, ke každé lidské bídě, zvláště pak morální, jako je hřích.¹⁴¹ „Milosrdenství se tak ve své vlastní podstatě projevuje jako znovuočnění, jako dobývání dobra zpod všech vnějších nánosů zla, které je na světě a v člověku.“¹⁴²

Bůh, stejně jako otec v podobenství, vyhlíží synův návrat, navrátilce objímá a na počest tohoto nového setkání iniciuje hostinu, aby se oslavilo smíření, protože syn, jenž byl

---

¹³⁶ „V tomto podobenství se ani jednou nevyskytuje slovo ‚spravedlnost‘, podobně v textu není ani výraz ‚milosrdenství‘. Přece však je do samého jádra evangelijního učení velmi pečlivě vepsán zvláštní vztah spravedlnosti a lásky, který je vyjádřen jako milosrdenství.“ JAN PAVEL II.: *Dives*, čl. 5.

¹³⁷ Tamtéž, čl. 6.

¹³⁸ Tato věrnost sobě je už známá ze starozákonního slova *hesed*. Jedná se o věrnost, jakou Bůh osvědčil své vlastní lásce k lidu, věrnost v příslibech. Srov. tamtéž, čl. 5, pozn. 60; čl. 6.

¹³⁹ „Majetek syn sice promarnil, ale je zachráněno jeho lidství. Dokonce je jakoby znovunalezeno.“ Tamtéž, čl. 6.

¹⁴⁰ Tamtéž, čl. 6.

¹⁴¹ „Když se toto stane, pak ten, kdo zakouší milosrdenství, se necítí ponížený, ale jakoby znovu nalezený a znovu ‚oceněný‘.“ Tamtéž, čl. 6.

¹⁴² Tamtéž, čl. 6.

mrtev, ožil, ten, jenž se ztratil, byl nalezen.¹⁴³ V podobnosti bezesporu velmi vyniká milosrdenství Boha nakloněného vždy odpustit.

I když mezi postavou pozemského otce a Bohem existuje podobnost, která dovoluje nazývat Boha Otcem, ve skutečnosti jedině Boží otcovství dává otcovství lidskému (i duchovnímu) smysl a participaci a je mu vzorem.¹⁴⁴ Kněz musí být duchovním otcem, když ve zpovědnici zviditelňuje Krista-Hlavu, jenž sám je zjevením Boha jakožto Otce (srov. Jan 14,9). Když uděluje svátost obrácení, plní především tuto „službu otce, který čeká na marnotratného syna a přijímá ho při jeho návratu.“¹⁴⁵ Když přijímá kajícího hříšníka a přivádí ho ke světlu pravdy, zastává tu úlohu tím, že odhaluje lidem Otcovo srdce a je věrným obrazem Krista-Pastýře.¹⁴⁶

2.1.6 Milosrdenství vždy větší než hřích – exkurs

Tento exkurs ukazuje, že služba tribunálu Božího milosrdenství vyžaduje od zpovědníka uplatňování následující úměry: větší hřích = větší milosrdenství.

„Pochválen buď Bůh a Otec našeho Pána Ježíše Krista, Otec milosrdenství a Bůh veškeré útěchy!“ (2 Kor 1,3) „Bůh, bohatý v milosrdenství, z velké lásky, již si nás zamiloval, probudil nás k životu spolu s Kristem, když jsme byli mrtvi pro své hříchy.“¹⁴⁷ (Ef 2,4n). Nekonečné je milosrdenství Boha, nekonečná je i jeho ochota k odpuštění a síla odpuštění, která ustavičně pramení z nevýslovně cenné oběti Ježíše Krista. Sama „církve Kristova žije svým pravým životem jen tehdy, když vyznává a hlásá milosrdenství – nejvýše obdivovanou vlastnost Stvořitele a Vykupitele – a když přivádí lidi k pramenům Spasitelova milosrdenství, které sama střeží a spravuje.“¹⁴⁸ Cesta je plně otevřena ve svátosti smíření, kde Boží odpouštějící ochota a síla nepřemůže ani neomezí žádné lidské provinění. Pouze ze strany člověka jí může stát v cestě nedostatek dobré vůle, neochota

---

¹⁴³ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 5. Jedním z názvů, jímž se svátost smíření označuje, je „svátost obrácení, protože svátostně uskutečňuje Ježíšovu výzvu k obrácení (srov. Mk 1,15), návrat k Otci (srov. Lk 15,18), od něhož jsme se vzdálili hříchem.“ KKC, čl. 1423.

¹⁴⁴ Srov. TERNANT Paul: Otcové a Otec, in: LEON-DUFOUR Xavier (a kol.): *Slovník biblické teologie*, Praha: Academia, 2003, 306.

¹⁴⁵ KKC, čl. 1465.

¹⁴⁶ Srov. Obřady, čl. 10.c.

¹⁴⁷ Svatý farář arský říká o člověku, který se dopustil těžkého hříchu, že „k záchraně jeho duše je potřeba zázraku, a to většího zázraku než bylo Lazarovo vzkříšení.“ VIANNEY Jan Maria: [bez názvu publikace], in: MARSCH Michael: *Uzdravování skrze svátosti*, Praha: Portál, 1992, 55–56. Jediným prostředkem na smrtelnou ránu je zázrak uzdravení, zázrak vzkříšení, jenž se děje ve zpovědi. Srov. tamtéž 55–56.

¹⁴⁸ JAN PAVEL II.: *Dives*, čl. 13.

k obrácení nebo pokání. Člověk totiž s objevením milosrdenství nalézá lásku, v níž Bůh v dějinách projevuje svou věrnost.¹⁴⁹

Pochopit propastné vzdálení se člověka od Boha, drama jeho návratu a tajemství hloubky Božího milosrdenství nám umožňuje analogie obsažená v podobenství o milosrdném otci. Jan Pavel II. vyzývá: „Nechť milosrdenství je tím větší, čím větší je morální úpadek kajícího (...). Chtěl bych, aby se při udělování svátosti pokání uplatnilo především srdce hořící láskou, srdce kněze, který se snaží, i když jeho vzor je nedostižný, následovat Ježíše tichého a pokorného srdcem.“¹⁵⁰ Kněz má však zejména udělat vše proto, aby penitent přistoupil k svátosti milosrdenství a našel zde naprostou jistotu odpuštění a mohl pokračovat ve své životní cestě s usmířeným srdcem plným radosti a pokoje.¹⁵¹

Na závěr bych chtěl orientovat pozornost na List Jana Pavla II. kněžím k Zelenému čtvrtku (2002). Zázrak milosrdenství.¹⁵²

2.2 Zpovědník jako soudce

V této kapitole budeme mluvit jednak o nutnosti tohoto rozměru vzhledem k samotné podstatě svátosti smíření a jednak o tom, jak správně chápat tuto funkcionální roli zpovědníka. „Večer o velikonoční neděli se Pán Ježíš ukázal svým apoštolům a řekl jim: Přijměte Ducha svatého! Komu hříchy odpustíte, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou.“ (Jan 20,22–23).¹⁵³ Petrovi pak Pán svěřil moc klíčů slovy: „Dám ti klíče království nebeského, co odmítneš na zemi, bude odmítnuto v nebi, a co přijmeš na zemi, bude přijato v nebi.“ (Mt 16,19; 18,18).

---

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, čl. 13. „Bůh a Otec našeho Pána Ježíše Krista zůstává v dějinách své smlouvy s člověkem věrný až do nejzazších důsledků, až ke kříži, tedy až ke smrti a zmrtvýchvstání svého Syna.“ Tamtéž, čl. 13. SZ pro definici milosrdenství používá především dva výrazy. *Hesed* (jak už zaznělo) zdůrazňuje rysy věrnosti Boha vůči sobě samému (strana lidu totiž věrnost porušovala) a závazek odpovědnosti za svou vlastní lásku (což představuje spíše vlastnosti mužské). *Rahamim* označuje lásku dávanou zcela zdarma a bez jakékoli zásluhy. Tato láska je věrná a nezničitelná – i přes všechnu lidskou nevěrnost – díky tajemné síle připomínající mateřství. Srov. tamtéž, čl. 4, pozn. 52.

¹⁵⁰ Promluva k členům Apoštolské penitenciárie, in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 29.

¹⁵¹ Prostotu a přesvědčivost přijetí marnotratného syna milosrdným otcem z podobenství můžeme nalézt i při udělení absoluce. Tuto sobě příznačnou prostotu při své velké důležitosti mají slova, která vyjadřují rozhřešení spolu s pohyby rukou, které je provázejí. „Svátostná formule: ‚Uděluji ti rozhřešení (...),‘ vložení ruky a znamení kříže nad kajícím, který projevil pravou lítost a obrátil se, dokazují, že hříšník právě v tomto okamžiku jde vstříc moci a milosrdenství Božímu. Je to ten okamžik, kdy Trojice, reagující na pokání, je přítomna, aby jeho hřích vyhladila a navrátila mu nevinnost, a kdy spásonosná síla utrpení, smrti a zmrtvýchvstání Ježíšova se uděluje kajícímu jako ‚milosrdnější mocnější než vina a urážka.‘“ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31; srov. JAN PAVEL II.: *Dives*, čl. 13.

¹⁵² Lze nalézt, in: SAPIENZA Leonardo (ed.): Největší láska. Listy Jana Pavla II. kněžím k Zelenému čtvrtku (1979–2005), [b.m.]: [b.n.], 2006, 294–307.

¹⁵³ KKC, čl. 1485. Když Trident učí o pravomoci kněze, poukazuje na to, že pravomoc odpouštět hříchy byla apoštolům svěřena v den Kristova zmrtvýchvstání (srov. Jan 20, 19–23).

2.2.1 Kajícník disponovaný a slavící

Nejdůležitější úkol při svátosti smíření připadá samotnému kajícníkovi. Jelikož se v této svátosti vydává milosrdnému soudu Boha,¹⁵⁴ předjímá jistým způsobem soud, jemuž bude podroben na konci svého pozemského života. Tím, že se obrací ke Kristu prostřednictvím pokání a víry, přechází ze smrti do života a nepodléhá soudu (srov. Jan 5,24).¹⁵⁵ Když kajícník přistupuje řádně disponován k tomuto spásnému léku, obrací se k Bohu tím, že odmítá spáchané hříchy a má předsevzetí je napravit, a vyznává svobodně své hříchy, pak sám těmito svými úkony má podíl na slavení této svátosti, která je dokonána slovy rozhřešení, pronesenými přísluhovatelem ve jménu Kristově.¹⁵⁶ Pokud věřící těžce zhřešil po křtu, pak je pro něho svátost pokání podobně jako křest jediným řádným prostředkem spásy.¹⁵⁷ Je povinen vyznat své těžké hříchy co do druhu a počtu.¹⁵⁸ Z hlediska soudu milosrdenství (stejně i duchovní léčby) svátost žádá poznání nitra kajícníka, aby bylo možno soudit jej a osvobodit (léčit a uzdravit). Proto se vyžaduje upřímné, pokorné a úplné doznání hříchů, což je zakotvené v samé povaze svátosti.¹⁵⁹ Jedním z názvů svátosti je „svátost zpovědi, protože odsouzení – vyznání hříchů – před knězem je podstatným prvkem této svátosti. V hlubokém smyslu je však také vyznáním milosrdenství Boha vůči člověku.“¹⁶⁰

2.2.2 Sakramentální úloha svátosti smíření

Nyní si krátce všimneme svátosti smíření vzhledem k celku svátostné iniciace a jejího rozměru ekleziologického. Sakramentální teologie spatřuje dnes stále více jednotu

¹⁵⁴ „Kdo uzná své hříchy a odsoudí je, souhlasí již s Bohem. Bůh odsuzuje všechny hříchy; a odsoudíš-li je i ty, spojuješ se s Bohem. Člověk a hříšník, to jsou dvě rozdílné věci: člověk je Boží dílo, hříšník je tvé dílo, člověče. Znič, co jsi udělal ty, aby Bůh spasil, co učinil On. Když tě začne mrzet, cos vykonal, tehdy začínají tvé dobré skutky, protože jsi odsoudil své špatné skutky. Dobré skutky začínají uznáním špatných skutků. Konáš pravdu a přicházíš ke Světlu.“ Sv. AUGUSTIN: *Tractatus in Joannem*, in: KKC, čl. 1458. „Zázrak pokání je v tom, že jakmile se člověk postaví sám proti sobě, Bůh ho začne hájit, brání ho před obviněními, dokonce i před tím, z čeho člověka viní jeho vlastní srdce (srov. např. 1 Jan 3,20nn; Lk 15,21nn). Bůh ví, že tímto aktem se stvoření zachrání, že je to jediný způsob hodný člověka, kterým může znovu vejít do života a pravdy poté, co zhřešil. Chtít se kát je už samo o sobě pokáním.“ CANTALAMESSA Raniero: *Život pod vládou Kristovou*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, přepracované vydání, ²2000, 107–108.

¹⁵⁵ „Když se člověk obžalovává, hledí do tváře hříchům, které má na svědomí; bere za ně zodpovědnost a tak se znovu otevírá Bohu a společenství církve, aby si umožnil novou budoucnost. Vyznání hříchů (obžaloba) nás osvobozuje i z čistě lidského hlediska a usnadňuje naše smíření s ostatními.“ KKC, čl. 1455.

¹⁵⁶ Srov. CIC, kán. 987; srov. Obřady, čl. 11; srov. KKC, čl. 1470; „Nezapomínejme, že ve svátosti smíření není problémem Boží odpuštění, jedinou podmínkou udělení kněžské absoluace – zpřítomnění vítězné síly kříže – je kající dispozice penitenta.“ POSPÍŠIL Ctirad Václav: *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha: Krystal OP, ²2002, 292, pozn. 294.

¹⁵⁷ Srov. CIC, kán. 960.

¹⁵⁸ Srov. tamtéž, kán. 988; srov. KKC, čl. 1493.

¹⁵⁹ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31; srov. KKC, čl. 1456.

¹⁶⁰ Tamtéž, čl. 1424.

mezi svátostmi (obzvláště pak mezi iniciačními) a dynamickým aspektem svátostné milosti. Křest vedle statického účinku (jímž je křestní charakter) má účinek dynamický (rozvoj); na každém příjemci však závisí, nakolik je disponován, což platí při všech svátostech. Křestní milost jednak očišťuje od hříchů a vzápětí pak následný život v milosti vede k dokonalosti a je uzdravující. Účinkem křtu je tedy postupné posvěcování člověka. Avšak křestní milost k plnému rozvinutí vyžaduje další svátosti iniciace; ony všechny svátosti jsou rozvinuty v křestní milosti. Křest nutně volá po biřmování a po eucharistii, volá po pečeti a po svém dovršení v účasti na životě z eucharistie. Těžkým hříchem po křtu však dochází k odvrácení od Boha, k duchovní smrti a k vyloučení z eucharistie; ztrátou milosti se člověk vrací do stavu před křtem. Ve svátosti smíření je pak žádoucí, aby spolu s opětovným přijetím křestní milosti došlo k nápravě ochromené dynamiky posvěcování a uzdravování; velmi záleží na míře disponovanosti.

Křest rovněž přivtěluje k církvi a pokud volá po biřmování a po eucharistii, pak také nutně po plné identitě s církevním společenstvím. Těžkým hříchem po křtu dochází k vyloučení z eucharistického církevního společenství. Ve svátosti pokání se však dosahuje smíření. Kristovo pověření a zmocnění odpouštět hříchy ve svátosti smíření udělené apoštolům (potažmo celé církvi) zahrnuje smíření s Hlavou a s celým tělem (církví). Usmíření s Bohem a s církví se děje souběžně. Smíření s Bohem se nutně musí stát zjevným ve smíření s církví, což dává i porozumět, proč je svátost smíření spojena s požadavkem jejího udělovatele.¹⁶¹ Na základě trojčlenné struktury svátostí plyne, že finálním duchovním účinkem je realita, jež spočívá v opětovném začlenění do Kristova mystického těla církve.¹⁶²

2.2.3 Zpovědník ze sakramentálně-právní hlediska

Nejvlastnějšími pravomocnými udělovateli svátosti smíření jsou biskupové – nástupci apoštolů, jimž Kristus svěřil službu smíření s Bohem a církví. Biskupové a jejich spolupracovníci kněží jsou na základě svátosti kněžství vybaveni mocí Ducha svatého odpouštět (dovoleně) hříchy ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.¹⁶³ Kněží platně vykonávají tuto moc tou měrou, jak byli pověřeni od svého biskupa (zповědní fakultou)

---

¹⁶¹ Srov. KOHUT Pavel Vojtěch: Jediná oběť dokonalosti, in: MKR Communio 1 (2007) 38–52, 47. Zde více o vztahu svátosti smíření ke kněžství z ekleziálního rozměru smíření.

¹⁶² Sacramentum (znamení) → res et sacramentum (Kristus) → res (církve): trojčlenná struktura svátostí dle Lanfranka. Oba odst. srov. MOHELNÍK Benedikt OP: Uvedení do svátostí. Svátosti křesťanské iniciace, přednášky předmětu „Teologie svátostí“, Praha (KTF) 5.3.2007 a 19.3.2007, nepublikováno.

¹⁶³ Srov. CIC, kán. 965; KKC, čl. 1495; srov. Obřady, čl. 9.a.

nebo dle církevního práva (ze samého úřadu má pověření mimo jiné farář).¹⁶⁴ Dovolně rozhřešuje kajícího každý kněz v nebezpečí smrti, včetně odpuštění jakéhokoli církevního trestu.¹⁶⁵ Kdo má pověření trvale udělovat svátost smíření, může jej vykonávat kdekoli (mimo zvláštní případy).¹⁶⁶ Podle direktiv Druhého vatikánského koncilu a směrnic Kodexu kanonického práva mají kněží projevovat ochotu – ti, jímž je svěřen úřad péče o duše povinnost – udělit tuto svátost, kdykoli o ni věřící odůvodněně požádají (srov. PO 13).¹⁶⁷ „Při udílení svátosti smíření je kněz pamětliv, že je tu soudcem i lékařem a služebníkem Boží spravedlnosti a současně milosrdenství, ustanovený od Boha, aby usiloval o boží čest a spásu duší.“¹⁶⁸ Jako součást svého zmocnění má kněz povinnost duchovně moudrým způsobem uložit zadostiučinění, jež by mělo přibližně odpovídat závažnosti viny a duchovním dispozicím kajícího. Zpovědník není pánem, ale služebníkem Božího odpuštění. „Jestliže nepochybuje o přípravě kajícího, který žádá rozhřešení, neodepře mu jej ani neodloží.“¹⁶⁹ Florentský koncil učí: „Čtvrtou svátostí je pokání, jehož quasi-materií jsou úkony kajícího, u kterých se rozlišují tři části: první je smutek srdce (*contritio cordis*), (...) druhá je vyznání ústy (*confessio oris*), (...) třetí je zadostiučinění za hříchy (*satisfactio pro peccatis*). (...) Formou této svátosti jsou slova rozhřešení, která pronáší kněz, když říká: uděluji ti rozhřešení (*ego te absolvo*). (...) Účinkem této svátosti je zproštění hříchů (*absolutio a peccatis*).“¹⁷⁰ Účinným znamením svátosti je tedy kněžská ústně udělená absoluce. Formulí rozhřešení je slovo, jež zprošťuje (*ab-solvo*) kajícího jeho hříchů. Absoluce představuje závaznou konkretizaci moci svěřené církvi a jejím představitelům odpouštět hříchy.¹⁷¹ Formule rozhřešení v sobě obsahuje ve smyslu odpuštění jeho subjekt, důvod, účinek, potvrzení, zprostředkování, účel, plody a působení či účinnost – jak v přímělné, tak v oznamovací (esenciální) části formule¹⁷². Pokud jde o udělovatele, tak již ze samého materiálního principu svátosti

---

¹⁶⁴ Srov. CIC, kán. 844; 967–969; 972; srov. KKC, čl. 1462, pozn. 57; srov. Obřady, čl. 9.b.

¹⁶⁵ Srov. CIC, kán. 976; „Některé zvláště těžké hříchy jsou postihovány vyobcováním (exkomunikací), nejpřísnějším církevním trestem, který zabraňuje přijímat svátosti a vykonávat určité církevní úkony. Rozhřešení těchto hříchů může být proto podle církevního práva uděleno jen papežem, místním biskupem nebo kněžími, kteří k tomu dostali pověření.“ KKC, čl. 1463; srov. CIC, kán. 1331; 1354–1357.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, kán. 967, §2.

¹⁶⁷ Srov. tamtéž, kán. 986, §1; srov. KKC, čl. 1464; srov. Obřady, čl. 10.b.

¹⁶⁸ CIC, kán. 978, §1.

¹⁶⁹ Tamtéž, kán. 980.

¹⁷⁰ FLORENTSKÝ KONCIL (22.11.1439): Dekret pro Armény, in: MOHELNÍK Benedikt OP: Texty magisteria ke svátosti pokání, studijní texty předmětu „Teologie svátostí,“ Praha (KTF) 30.4.2007, nepublikováno.

¹⁷¹ Srov. KOCH: Absoluce, in: BEINERT: op. cit., 9; „Reformační církve znají sice plnomocné přisouzení smíření s Bohem v Ježíši Kristu, ale popírají soudcovskou absoluci skrze kněze.“ Tamtéž 9; „Luther sám chápal svátost pokání jako dosvědčení ospravedlňující a odpouštějící milosti Boží na osobní vyznání hříchů, k níž není třeba žádné zvláštní pravomoci“ KOCH: Svátost pokání, in: BEINERT: op. cit., 356.

¹⁷² Srov. SKOBLÍK: op. cit., 63.

plyne, že on je součástí svátostného znamení (nikoli dodatkem).¹⁷³ K dobrému vykonávání služby má mít zpovědník mimo jiné osvědčenou znalost křesťanského jednání, má znát a milovat pravdu, mít patřičné vědomosti a „jako služebník církve se má při udílení svátosti věrně držet nauky učitelského úřadu církve a norem, stanovených představenými.“¹⁷⁴ Vzhledem k delikátnosti a velikosti této služby a úctě k osobám je kněz zavázán pod velmi přísnými tresty zachovávat svátostné zpovědní tajemství, které je neporušitelné. Toto tajemství se nazývá „svátostná pečeť“, protože zpověď zůstává svátostí zapečetěna.¹⁷⁵

2.2.4 Teologie soudu zpovědníka

V této důležité části ukážeme podstatnou odlišnost soudu zpovědníka od soudu Božího.¹⁷⁶ Úloha zpovědníka jako soudce byla dřív velmi zdůrazňována a upřednostňována. Ještě donedávna se hovořilo o „svatém tribunálu pokání.“ V současnosti je soudcovský aspekt obsažený ve svátosti smíření často diskutován i odmítán. Jednak proto, že máme špatné zkušenosti s lidskou spravedlností a justicí, která má spoustu chyb, slabostí a nedokonalostí a dále proto, že jsme ovlivněni přehnaným prožíváním osobní svobody a autonomie. Pak se člověk obecně jeví jako bázlivý a neschopný postavit se soudu druhých.

Svátost smíření je v analogickém smyslu určitým druhem soudního jednání.¹⁷⁷ Když Bůh obnovuje (činí svobodným) člověka z vody a z Ducha svatého, vylévá do jeho srdce svou lásku. Jestliže však křesťan poté nežije jako syn ve společenství lásky a hřeší těžkým způsobem, soudí jeho hříchy a posuzuje pravost pokání skrze služebníky církve, aby se hříšník mohl k němu vrátit a znovu dosáhnout milost. „Církev vždy viděla úzký vztah mezi soudem, svěřeným v této svátosti do rukou kněžím, a nutností, aby kajícíci vyznali své hříchy.“¹⁷⁸ Sama svátost smíření nese určitou podobu se soudem civilním. Hříšník skutečně doznává své hříchy a přiznává vinu, lituje; zavazuje se hřích odložit; přijímá svátostné pokání jako uložený trest; obdrží vyslovenou sentenci osvobozující

¹⁷³ Srov. MOHELNÍK Benedikt OP: Svátosti křesťanské iniciace, přednášky předmětu „Teologie svátostí,“ Praha (KTF) 19.3.2007, nepublikováno.

¹⁷⁴ CIC, kán. 978, §2; srov. KKC, čl. 1466.

¹⁷⁵ Srov. CIC, kán. 983, §1; 984; 1388; srov. KKC, čl. 1467; srov. Obřady, čl. 10.d. Zpovědní tajemství je samozřejmě třeba chránit i v případech, když se např. manželé (snoubenci) zpovídají po sobě. Srov. SKOBLÍK: op. cit., 69. Problematika více rozvedena tamtéž 74–77.

¹⁷⁶ Výchozím pro nás bude, srov. SESBOÜÉ Bernard: *Riconciliati in Cristo*, Brescia: Editrice Queriniana, 1990, 83–84; srov. GATTI: op. cit., 78–81.

¹⁷⁷ Tridentický koncil užívá zmírňujícího výrazu: „na způsob soudního jednání“, aby zdůraznil rozdíl od soudů lidských; srov. Obřady, čl. 6.b; 10.a.

¹⁷⁸ JAN PAVEL II.: Apoštolský list daný *motu proprio Misericordia Dei*, Praha: Sekretariát ČBK, 2002, úvod.

rozsudek (rozhřešení).¹⁷⁹ Avšak tento soudní dvůr je dvorem Božího milosrdenství, jež neobsahuje strohou a přísnou spravedlnost (srov. kap. 2.2.9). „Ve svátosti smíření se tak nacházíme tváří v tvář soudu, který má svou nezaměnitelnou originalitu, a který může být pochopen pouze ve světle zjevení a víry.“¹⁸⁰

Je třeba si uvědomit zásadní rozdíl mezi lidským soudem, který viníka odsuzuje nebo osvobozuje a Boží spravedlností, která zachraňuje hříšníka. Celá Bible dává zřetelně najevo, že Bůh odsuzuje hřích a nikoli hříšníka. Boží spravedlnost je tou, která odpouští, usmířuje a zachraňuje; milost a ospravedlnění skrze víru v listě Řím a 1Jan 2,1 je zde důležité téma (srov. kap. 2.2.8). V tomto smyslu „zpovědník nesmí soudit a odsoudit kajícího. Je služebníkem milosti a Božího odpuštění, které mu nemůže náležet, jako by bylo jeho vlastní.“¹⁸¹ Tento soud není jeho, on není pánem, který zde rozhoduje. „Jeho posláním není vážit na vahách každou vyznanou vinu, aby konstatoval stupeň její závažnosti“¹⁸² a prováděl trestní klasifikaci. On musí posuzovat opravdovost penitentova obrácení, skutečnou touhu a přání se polepšit, přestože je předpoklad, že lidská slabost jej přivede k novému pádu.¹⁸³ Také musí dát poučení, napomenutí, radu, povzbuzení a zejména přiměřené uzdravující pokání. Zpovědník jen ve zcela zvláštních případech odmítne rozhřešení. Musí jej odmítnout penitentovi, který zcela jistě není disponován. Může ho odmítnout, jestliže existují rozumné důvody, že není disponován. Odmítá tedy v tom případě, že penitent sám vylučuje nebo odmítá obrácení. Avšak i tehdy mu musí zachovat citlivost a lásku, dobře mu vysvětlit důvody¹⁸⁴ a pomoci mu ve smyslu obrácení. Soud zpovědníka je zde tedy nad aktuální dispozicí penidenta.¹⁸⁵ Posuzuje, zda-li je u něho patrná (evidentní) forma spočívající v disponovanosti.

Lidské soudy se vyjadřují k tomu, co se odehrálo v minulosti a buď člověka osvobodí nebo odsoudí. Aktuální soud se při svátosti smíření nestaví k minulosti,¹⁸⁶ která je naprosto odevzdaná Bohu a kajícíkově zpytování, ani neříká nic k budoucnosti, která je v rukou Božích a ve svobodě penidenta. Hřích i přes objektivní závažnost nemusel být svobodný a dobrovolný. Soud zpovědníka říká něco pouze k přítomnosti, týká se tedy

---

¹⁷⁹ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31.

¹⁸⁰ GERARDI: op. cit., 229.

¹⁸¹ SESBOUÉ: op. cit., 83; srov. KKC, čl. 1441; 1466.

¹⁸² SESBOUÉ: op. cit., 83.

¹⁸³ Srov. tamtéž 83.

¹⁸⁴ Vysvětlit, že z úcty k penitentovi samému a ke svátosti, nelze udělit rozhřešení, protože by to nebylo důstojné. Srov. tamtéž 83–84.

¹⁸⁵ Srov. GATTI: op. cit., 78–79.

¹⁸⁶ Neříká: zhřešil jsi málo, a proto ti dám rozhřešení nebo jsi zhřešil hodně a nedám. Srov. tamtéž 78.

dispozice penitenta.¹⁸⁷ „Tento soud tedy není svévolný, nechaný na libovůli soudce, ale vychází jasně z aktuálního stavu a nakolik je to možné, musí této realitě odpovídat.“¹⁸⁸

Tento soud není neomylný, protože zpovědník může rozhřešit, ale nikoli už Bůh, který vidí do srdce, a opačně (zpovědník rozhřešení neudělí, ale Bůh odpustil).¹⁸⁹

Další rozdíl spočívá v tomto: Lidský soud sám o sobě nečiní nikoho lepším; odsoudí nebo osvobodí, ale nemá vliv na nitro člověka. Naproti tomu rozhřešení zpovědníkem má tuto moc díky *ex opere operato*, díky obnovnému uzdravujícímu vnitřnímu působením Ducha svatého.¹⁹⁰ Nejedná se zde však o mechanickou polepšovnu člověka, neboť velmi záleží na jeho upřímnosti, disponovanosti, na kajícnosti srdce, na jeho touze po polepšení. Platí tedy, že „milost svátosti smíření naplňuje (zpečťuje) cestu obrácení, kterou penitent již prošel a nakolik ji prošel.“¹⁹¹ Avšak rozhřešení se samozřejmě neuděluje jen tomu, kdo má dokonalou lítost a kdo se „dokonale“ obrátil, ale i tomu, kdo je na cestě obrácení, aby obdržel ve svátosti milost a posilu.¹⁹²

Skutečným původcem milosti obrácení je Bůh, z čehož plyne, že on neodpouští hříšníku, že se obrátil, ale hříšník fakticky přijímá přicházející Boží odpuštění a smíření do svého srdce, jež zde vítězí nad zlem (srov. kap. 2.2.7).¹⁹³ Je to tedy Boží milost, která vítězí nad jeho vztahem k hříchu.

2.2.5 Morálně-právní hledisko a etika zpovídání

Nyní představíme kompetenci zpovědníka v oblasti morálky. Jde o službu i úkol, ve kterých budeme hledat, co patří k etice zpovídání.¹⁹⁴

Na zpovědníka se přirozeně klade požadavek potřebných a patřičných vědomostí. Ohledně vědomostí zpovědníka: není třeba vždy rozhodnout, zda a jak kajícník *de facto*

---

¹⁸⁷ Srov. tamtéž 78. Tento soud říká v zásadě: jsi v dobré dispozici a proto tě mohu rozhřešit nebo nejsi v dobré dispozici, nekaješ se, nelituješ, neobrátil ses, a tedy tě nemohu rozhřešit. Srov. tamtéž 78.

¹⁸⁸ Tamtéž 78.

¹⁸⁹ Srov. tamtéž 78–79. Pláč penitenta může být hraný a proto nemusí vyjadřovat pravdu a odpovídat jeho srdci. Zpovědník musí vědět, že mu může chybět objektivita, když se rozhoduje podle toho, co vidí a slyší. Skutečně nehorázným je pak zneužití svátosti smíření. Srov. tamtéž 78–79.

¹⁹⁰ Tamtéž 79.

¹⁹¹ Tamtéž 79.

¹⁹² Dokonalost obrácení se posuzuje vzhledem k růstu jeho kvality od „ne“ hříchu k „ano“ lásce. Zpovědník musí posoudit, zda-li je přítomno alespoň to minimální ne hříchu (a ochota k polepšení) k tomu, aby mohl penitenta rozhřešit.

¹⁹³ Srov. GATTI: op. cit., 79.

¹⁹⁴ Výchozím bude, srov. GERARDI: op. cit., 230–233; SKOBLÍK: op. cit., 66–78. Zejména Skoblík zde evidentně čerpá z odkazu kazuistiky, jež rozdrobovala poznatky do velkých podrobností. Jeho záměrem je pomoci orientovat se v pastoračních nesnázích, nikoli předkládat normy neznající výjimek. Chce posloužit kněžím, kteří mnohdy marně hledají poučení v řadě otázek. Nutno zdůraznit, že uvedené předpisy jsou plody zkušenosti církve vzešlé ze zpovědní praxe.

zhřešil. K dostatečné odpovědnosti patří, že zpovědník se ve sporných případech dodatečně poučí.

„Na zpovědníka soudce je vznesen požadavek morální jistoty vzhledem k tomu, co musí soudit, což vyplývá z toho, co sám penitent vyznává.“¹⁹⁵ Zpovědník jako soudce musí 1. poznat vyznání a 2. rozeznat kajícíkovu dispozici pro odpuštění, aby mohl vynést výrok rozhřešení (nebo odmítnutí), a uložit přiměřené dostiučinění. Svázat či rozvázat předpokládá nezávislý úsudek soudcovský, k němuž posuzovaný umožnil potřebný vhléd do svého nitra.

Poznat vyznání znamená alespoň vědět, jaké těžké hříchy kajícík spáchal (podle počtu a okolností). Zpovědník musí zpověď doplnit vhodnými otázkami¹⁹⁶ – vzhledem k nutné formální integritě – u kajícíka, u něhož rozumně předpokládá, že se úplně nevyzpovídá, ať už zaviněně nebo nezaviněně. Vzhledem k tomuto je vhodné připomenout, že distinkce činěné moralisty jsou už jen obecně člověku obtížné k chápání. „Zpovědník musí znát tyto jemné distinkce a brát je v úvahu, ale nemůže žádat po penitentovi více než on sám je schopen rozlišit.“¹⁹⁷ Kajícíkovi je zpravidla třeba věřit i jako žalobci i jako obhájci vlastní pře. Může-li být kajícík omluven od materiálně úplného vyznání, platí to tím spíše o zpovědníkovi. Zpovědník se nemá vypyávat víc než se střední pečlivostí. Jeho otázky musí být krátké, důstojné, diskrétní, odpovídající věku a stavu penidenta.¹⁹⁸ Musí se varovat úzkostlivosti a samozřejmě zvědavosti; platí, čím stručněji, tím lépe.¹⁹⁹ Velká opatrnost je nutná při otázkách ohledně šestého přikázání; méně znamená lépe. Popírá-li (záměrně zamlčuje) kajícík závažnou věc, o které zpovědník z vlastní zkušenosti s jistotou ví, nemůže mu udělit rozhřešení.²⁰⁰ Pro zpovědní praxi je z hlediska morální teologie třeba znát rozdělení a podmínky hříchu a požadavky na úkony svátostného smíření, což lze dohledat v dobře dostupné příručce *Nova et vetera* pro zpovědníka.²⁰¹

Je jistě důležitá úplnost vyznání penidenta, ale ještě důležitější je formace jeho svědomí vzhledem k jeho budoucímu vývoji.²⁰² Zpovědník, který chce pomoci penitentovi

---

¹⁹⁵ GERARDI: op. cit., 230.

¹⁹⁶ Srov. tamtéž 230. „Důvodem opomenutí otázek může být pochybnost o jejich užitečnosti, neschopnost vhodné formulace, obava, že se stanou obtížnými, tedy ke škodě kajícíkovi zpovědi.“ SKOBLÍK: op. cit., 68.

¹⁹⁷ GERARDI: op. cit., 230.

¹⁹⁸ Srov. CIC, kán. 979.

¹⁹⁹ „Žádat absolutní garance by jednak znamenalo nedostatek důvěry v Boží milost a jednak klást nelidské požadavky.“ SKOBLÍK: op. cit., 68; srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: *Vademekum* pro zpovědníky v některých otázkách manželské morálky, Praha: Sekretariát ČBK, 1997, čl. 3.11.

²⁰⁰ Zná-li tuto skutečnost odjinud (nikoli ze zpovědi druhého), může se kajícíka opatrně zeptat (popře-li to, je třeba mu věřit).

²⁰¹ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 47–62.

²⁰² Srov. GERARDI: op. cit., 230.

ve smyslu formování svědomí, musí se vyvarovat každé nevhodné a neúčinné otázky. Zpovědník se musí snažit, aby osvětlil s pomocí Božího slova, které ukazuje i ty nejtajnější hříchy a hýbe k radikálnímu pokání, temné zóny jeho svědomí. Musí se snažit o to, aby dosáhl u penitenta integrity a upřímnosti jeho vyznání.

Rozeznat kajícíkovu dispozici umožňuje upřímnost vyznání, lítost, předsevzetí, ochota vykonat dostiučinění a dostát případným závazkům. Dispozice se posuzuje na základě zřejmých znamení.²⁰³ Jistě disponovaný kajícík má právo na neodkladné rozřešení.²⁰⁴ Jistě nedisponovaný nemá být odmítnut ihned, je třeba pokusit se ho disponovat; pokud bezvýsledně, pak má být přátelsky propuštěn.²⁰⁵ Jasná nedisponovanost není častá, je spíše pochybná. Pochybně disponovaný by zpravidla neměl ihned dostat rozřešení. Někdy však může (nebo musí) být uděleno ihned, avšak podmíněně. V případě nezbytnosti je dovoleno riskovat neplatné udělení svátosti (*sacramenta sunt propter homines*). Taková nezbytnost je právě zde mnohem častější než u jiných svátostí.²⁰⁶ Odklad, který neprospívá, škodí. Znovuupadání do hříchů má být též předmětem pozornosti zpovědníka jako soudce. Jde o jev vážný, protože jednak hrozí vznik těžko odstranitelných neřestí, jednak se stává dispozice kajícíka pochybnou. Z pastorační víme o několika typech takových hříšníků: zvykový, nezdrženlivý, recidivující a příležitostný.²⁰⁷ U všech těchto případů si musí zpovědník položit otázku: Není opakování hříchů důkazem nedostatečného předsevzetí a tím i nedostatečné dispozice?

Zpovědník má vážnou povinnost uložit takové pokání, aby mu penitent mohl dostát. Ale není povinen uložit pokání, jestliže se penitent nachází v absolutní nemožnosti jej vykonat. Podle *Obřadů pokání* lze zadostiučinění spatřovat ve třech rovinách: 1. v proporcionalitě zadostiučinění, 2. v její finalitě, 3. a formě.²⁰⁸ Zadostiučinění musí být v proporci k závažnosti a k počtu hříchů, přičemž se také musí brát v úvahu schopnosti

²⁰³ Řádná jsou např.: přesvědčivé vyznání, projev lítosti, a mimořádná např.: nadprůměrně připravená zpověď, restituování (náprava, náhrada škody) už před zpovědí. Srov. SKOBLÍK: op. cit., 69.

²⁰⁴ Odklad rozřešení z důvodu duchovního prospěchu vyžaduje opatrnost, a proto je třeba, aby s oním záměrem byl kajícík srozuměn, ba si ho sám přál. Srov. tamtéž 69.

²⁰⁵ Zpovědník musí penitenta poučit, když ignoruje nutné věci pro spásu a ty, které jsou požadovány, aby plodným způsobem přijal svátost smíření. Může vynechat poučení v případě nepřekonatelné ignorance a v případě, že není možné očekávat nějakou užitečnost z tohoto poučení. Má jej přátelsky propustit. Srov. GERARDI: op. cit., 231.

²⁰⁶ To nastává v případech, kdy hrozí-li větší duchovní škoda, např.: v nebezpečí smrti, před přijetím svátosti manželství, biřmování nebo eucharistie, při nichž hrozí poškození pověsti nebo, když je oprávněná obava, že kajícík k další zpovědi nepřijde apod. Srov. SKOBLÍK: op. cit., 69.

²⁰⁷ Zvykový hříšník (bez schopnosti jakéhokoliv sebezáporu), když se poprvé ze svého zvyku zpovídá a slíbí nápravu, má být rozřešen. Recidivující (setrvává v hříšném návyku). Rozřešení závisí na potřebném minimu ochoty se polepšit. Nezdrženlivý (často hřeší, ale snaží se odporovat pokušení) používá prostředky pro polepšení. Příležitostný hříšník (se nechce vzdát vážného nebezpečí hříchu). Neprojevuje vůli odstranit předmět blízké příležitosti, ani nahradit jej pomocí vhodných prostředků duchovního života. Rozřešení by dostat neměl. Pokud ano, pak po bezvýsledné snaze o nápravu, když užil bez úspěchu všech dostupných prostředků a již nezbyla vůbec žádná naděje na polepšení. Srov. tamtéž 69–70.

²⁰⁸ Srov. Obřady, čl. 6.c; 18; srov. VRABLEC: op. cit., 62.

penitenta.²⁰⁹ Toto posouzení je ponecháno zcela na zpovědníkovi.²¹⁰ Trest musí být takovým prostředkem pokání, aby úměrně k hříchu a situaci hříšníka napomohl proměnit jeho život a způsob myšlení. Z hlediska finality spatřují Obřady pokání smysl zadostiučinění spíše vzhledem k budoucnosti (pro skutečnost nového začátku) než k minulosti.²¹¹ Forma zadostiučinění může být různého druhu.²¹² Svátostné pokání může být změněno ze spravedlivých důvodů jiným zpovědníkem za podmínky, že rozhřešuje dovoleně, a že zná tak dostatečně stav penitenta, že nové pokání bude přiměřené a ze správného důvodu, jímž je duchovní dobro penitenta.²¹³

Náprava nedostatků při svátosti smíření: Neplatnou zpověď, kterou zavinil zpovědník, dá do pořádku v momentě, kdy k němu kající přijde znova. V případě, hrozí-li kajícímu velká škoda, v nebezpečí smrti, může s ním o tom mluvit i mimo zpověď.²¹⁴ K neúplné zpovědi dochází, když zpovědník opomene povinně se ptát nebo když přeruší kajícího, jež chce vyznávat nutné okolnosti. Při další zpovědi má toto zpovědník napravit.²¹⁵ Náprava je nutná také tehdy, když zpovědník opomenul upozornit kajícího na povinnost plynoucí z jeho vyznání nebo když mu dal chybnou odpověď.²¹⁶ Když zpovědník zavinil škodu velkého rozsahu kajícímu (nebo třetí osobě) tím, že chybně uložil povinnost nahradit ze spravedlnosti škodu nebo naopak od ní chybně upustil, má vážnou povinnost kajícího poučit, nebo sám škodu nahradit.²¹⁷

Nutnost odmítnout rozhřešení patří k nejtěžším úkolům zpovědníka jako soudce. Je možné odmítnout rozhřešení pouze, když neexistují rozumné garance, že penitent je dobře připraven. Je nutné odmítnout absoliči tomu penitentovi, který jistě není připraven. To nastává při: nedostatku lítosti a předsevzetí;²¹⁸ odmítnutí restituovat (napravit věc, nahradit škodu), ačkoli je to možné; rezervovaných cenzurách (Svatému stolci či ordináři);

---

²⁰⁹ Srov. GERARDI: op. cit., 233.

²¹⁰ Srov. CIC, kán. 981.

²¹¹ Srov. VRABLEC: op. cit., 62; srov. Obřady, čl. 6.c; 18.

²¹² Ukládat pouze a vždy odřikávání některých modliteb nevede k plnému zhodnocení svátosti a nenapomáhá tak výrazně k obrácení hříšníka. Srov. GERARDI: op. cit., 233; srov. KKC, čl. 1460. „Forma zadostiučinění má být nápravou hříchu ve třech rozměrech: 1) Modlitba se týká aspektu urážky Boha a zřeknutí se jeho oslavy. 2) Sebezápor napravuje hřích v jeho osobním aspektu. 3) Služba bližním a skutky milosrdenství napravují hřích jako ránu, způsobenou církvi a společenství.“ VRABLEC: op. cit., 62–63.

²¹³ Srov. GERARDI: op. cit., 233–234.

²¹⁴ Zavinil-li neplatnost kajícího, musí si taktéž zpovědník vyžádat jeho dovolu o tom s ním mluvit. Srov. SKOBLÍK: op. cit., 77.

²¹⁵ Nepřijde-li už kající znova, není třeba nic dělat, protože defekt se týká pouze materiální úplnosti. Srov. tamtéž 77.

²¹⁶ Když toto opomenutí způsobuje těžkou škodu kajícímu (nebo třetí osobě), je vážná povinnost tento nedostatek napravit. Náprava musí být provedena při příští zpovědi nebo mimo zpověď po předchozím dovolení o tom s kajícím mluvit. Srov. tamtéž 77.

²¹⁷ To platí i tehdy, když chyba zpočátku nebyla zaviněna, ale potom zaviněně nebyla opravena. Srov. tamtéž 77.

²¹⁸ „Absoluci nemohou platně přijmout ti kající, kteří žijí v trvalém stavu těžkého hříchu a nemají úmysl svoji situaci změnit.“ JAN PAVEL II.: *Misericordia Dei* čl. 7.

falešném udání zpovědníka (ohledně šestého přikázání); zpovědi spolupachatele ohledně šestého přikázání.²¹⁹

2.2.6 Biblická východiska pojmů soudce a soudit

V této části zabývající se biblickými východisky ukážeme, jak Písmo svaté představuje pojmy: soudce, soudit, soud. Nejdříve budeme zkoumat, jak tyto skutečnosti v dějinách spásy chápal *starozákonní Izrael*.²²⁰

Poselství Písma dosvědčuje, že „druhý“ soudcovský výrok Boží zazněl v reakci na první hřích lidí; hned po hříchu Bůh potvrzuje sebeodsouzení člověka a specifikuje trest, dává však rovněž naději a příslib (srov. Gn 3,7–24).²²¹ Soudce vši země tedy svým rozhodnutím jedná podle práva (srov. Gn 18,25). Od těchto událostí, kdy se lidem „otevřely oči“ a poznali dobré i zlé, museli se sami učit rozlišovat a stát se vytrvalými hledači pravdy a dobra. Bylo třeba (a stále je) řadu jevů a sporů rozsuzovat a mravně hodnotit, nadto i zakládat soudní instituce. Starozákonní Izrael zná tento fenomén soudnictví, a to na úrovni nábožensko-společensko-politické.²²² V Písmu je patrný od Mojžíše a výrazně od vstupu Izraelitů do zaslíbené země (období soudců). Biblická hebrejšтина pro oblast soudu používá řadu výrazů např. *din*, nejčastěji však *šáfat* (verb.) a *mišpát* (subst.). Přes velmi rozmanitý význam slova *mišpát*²²³ převládá důraz ve smyslu obnovení řádu.²²⁴ *Mišpát* může také znamenat soudcovskou činnost a soudní rozhodnutí. V době Mojžíšově soudil on a jím ustanovení starší (srov. Ex 18,13–26) a později v době Soudců osoby charismaticky obdarované (srov. Sd 2,16). Soudcovská činnost se soustřeďovala především kolem svatyně, a tím na kněze (srov. Dt 17,8–13). Úkolem bylo dbát, aby nikdo nevybočil ze „smlouvy“ a rozhodovat sporné případy (srov. Dt 19,16–21), aby ve společnosti bylo učiněno zadost spravedlnosti. To znamenalo, vynášet rozsudky (*mišpát*), jimiž je dáno a hájeno právo každého člena společnosti (i jako celku), proti těm, kdo je nezachovávají. V případě jasné viny kněz určoval velikost trestu a náhrady podle

²¹⁹ Podrobněji, in: SKOBLÍK: op. cit., 70–72.

²²⁰ V této části výrazně čerpáme z: Soud, soudce, soudit, in: NOVOTNÝ Adolf: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1956, 938–943.

²²¹ Vlastně už v samotných slovech (srov. Gn 2,16–17) o zkoušce poslušnosti člověka (spočívající v jeho omezení) zaznívá implicitně přítomnost (výstraha) soudu, zde shodného s rozsudkem smrti. (Hospodinův příkaz a vůle jsou dostatečným kritériem chtít to, co chce on).

²²² V Izraeli vůbec nelze hovořit o civilním právu, protože celé spektrum života mělo náboženskou povahu.

²²³ Významové pole je odvozeno od kmene *špt* (vládnout, soudit). *Mišpát* označuje vše, co nějak vyjadřuje a udržuje pravý vztah mezi lidmi nebo k Bohu; vše co dává do pořádku narušený poměr; co odpovídá vnějšímu i vnitřnímu řádu. Slovo však znamená i právo; i to, co působí mír a pokoj; může znamenat též pravidlo. Srov. Soud, soudce, soudit, in: NOVOTNÝ: op. cit., 938–939.

²²⁴ Východiskem obnovy řádu je předjímaný výsledek soudní činnosti Boží mezi národy, a tím je dle Iz 2,4 (srov. Mich 4,3) uvedení pokoje na zem (obnovení narušených vztahů). Srov. tamtéž 938.

ustáleného obyčeje (v nesnadných případech použil orákula).²²⁵ Jeho rozhodnutí bylo považováno za rozhodnutí Boží, a proto zavazovalo k naprosté poslušnosti (srov. Dt 17,12).²²⁶ Podle 1 Sam 8,5. 20 lid žádá krále, aby ten jej soudil, aby lid byl zbaven nespravedlivých soudců-kněží. Soudit a vládnout znamenalo zároveň vysvobozovat od nepřátel. Postupem doby vzniklo organizované soudnictví včetně nejvyššího jeruzalémského synedria. „Přes přesná pravidla v praxi nebyly vždy napáchané křivdy napraveny, ani práva jednotlivců zajištěna, ani soudnictví opravdu nestranné.“ – byli to proroci, kteří kritizovali úplatnost soudců – „Je to ideál nerozlučně spjatý s postavou krále-Mesiáše.“²²⁷ Od Hospodina se s nadějí očekávalo, že jeho právo a pravda budou neúplatné (srov. Dt 10,17). Úkol očekávaný od nejvyššího Soudce spočíval v uskutečnění nejvyšší spravedlnosti a v nápravě křivd; proto se k němu obracely prosby lidu.

Bůh soudí Izraele – Bůh je jediným Pánem světa a jako Vládce nad Izraelem je zároveň jeho Soudcem. Vědomí Božího soudcovství patří k неотředitelným základům náboženství Izraele. Boží panování se projevuje v jeho soudcovství, jež jednak dbá, aby lid byl věrný smlouvě (srov. Iz 5,15n)²²⁸ a jednak svému lidu pomáhá při překonávání vnějšího nebezpečí (srov. Gn 15,14 – Hospodinova pře s Egyptem). Bůh jako soudce je tedy pomocníkem (srov. Sd 11,27), ale též vysvoboditelem (srov. např. Ex 6,6; 2 Sam 18,31, kde *šáfat* znamená vysvobodit). Jeho soudy mají však i výraz spásonosných činů (srov. např. Dt 10,18; Ž 103,6 – zjednáváním práva utlačeným). Už od knihy *Genesis* je patrné, že Boží soud je trvalou výstrahou pro celý průběh lidských dějin, kterému nikdo neunikne. Blízkost soudu je pak významnou součástí prorockého kázání. Od *Ámose* (srov. Am 5,18–20) je ohlašován konečný (eschatologický) soud. Zvláště kniha *Daniel* (dále též *Ezechiel*, *Jeremiáš* a *Izaiáš*) pojednává o závěrečném soudu nad národy²²⁹ (souvisejícím se vzkříšením z mrtvých). Tyto výroky proroků jsou obvyklou předehrou zaslíbení spásy. Bůh oznamuje, že jeho soud je soudem ohně (srov. Iz 66,16)²³⁰ „Rozhodující je, že

---

²²⁵ Tato praxe připomíná kazuistiku. Pomocí např. orákula hledal kněz odpověď na obtížnou a novou otázku Izraelity, jež se doptával na radu při svatyni ve věcech víry a života. Odpověď orákula se nazývala tóra (poučení, zákon). Přišel-li někdo s otázkou, na níž znal kněz odpověď již z předešlých případů, nazývala se *mišpát* (soud, pravidlo). Obou výrazů se pak užívalo k označení jasně vyhlášené Boží vůle a oba byly složkami pojmu spravedlnost (tomu, co odpovídá vůli Boží). Srov. tamtéž 939.

²²⁶ Významnou roli hrál fakt, že v Izraeli je velmi silným rysem sociální sounáležitost a tím i odpovídající moment odpovědnosti každého za celek společnosti. Srov. tamtéž 939.

²²⁷ CORBON Jean – GRELOT Pierre: Soud, in: LEON-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie, Praha: Academia, 2003, 459.

²²⁸ Boží slovo v Izraeli určuje právo a pravidla výkonu spravedlnosti. To slovo je vtisknuté do starozákonní smlouvy, která demonstruje věrnost a věrohodnost Boha a vyžaduje poslušnost člověka plněním Desatera. Bůh zkoumá a zná ledví i srdce člověka (srov. Jer 11,20; 17,10).

²²⁹ V této souvislosti je převážně používán výraz *din* = soudit podle zásluh co nejpřísněji. Srov. Soud, soudce, soudit, in: NOVOTNÝ: op. cit., 940.

²³⁰ Jistě znepokojivé je vědomí: „Nikdo z živých není před Bohem spravedlivý.“ (Ž 143,2). Jak tedy obstát před Božím soudem bez jeho milosrdenství?

oznámení soudu má vzbudit obrácení a naději a dát najevo, že je nutno se rozhodnout. S výstrahou se tak pojí pastýřská starost Boha a péče o uzdravení,²³¹ takže pozitivum soudu spočívá v záchraně a spáse lidu. Její drama a průběh (založený na soudu) je ve SZ jasně doložen.²³² Vzhledem ke Kristu můžeme říci, že „Bůh už ve SZ zasahuje soudem (odplatou a záchranou) do dějin svého národa, které se tak stávají dějinami spásy.“²³³

Novozákonní doba čerpá z nové a zásadní skutečnosti, že se přiblížilo Boží království v Ježiši Kristu. Proto nás zajímá, jak ji z hlediska soudu reflektovali jeho učedníci – ti, jenž stáli na počátku církve.²³⁴ U synoptiků je to Jan Křtitel, kdo přivádí kázání starozákonních proroků o soudu k jejich vrcholu, neboť ohlašuje konečný soud (jeho přísnost a blízkost). Nekompromisně spatřuje cestu záchrany ve křtu a obrácení (srov. Mt 3,7–12)²³⁵ jako podmínku úniku před blízkým soudem. Ježíšovo kázání – a později i apoštolské – však upřesňuje, že Kristovým příchodem poslední doba začala a eschatologický soud počal probíhat. Ve všech fázích jeho hlásání se setkáváme s kázáním o soudu. Především v Horském kázání je soud spojován s novou etikou radikalizace soudu (srov. např. Mt 5,29–30; Mt 10,28) a je zostřen.²³⁶ „Měřítkem, podle něhož soud proběhne, bude vztah k Ježiši Kristu a láska prokázaná v životě, zejména vůči těm, s nimiž se Ježíš identifikoval (srov. např. Mt 25,31–46; 18,23–35)²³⁷; soud se týká všech národů. Přes všechno zostření soudu je důležité, že Ježíšovo kázání o soudu je včleněno do radostného poselství o lásce k hříšníkům (včetně vybidnutí: „již nehřeš!“ – Jan 5,14; 8,11) a o starostlivosti Spasitele, jak ukazuje „evangelium evangelia“ (srov. Lk 15).²³⁸ Ježíš jako

---

²³¹ FINKENZELLER Josef: Soud, in: BEINERT: op. cit., 328.

²³² Uskutečňování soudu (rozlišování-volba-rozhodnutí) u člověka ve SZ znamená především zachování jeho věrnosti smlouvě. Úzce souvisejícími výrazy s pojmem soud jsou zejména příkázání, milosrdenství, lítost, poznání, pravda, spravedlnost (srov. např. Oz 6,5n; 12,7; Mich 6,8; Iz 1,16n; Jer 9,23n). Bez uskutečňování soudu dochází k porušení smlouvy a po něm přichází ke slovu soudní výrok a zásah Boží, tzn. výstraha a trest. Bůh však neruší ze své strany smlouvu s lidem, neboť jeho soudy jsou zaměřeny spásou (srov. Iz 30,18). Takže Božím soudem se lid smlouvy stává skutečně bezprávným a poníženým, avšak právě ve stejném okamžiku se soud Boží proměňuje podle jeho milosrdenství k záchraně, pomoci, spáse, odpuštění a svobození (srov. např. Ez 34,16; 1 Král 8,49n; Iz 59,9nn). Srov. Soud, soudce, soudit, in: NOVOTNÝ: op. cit., 940.

²³³ FINKENZELLER: Soud, op. cit., 327.

²³⁴ NZ má opět řadu výrazů pro oblast soudu. Nejčastějším překladem hebr. *šáfat* a *mišpát* je *krinein* (soudit) a jeho odvozené tvary. *Krima* označuje výsledek soudcovské činnosti; nebo soudcovskou činnost samu (srov. Jan 9,39); nebo i právní spor. Srov. Soud, soudce, soudit, in: NOVOTNÝ: op. cit., 942.

²³⁵ Jeho řeč o volbě nepřipouští třetí cestu, proto mluví o dvojím ohni, z nich jen jeden (skrže Kristův křest) se vztahuje k Duchu, jenž jej zapaluje: On vás bude křtít Duchem svatým a ohněm.

²³⁶ „Podle evangelíí stačí mnohem méně, aby byl člověk vydán soudu (narodil od mojžišského Zákona) (srov. Mt 5,21–22). Bude se muset zodpovídat z každé pomluvy (srov. Mt 12,36) a bude mu měřeno stejnou mírou, jakou měřil druhým (srov. Mt 7,1–5).“ CORBON – GRELOT: Soud, in: LEON-DUFOUR: op. cit., 460; srov. Mt 5,20; srov. KKC, čl. 1456.

²³⁷ Soud, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 308–309; Vzhledem ke kristocentričnosti všech skutečností je podoba konečnosti světa určena či stanovena (nikoli samovolně dosažena) bytostí a skutky Ježíše Krista, a proto se dokonání světa nazývá soudem Kristovým. Srov. tamtéž 308–309.

²³⁸ Srov. FINKENZELLER: Soud, op. cit., 328; Lk 15 obsahuje tři podobenství: o ztracené ovci, o ztraceném penízi a o marnotratném synu.

předsedající soudu je zároveň Spasitel a Vykupitel,²³⁹ jež má moc odpouštět hříchy (srov. např. Mt 9,2; Jan 20,23) těm, kdo v něho věří. U Jana se jedna výpověď o soudu týká soudu všeobecného (spojeného se vzkříšením z mrtvých – srov. Jan 5,28–29)²⁴⁰, druhá však odpovídá přítomné eschatologii, kdy se už v přítomnosti (nyní) uskutečňuje spása a soud, a to v setkání s Ježíšovým poselstvím (srov. Jan 3,18–19; 12,31). Ježíš vtiskl svůj soud do slov, která předal lidem (srov. Jan 12,48). Jeho soud je dále také spíše odhalením skrytého smýšlení srdce (konfrontace stavu člověka s pravdou Kristova slova) než ryze vnějším Božím rozsudkem (srov. Jan 3,19–21). Duch svatý ukazuje hřích v tom, že chybí víra v Krista (srov. Jan 16,8–9).

V kázání apoštolů je ohlašování soudu formulováno jako výzva k obrácení. Je hlášáno, že všichni lidé jsou pod Božím „hněvem“ (Řím 1,18–32; Ef 2,3), protože všichni se provinili (srov. Řím 3, 10–20), že každý se musí ukázat před Božím soudem, aby přijal odplatu za svůj pozemský život (srov. např. 2 Kor 5,10; Gal 6,7–8). Každý bude souzen podle svých skutků (srov. např. 1 Petr 1,17; Řím 2,6), dle míry jakou sám měřil (srov. např. Řím 14,10; Jak 2,13; 4,11), včetně skrytých úmyslů (srov. např. Řím 2,16; 1 Kor 4,4). Všichni tedy propadli Božím soudu (srov. např. Řím 5,16.18; Žid 4,13; 9,27; 10,31) a zaslouží si odsouzení. Avšak jsou zdarma ospravedlněni vírou v Krista (srov. Řím 3,24n). Ti přijali evangelium a jsou souzeni dle zákona svobody (srov. Jak 2,12).²⁴¹ Kdo však věří, musí zároveň činit i skutky víry (srov. Jak 2,18–26), vynikat v lásce (srov. např. Řím 12,9; 13,10), osvědčovat se v ctnostech (srov. např. Gal 5,22–23; Žid 12,11), poznávat Krista, žít v něm, žít jako on (srov. 1 Jan 2,3), čistotou jen zářit (srov. Flp 1,10–11), a proto se znovu a více očišťovat od hříchů (srov. 1 Jan 1,9), aby konečný soud očekával beze strachu (srov. např. 2 Petr 3,14; 1 Jan 4,17–18). Jestliže Bůh ospravedlní, kdo pak odsoudí (srov. Řím 8, 33–34)? Pavlovi nezáleželo na lidském soudu, ale jen na Božím (srov. 1 Kor 4,3). „Starozákonní mojžišské zákonodárství spočívalo zejména v hrozbě trestů. Úkol služebníků evangelia je jiný: zprostředkovat milost (srov. 2 Kor 3,9) a smíření (srov. 2 Kor 5,19n)“²⁴² a být ve službě milosrdenství a odpuštění. Tím lze úkol církve těsně spojené s Kristovým posláním shrnout do její povinnosti nejpřednější: smířit člověka ve všech jeho dimenzích (vertikálně i horizontálně), a to trvale, protože „církve je svou podstatou vždy smiřující“²⁴³ – je Usmiřovatelkou.

²³⁹ Ježíšova smrt na kříži je okamžikem soudu světa (vírou jedněch k životu; druhým, kteří bez lítosti křížují, k odsouzení). Srov. např. Jan 3,17–19; 8,15; 9,39; 12,47; 5,24.

²⁴⁰ Řecké *krisis* (= *mišpát*) znamenalo původně rozdělení, rozlišení, výběr a později i soudní rozhodnutí a odsouzení. Srov. Soud, soudce, soudit, in: NOVOTNÝ: op. cit., 941.

²⁴¹ Jiní podle toho, co vlastní nebo čeho se drží: buď dle Zákona Mojžišova nebo zákona přirozeného.

²⁴² CORBON – GRELOT: Soud, in: LEON-DUFOUR: op. cit., 462.

²⁴³ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 8. „Smířit člověka: s Bohem, se samotným člověkem, s bratry, s veškerým tvorstvem.“ Tamtéž, čl. 8; srov. POSPÍŠIL: Ježíš, 293.

2.2.7 Smíření jako dar Boží a „ano“ člověka – exkurs

Tímto exkursem chceme ukázat, že skutečné obrácení člověka závisí na kvalitě jeho rozhodnutí – na ryzosti jeho „ano“ vůči Bohu, jenž člověka již obdaroval a nevezme to zpět.

Vyzývá-li kněz-pastýř na místě Kristově věřící slovy: „Smířte se s Bohem!“ (přesněji: Dejte se smířit s Bohem! – 2 Kor 5,20) a je-li sám tomuto smíření tak blízko, že jej svátostně a plnomocně udílí (zprostředkovává), má vědět a dávat na srozuměnou, že vyznání hříchů související s obrácením a smířením sice závisí na kvantitativní úplnosti, ale podstata spočívá spíše v kvalitě nového kajícího rozhodnutí. „Úplné překonání hříchu totiž vyžaduje více: Hříchem narušená bytost člověka musí být integrována do nového a zásadního rozhodnutí, aby vznikla láska, v níž se skutečně odpouští všechno,²⁴⁴ a aby se probudila taková úcta k Bohu, díky níž se všechen hřích opouští. I když dějiny předkřesťanských náboženství zřetelně ukazují lidskou potřebu božstvo usmiřovat a zadostiučinit jemu,²⁴⁵ přesto Nový Zákon díky teologii kříže staví věc zcela opačně. „Bůh nečeká, až viníci přijdou a usmíří se, nýbrž sám jim jde vstříc a usmiřuje je (srov. 2 Kor 5,19); Bůh přichází k člověku, aby jej obdaroval. Z iniciativy své mocné lásky obnovuje porušené právo tím, že svým tvořivým milosrdenstvím ospravedlňuje nespravedlivého člověka a mrtvého vrací životu.“²⁴⁶ Namísto lidských obětních způsobů přinesl Boží Syn své obětované „Já“. Ježíšovu krev, jež nám získala vykoupění (srov. Žid 9,12) však nechápeme jako věčný dar, neměříme ji jako kvantitativní prostředek smíření. Ona je prostou konkretizací lásky sahající do krajnosti (srov. Jan 13,1). Jde o vyjádření Kristovy totality a gesto všedávající lásky.²⁴⁷ Neexistuje žádný jiný kult ani žádný jiný kněz, jež by uskutečnil slavnost smíření než Ježíš Kristus.²⁴⁸ „Křesťanský kult tak spočívá v nové formě zastoupení, jež je zahrnuta v absolutnosti Boží lásky vyjádřené křížem.

²⁴⁴ Svátost pokání, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 331–332.

²⁴⁵ Ve smyslu náhrady. Srov. RATZINGER Josef: Úvod do křesťanství, Brno: Petrov, 1991, 194. „Křesťanská víra není ani jen pohled na minulé události, není to jen zakotvení v nějakém počátku, který je za námi. To by nás vedlo k pouhému restaurování.“ Tamtéž 160.

²⁴⁶ Tamtéž 191–192; „V tom se ukazuje pravý směr vtělení, pravý význam kříže. Kříž se v NZ objevuje především jako pohyb shora dolů.“ Tamtéž 191–192; srov. POSPÍŠIL: Ježíš 291, pozn. 292. Boží odpuštění představuje sestupný pohyb a přijetí tohoto daru, vzestupný pohyb lidské odpovědi, díky níž se obnova společenství Boha a člověka dokonává a pojem smíření nejlépe vystihuje rovnováhu mezi oběma pohyby. Srov. tamtéž 291. „Mezi kategoriemi zadostiučinění a smíření existuje úzká souvislost. Jejich společným jmenovatelem je svátost pokání-smíření. Vzhledem k tomu, že kategorie smíření pochází přímo z NZ, že je dnešnímu člověku srozumitelnější, že je prosta dvojznačnosti, které vidíme v případě kategorie zadostiučinění, že dokáže mnohem lépe popsat širší uzdravených vztahů, je jistě vhodné dávat jí přednost (...).“ Tamtéž 294.

²⁴⁷ „Kristův kříž je výrazem radikality lásky, která se zcela dává, je jako proces, v němž Někdo je tím, co činí, a dělá to, co je. Kříž je vyjádřením života, který znamená zcela bytí pro druhé.“ RATZINGER: op. cit., 191.

²⁴⁸ Srov. tamtéž 195.

Spočívá v tom, že Kristus se postavil za nás a my dovolujeme, aby se nás ujal.²⁴⁹ Kristus je člověk budoucí, a jako takový není člověkem sám pro sebe, ale podstatně člověkem „pro“ druhé. Víra v Krista je počátek pohybu, kdy se porušený člověk stále více včleňuje do bytí jednoho jediného Adama. Kristus je zcela „přechod“ (*Pascha*) a jeho exodus lásky na kříži je pro člověka cestou proměny a záchrany. On, jen On jako probodený, otevřený a otvírající cestu do budoucnosti. „Budoucnost člověka tedy visí na kříži – vykoupení člověka je kříž. Člověk nepřijde jinak sám k sobě, než když dovolí odbourat stěny své existence, když hledí k Probodenému (srov. Jan 19,37), když jej následuje.“²⁵⁰ Proces křížování se jeví jako proces otevření, kdy člověk je vynesena a vtahován do objetí Ježíše Krista a vytržen ze sebe sama. „Člověkem budoucnosti je člověk zcela otevřený. Budoucnost člověka tedy spočívá v ‚bytí-pro‘.“²⁵¹ Bůh je tedy tím, kdo hledá člověka. Jen „neomezené „ano“ člověka k Bohu může být onou pravou úctou. „Ano“ v lásce je to jediné, na co Bůh musí čekat – jen taková úcta má smysl, jen tak se člověk vrací k Bohu.“²⁵² Kajícíkově „ano“ Bohu a ne hříchu je tedy tím zásadním a novým rozhodnutím a pravým výrazem úcty a obrácení. Zpovědník pak má kajícíka vést k tomu, aby se to projevilo v jeho předsevzetí.

2.2.8 Vykoupením člověka k ospravedlnění a víře – exkurs

Zde bychom se soustředili na skutečnou nezměrnost Kristova vykoupení, které ve svátosti smíření, stejně jako při křtu, člověka ospravedlňuje a nakolik je on svou vírou disponován, natolik ho i uzdravuje. Tato spasitelná moc má zpovědníka stále přivádět k údivu.

Milosrdenství, jež kněz při absoluci vyprošuje, jemuž je přítomen, a jehož plody zprostředkovává, není jeho, nýbrž Boží. Nemá jej proto nepatřičně zastiňovat, nýbrž jeho tajemství poznat a zprůchodnit jej.²⁵³ Kněz má kajícíka povzbuzovat prvořadě k víře než k separovanému pokání, zadostiučinění, obrácení (to druhé z víry plyne). Nedostatečnost obrácení spočívá v nedostatku víry. Nové rozhodnutí k upřímnému a celobytoštnému „ano“ vyžaduje a předpokládá víru. „Branou obrácení je tedy víra.“²⁵⁴ Kajícík se však

²⁴⁹ Tamtéž 195; „To znamená, že necháváme stranou pokusy o své vlastní ospravedlnění.“ Tamtéž 195.

²⁵⁰ Tamtéž 159.

²⁵¹ Tamtéž 158.

²⁵² Tamtéž 194.

²⁵³ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 65.

²⁵⁴ CANTALAMESSA: Život, 45. „ ‚Obráťte se a věřte‘ nejsou dvě různé, oddělené věci, ale týž čin: Obráťte se znamená věřte; obraťte se tím, že uvěříte. Obrácení a spása si vyměnily pořadí. Už neplatí pořadí hřích – obrácení – spása, ale hřích – spása – obrácení (obraťte se, protože jste spaseni, protože k vám přišla spása). Člověk odpovídá na Boží čin, nikoli naopak.“ Tamtéž 45.

často nachází v zápase o víru, v postoji neznalosti, v postoji nedbalé (nedůsledné) víry, či dokonce v pozici zneužívané a zrazované víry. Není divu, že se opět objevují rysy starého člověka: zalíbení v hříchu, malý zápal, neúčinnost boje, pocity sklíčenosti (ochabnutí), tíživost hříchu, dotěrné pocity viny, strach ze soudu. Přesto zůstává platit, že z celého NZ je nejprostší a nejjasnější právě dostupnost Božího milosrdenství.²⁵⁵ Ničím jiným než opět vírou v rámci svátosti smíření si člověk nemůže přivlastnit to, čeho sám není schopen. Bůh nechal na lidské svobodě přijmout Kristovu spravedlnost, milost a život. „Věřit znamená odpovědět: Ano, chci žít v Kristově milosti, v něm!“²⁵⁶ Že je závažnost těžkého hříchu a setrvávání v něm veliká a důsledky nedozírné, dosvědčují kříž a plody Kristova vykoupění, jeho cena. Kristův kříž má tedy hlavně soteriologický význam (skutečným křížem je hřích). Vždyť je psáno: „Kristus za nás vzal prokletí na sebe.“ (Gal 3,13).²⁵⁷ „Kdekoli je hřích, musí proti němu vystoupit Boží soud, jinak by s ním Bůh musel uzavřít kompromis a zhroutilo by se samo rozlišování dobra a zla. Ježíš je od Getseman veškerá hříšnost světa, je člověkem, který ‚se stal hříchem‘, který zemřel ‚za hříšníky‘, přijal svobodně odpovědnost za každého.“²⁵⁸ „Ježíš vešel do ‚temné noci ducha‘²⁵⁹, která spočívá v nesnesitelně silném prožívání blízkosti hříchu a současně v hříchem způsobené odloučenosti od Boha.“²⁶⁰ Vzal na sebe a odpykal všechnu vzpouru proti Bohu, veškeré zneužívání svobody, tedy otročení sobě (...), a to pro naše vysvobození, naši záchranu, naši spravedlnost, náš pokoj. „Jestliže Ježíš na sebe vzal trest za hřích, neznámá to, že na sebe vzal jen potrestání, ale i něco mnohem hrůznějšího, obžalování z viny. Vzal na sebe vinu, aniž by ji měl.“²⁶¹ „Ježíš prožil nejvyšší stupeň té nejhrozněji zakořeněné a univerzální příčiny lidského utrpení – ‚pocitu viny‘. Proto je i tato příčina od základů vykoupěna.“²⁶² V soudním smyslu svátosti smíření pro dobro kajícího je třeba dát celé realitě jeho hříchu jméno a tvář, aby byl pravdivě poznán, vyznán a vydán Kristu

---

²⁵⁵ Srov. tamtéž 48.

²⁵⁶ Tamtéž 48–49.

²⁵⁷ Podobně 2 Kor 5,21; Řím 5,9–10; Kol 1,20; 1 Petr 1,18–19; Iz 53,5–6.

²⁵⁸ CANTALAMESSA: Život, 58. „Ve správném porozumění Kristovu utrpení nám brání fakt, že hledíme jen na vnější stránku věci. Myslíme si, že na jedné straně stojí lidé se svými hříchy a na druhé straně Ježíš, jenž trpí a odpykává si za ně trest, ale že se tak děje jen na dálku, a že jimi zůstává nedotčen. Avšak vztah Ježíše k hříchům není nepřímý nebo jen právní, ale bezprostřední a opravdový. ‚On na svém těle vzal naše hříchy.‘ (1 Petr 2,24).“ Tamtéž 58–59.

²⁵⁹ Kristovo utrpení je jedním z nejpropastnějších Božích tajemství. Více než-li na těle zasahuje jej utrpení v duši. Srov. tamtéž 54–57.

²⁶⁰ Tamtéž 59. „Ježíš na kříži protřpěl se vším všudy nejhlubší následek hříchu, jímž je ‚ztráta Boha‘. Stal se nezna-Bohem, bezbožníkem, a to nikoli vlastní vinou, ale proto, aby všechno odpykal a usmířil.“ Tamtéž 63. „Ježíš spojuje nevinnost a utrpení současně a přítomně ve své osobě. A právě utrpení nevinných má nejvyšší hodnotu. Srov. tamtéž 64. „Nemusí-li trpící odpykat vlastní hříchy, jeho utrpení získává smírnou moc (srov. např. Gn 4,10; Žid 12,24).“ Tamtéž 65.

²⁶¹ Tamtéž 64. „Člověk je stvořen k nevinnosti, vina se mu přičítá víc než cokoli jiného, víc než utrpení.“ Tamtéž 64.

²⁶² Tamtéž 65.

k vykoupení (k odsouzení v jeho ukřižování). Ve svátosti smíření je třeba povzbudit k víře, že soud již byl vykonán Kristovou obětí, a že penitent může odejít v milosti, tedy duchovně vzkříšen, s možností nového začátku, přesněji k nové radikalitě života, jenž je výrazem nového člověka.

2.2.9 Milosrdný a Spravedlivý – exkurs

Tyto dvě vlastnosti jsou přirozeně v napětí. Pokusíme se vyjádřit, jak je tomu u Boha a co to pro službu ve zpovědnici znamená. Bůh totiž prokazuje svou spravedlnost milosrdenstvím a přitom je milosrdně spravedlivý.²⁶³

„Kněz, když uděluje svátost pokání, plní roli a službu spravedlivého soudce, který nedělá rozdíl v osobách a jehož soud je zároveň spravedlivý a milosrdný.“²⁶⁴ Jak však chápat Boží spravedlnost, aby si ji kněz osvojil? Boží spravedlnost je mravní vlastnost Boží vůle působící navenek a zaujímající (soudem) vůči mravní stránce člověka stanovisko (vztah). Stanovisko odpovídá jednání tvora a to vzhledem k podstatě obou krajností.²⁶⁵ Jedinou normou spravedlnosti Boží je jeho vlastní svatost, jeho svatá vůle, jež je identická s Boží podstatou.²⁶⁶ Boží vůle může být v jeho svrchované svobodě jak spravedlností, tak i milosrdenstvím.²⁶⁷ Jeho spravedlnost ho „nenutí“ k určitému jednání; např. k vyžadování plného zadostiučinění.²⁶⁸ Podle zjevení se člověk stává spravedlivý tím, že je ospravedlněn, jelikož má účast na spravedlnosti Boží. To ukazuje na to, že samo Boží milosrdenství spravedlnost neruší,²⁶⁹ ale z hříšníka činí spravedlivého před Bohem.²⁷⁰ Tím Bůh zjevuje, že je současně milosrdný a spravedlivý. To také znamená, že Bůh nás přetváří nejen ve křtu, ale v procesu obrácení tak, že je vůči nám jeho láska spravedlivá; a to

²⁶³ Celý exkurs srov. Spravedlnost Boží; Milosrdenství, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 314; 174; srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Boží milosrdenství jako měřítko spravedlnosti, in: Teologické texty 6 (1997) 201–202.

²⁶⁴ KKC, čl. 1465.

²⁶⁵ „Bůh ve svém stvoření a svou milostí činí člověka opravdovým objektem svého jednání a přitom respektuje jeho svobodu, neboť ji sám založil.“ Spravedlnost Boží, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 314; srov. Gn 3,5.22.

²⁶⁶ Všechny vlastnosti Boží jsou reálně identické (bez rozporu) s Boží podstatou (i mezi sebou). A také: Bůh je nekonečný v každé dokonalosti (DS 3001). Srov. in: Milosrdenství, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 174.

²⁶⁷ „Člověk nedokáže zvládnout jednotu milosrdenství a spravedlnosti Boží; to dokazuje Božský charakter obou vlastností.“ Spravedlnost Boží, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 314.

²⁶⁸ „Bůh ve své svobodě může na lidskou vinu, kterou připustil, která je skutečným odporem proti jeho svaté vůli, odpovědět odsouzením a odplatou právě tak, jako může odměnit zásluhu darovanou jeho milostí, což neubírá nic na platnosti, že je spravedlivý soudce.“ Tamtéž 314.

²⁶⁹ Už sv. Anselm vyslovil, že *justitia Dei* je vtisknuta do řádu stvořených věcí (*rectitudo* = správnost), že tato *justitia Dei* je na světě svatá a nezničitelná, a že vyžaduje člověka správného (*rectus*). V důsledku toho lze pochopit, že když „Bůh svým milosrdenstvím ospravedlňuje tvory, prokazuje tím spravedlnost vůči sobě.“ CANTALAMESSA: Život, 43.

²⁷⁰ Bůh člověka činí spravedlivým, nikoli ho jen prohlašuje spravedlivým, jak to chápal Luther, jenž měl na mysli ospravedlnění vnější.

skutečně i ze své podstaty. Člověk, který si věcně zasloužil odsouzení, nemá žádné právo klást si nárok na milosrdenství Boží, ale může jej vděčně a s plnou důvěrou přijmout jako dějinnou zkušenost spásy, jako výraz Boží dobroty, jako oporu Boží věrnosti. Rozvinutím tomistické biblické teologie lze vyslovit, že „Boží láska je základem pro výpověď o mnohých konkrétních Božích vlastnostech a je jejich sjednocujícím bodem.“²⁷¹ Radostnou zvěstí, jež apoštol Pavel předává Římanům jsou slova: „Nyní však je zjevena Boží spravedlnost“ (Řím 3,21), jež dle Tit 3,4–5 znamenají: zjevila se Boží dobrota, láska, milosrdenství.²⁷² Kristovo mesiášské poslání nás tedy učí, že „opravdové milosrdenství je nejhlubším pramenem spravedlnosti. Spravedlnost sama o sobě je schopna pouze rozhodovat (...) o rozdělování určitých dober. Láska naopak, a jedině láska (ona dobrotivá láska, kterou nazýváme ‚milosrdenstvím‘) může vrátit člověka sobě samému.“²⁷³ Již tedy chápeme, že Bůh je milosrdný i spravedlivý, že prokazuje svou spravedlnost milosrdenstvím, avšak je i milosrdně spravedlivý. Boží soud je vždy pravdivý a nemůže jinak, neboť v Písmo stojí, že jeho soudy jsou pravdivé a spravedlivé. (Zj 19,2). A dále také: „poznáte pravdu a pravda vás učiní svobodnými.“ (Jan 8,32). Zpovědník – pomazaný Kristovým Duchem – by měl unést jednotu milosrdenství a spravedlnosti a jeho služba ve svátosti smíření by měla být službou pravdě i lásce a milosrdenství i spravedlnosti.²⁷⁴ Také by měl mít stále na paměti, že Boží soud nebyl, není a nebude jeho.

2.3 Zpovědník jako lékař

Obřady pokání kladou tento rozměr zpovědníka vzhledem k užitkům v pastorační praxi na přední místo. Tím chtějí říci, že dobrá služba zpovědníka, resp. moudré vykonávání úkolu soudce, je podmíněna poznáním skutečných nemocí duše a volbou odpovídajících léků. V této části se dotkneme tématu, jak dalekosáhle uzdravující může být svátostné pokání, které volá po posvěcující a uzdravující milosti, a jak je v tomto důležitá role zpovědníka

---

²⁷¹ BREUNING Wilhelm: Boží vlastnosti, in: BEINERT: op. cit., 41. „Tomáš Akvinský učí, že v každém Božím díle se společně projevují milosrdenství a spravedlnost. Milosrdenství Boží má ovšem určitou prioritu: ‚Dílo Boží spravedlnosti vždy předpokládá dílo Božího milosrdenství a má v něm svůj základ.‘“ AKVINSKÝ Tomáš: *Summa Theologiae*, in: POSPÍŠIL: Boží milosrdenství, 202, pozn. 7.

²⁷² Srov. CANTALAMESSA: Život, 42–43. V Tit 3,4–5 vysvětluje apoštol pojem Boží spravedlnost takto: „Ale ukázala se dobrota a láska našeho Spasitele Boha: On nás zachránil ne pro spravedlivé skutky, které jsme vykonali, nýbrž ze svého slitování.“ Tamtéž 42–43.

²⁷³ JAN PAVEL II.: *Dives*, čl. 14. „Zkušenosti minulé a současné doby ukazují, že spravedlnost sama o sobě nestačí, ba dokonce může vést k vlastnímu popření a sebezničení (...) Nezbytné je čerpat z duchovních sil, které jsou mnohem hlubší než ty, které vymezují vlastní řád spravedlnosti.“ Tamtéž, čl. 12.

²⁷⁴ Srov. CIC, kán. 987, §1.

2.3.1 Kristus odpouštějící a uzdravující

Svátost smíření, nyní charakterističtěji svátost odpuštění, má spolu se soudní povahou také léčivý charakter, což souvisí s tím, že Ježíš Kristus je v evangeliu často představován jako lékař (srov. např. Lk 4,23; 5,31nn; Mt 8,16–17). Uzdravení, která Ježíš v evangeliích činí, znamenají spásu, záchranu hříšného člověka a tedy jeho usmíření s Bohem. „(...) Ježíš pravil: ‚Abyste však věděli, že Syn člověka má moc na zemi odpouštět hříchy‘ – řekl ochrnutému: ‚Pravím ti, vstaň, vezmi své lože a jdi domů!‘ On vstal, vzal hned své lože a vyšel před očima všech (...).“ (Mk 2,1–12). „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní. Nepřišel jsem volat k pokání spravedlivé, ale hříšníky.“ (Lk 5,31–32). Učedníky pak „poslal zvěstovat Boží království a uzdravovat.“ (Lk 9,2). V knize *Izaiáš* se o „Hospodinově služebníku“ už předem mimo jiné praví: „Byly to však naše nemoci, jež nesl, naše bolesti na sebe vzal (...) pro náš pokoj, jeho jizvami jsme uzdraveni.“ (Iz 53,4–5).²⁷⁵ „Ježíš je lékařem, který se sklání nad každým nemocným, který ho potřebuje.“²⁷⁶ (Srov. Mk 2, 5.11.17).

2.3.2 Církev ve službě „lékařství spásy“

„Pán Ježíš, lékař našich duší i našich těl, jenž odpustil hříchy ochrnutému a vrátil mu tělesné zdraví (srov. Mk 2,1–12), chtěl, aby jeho církev pokračovala v síle Ducha svatého ve svém díle spásy a v uzdravování i u svých členů. To je cílem jedné ze dvou svátostí uzdravování: svátosti smíření.“²⁷⁷ Jedno z označení pro tuto svátost je svátost odpuštění, protože prostřednictvím kněžského rozhřešení uděluje Bůh kajícímu odpuštění a pokoj, které je doslova vysloveno v absoluci.²⁷⁸ „Kristovo spasitelné dílo se často nazývá již od prvního křesťanského věku ‚lékařství spásy‘. ‚Chci léčit, nikoli žalovat‘, řekl sv. Augustin, když mluvil o vykonávání pastoračního úkolu pokání; totiž díky zpovědnímu léku se neobrací rána hříchu v zoufalství.“²⁷⁹ Proto i *Obřady pokání* vyjadřují tento léčivý charakter svátosti,²⁸⁰ který člověk (obzvláště současný) chápe více, protože v hříchu vidí nejen to, co je v něm pochybného, ale ještě více to, co vydává svědectví nedostatečnosti a slabosti.“²⁸¹ „Svátost smíření uzdravuje nejen toho, kdo je

²⁷⁵ Odst. srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31, pozn. 179.

²⁷⁶ KKC, čl. 1484.

²⁷⁷ Tamtéž, čl. 1421.

²⁷⁸ Srov. tamtéž, čl. 1424.

²⁷⁹ Sv. AUGUSTIN: *Sermo*, in: JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31, pozn. 180, 181.

²⁸⁰ Srov. *Obřady*, čl. 6.c; 7.

²⁸¹ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31.

vrácen do církevního společenství, nýbrž má také oživující účinek na život církve, která trpěla pro hřích jednoho ze svých členů.²⁸²

2.3.3 Analogie: nemoc/uzdravení; hřích /odpuštění

Již Písmo přirovnává zlo hříchu ke zlu tělesnému, k nemoci, které je třeba se zbavit, a to jak pro dobro nemocného, tak pro dobro společnosti, jelikož existují i nemoci nakažlivé. Nemocný toužící po uzdravení přichází k lékaři, aby mu pověděl o své nemoci (aby mu ukázal své zlo). Následně přijímá od lékaře kůru, kterou podstupuje, jež je mu předepsána na určitý čas. Pokud by existovalo nebezpečí nákazy, přijímá navíc opatření karantény či hospitalizace. Tehdy je vyčleněn ze společnosti, aby se do ní po svém uzdravení zase mohl vrátit (hříšníci bývali vylučováni z eucharistického společenství). Lékař je zde tím, kdo se staví s jistou autoritou vůči nemocnému díky své kompetenci. Vyslovuje nařízení a předepisuje kůry, které má nemocný dodržovat. Může předepsat nemocnému i zákroky bolestivé nebo jej poslat k zákroku za jiným odborníkem. Toto všechno však má za cíl jedno jediné, totiž uzdravení pacienta. Může nastat situace, kdy lékař prožije vnitřní konflikt mezi přáním, aby pacient netrpěl a touhou, aby se brzy a dostatečně vyléčil. Zákrok nebo vlastní léčba musí být navrženy s o to větší citlivostí a pochopením, oč větší jsou problémy, jež nemocný prodělává (oč větší zkouškou právě prochází). Proto je třeba v každé situaci nemocného v jeho stavu respektovat a náležitě mu naslouchat. Často není rozdíl mezi dobrým a špatným lékařem jen v kompetenci, nýbrž ve schopnosti se k pacientovi přiblížit a stát při něm v boji s jeho nemocí.²⁸³ (Naproti tomu je však také třeba připomenout odkaz sv. Terezie z Avily, která preferovala spíše zpovědníka kompetentního než zbožného). Lékař však musí kromě diagnózy a léčby podporovat nemocného a jeho organismus též v boji se zlem nemoci (proto předepisuje vitamíny, zdravou výživu, pohyb). Je to z důvodu prevence a posily imunity nebo i z důvodu kompenzace určitého druhotného příznaku léčby.

2.3.4 Správně diagnostikovat a léčit

„Kněz ať je schopen rozlišovat a ať je moudrý, aby jako zkušený lékař vínem a olejem potíral rány zraněného (srov. Lk 10, 34), když bude pečlivě zkoumat okolnosti

---

²⁸² KKC, čl. 1469, 1422; LG 11.

²⁸³ Odst. srov. SESBOŮÉ: op. cit., 81–82.

hříšníka a hříchů; díky tomu moudře pochopí, jaké mu má dát rady a jaký lék mu má předložit, když bude užívat různých prostředků, aby uzdravil nemocného.²⁸⁴

„Když kněz uděluje svátost pokání, plní mimo jiné službu dobrého samaritána, který ošetřuje rány.“²⁸⁵ (Srov. Lk 10,33–35). „Zpovědník má mít osvědčenou znalost křesťanského jednání, zkušenost s lidskými skutečnostmi, úctu a jemnocit vůči tomu, který klesl (...) a trpělivě vést kajícího k uzdravení a plné zralosti.“²⁸⁶ Úkol, který zpovědníkovi jako lékaři připadá, je v zásadě dvojitý: 1. správně diagnostikovat a 2. léčit,²⁸⁷ což znamená: „odhalovat skryté příčiny hříchů, přispívat k formování kvalitní lítosti a předsevzetí, zabraňovat novým hříchům, ale také povzbuzovat kajícího.“²⁸⁸ Ke schopnostem diagnostikovat a zároveň léčit uvádí jeden starý text od *Burcarda z Wormsu*: Moudrý lékař musí vybrat (dle jednoho každého hříšníka) ty nevhodnější medikamenty (léčení) tak, aby mohl prozkoumat různé charakteristiky každé jednotlivé příčiny, bez čehož nemůže učinit správné (vy)hodnocení nebo vynést správný úsudek. Totiž ne všichni hříšníci, i když jsou oběťmi stejného hříchu, budou váženi stejným způsobem (jednou vahou = vinou).²⁸⁹

2.3.5 Diagnostika skrytých příčin hříchů

Kněz je „lékař duší“, nakolik je nástrojem Boží milosti. Každý hřích má svou historii, své podhoubí, čin sám je spíše symptomem. Kněz je „lékařem duší“ (a jako takový byl kdysi nazýván), když je na stopě hříchu v jeho „komplexu“, což po něm vyžaduje velkou kompetenci a zkušenost. Tedy na prvním místě ve všem, co se týká duchovního života a požadavků křesťanské morálky, ale také v oblasti humanitních věd a zvláště způsobem i v psychologii.²⁹⁰ Zpovědník musí vědět, že jediným pravým lékem je Boží milost, která působí v té největší hlubině člověka, jíž je svoboda, kde on se rozhoduje pro ano či ne Bohu. Tam se rodí hřích. Proto „zpovědník-lékař uzdravuje pouze natolik, nakolik je nástrojem Boží milosti.“²⁹¹ Zpovědník-lékař se musí velmi zaobírat svobodou člověka, aby identifikoval špatné návyky, předsudky, zranění, chybějící motivaci.²⁹² „Aby mohl řádně a věrně plnit svůj úkol, je třeba, aby znal nemoci duší i účinné léky proti

²⁸⁴ ČTVRTÝ LATERÁNSKÝ KONCIL (1215): Kán. 21, in: MOHELNÍK Benedikt OP: Texty magisteria ke svátosti pokání, studijní texty předmětu „Teologie svátostí“, Praha (KTF) 30.4.2007, nepublikováno.

²⁸⁵ Srov. KKC, čl. 1465.

²⁸⁶ Tamtéž, čl. 1466.

²⁸⁷ Srov. GATTI: op. cit., 101.

²⁸⁸ SKOBLÍK: op. cit., 72.

²⁸⁹ Srov. BURCARDO DI WORMS, *Decretum*, in: GATTI: op. cit., 101.

²⁹⁰ Srov. SESBOŮÉ: op. cit., 82; rovněž srov. SKOBLÍK: op. cit., 72.

²⁹¹ GATTI: op. cit., 101.

²⁹² Srov. tamtéž 102.

nim.²⁹³ Měl by mít také dostatečnou znalost pastorační psychiatrie pro rozeznání patologických jevů, jež vyžadují odborné léčení. I když je zpovědník „lékař duší“ a ne psychoterapeut, přesto musí znát to, co v postojích penitenta je psychického charakteru, aby nesměšoval oblasti, když poskytuje duchovní rady.²⁹⁴ Úkolem zpovědníka je podpořit penitenta v nutném boji proti morálnímu zlu.²⁹⁵ Prastará lékařská zásada zní: *Primum non nocere* a musí platit jako primární zásada i pro zpovědníka²⁹⁶ (ten musí dávat pozor na své rady, postoje atd.). Musí mít stále na paměti, že druhému nesmí v žádném případě uškodit.

O *princip graduality* se může zpovědník jako lékař s prospěchem opírat při vyvádění kajícníka z hříchů (postupném očišťování). Protože „člověk poznává, miluje a uvádí ve skutek mravní dobro podle stupně svého mravního růstu,²⁹⁷ lze u něho ospravedlnit takzvaný „postupný vývoj“, „postupnou cestu“ (odstupňovanou způsobilost) vzhledem k příkázáním (k zákonu). To však nelze chápat jako odstupňování zákona; tedy nezaměňovat to s představou odstupňované závaznosti zákona, jako kdyby byly v Božím zákoně různé stupně a druhy příkázání, rozdílné podle lidí a situací.²⁹⁸ Tento princip vlastně vychází vstříc nemožnosti mravní nikoli fyzické, na které se všichni snadno shodnou.²⁹⁹ V poznání tedy člověk v čase extenzivně roste, avšak vážně se očekává intenzita v jeho přítomném nasazení. Uvedme slova k mravní nemožnosti, jež napsal Jan Pavel II., a která jsou velice náročná: „Norma, předkládaná církví, není pouhým ideálem, přizpůsobeným konkrétním možnostem člověka; kdo by takto uvažoval, musí počítat s otázkami jako: v čem spočívají tyto konkrétní možnosti? o kterém člověku je řeč? o tom, který je ovládán žádostivostí nebo o tom, který byl vykoupen Kristem, tzn. kterému byly dány možnosti uskutečnit úplnou pravdu lidského bytí? Nelze popřít, že i vykoupený člověk znovu hřeší, není to však proto, že by Kristovo vykoupení bylo neúplné, nýbrž proto, že se lidská vůle vzdaluje od milosti, která z tohoto vykoupení plyne. Boží příkázání

---

²⁹³ Z hlediska účinnosti duchovního léčení (podobně jak to platí z pohledu soudu milosrdenství), žádá svátost poznání nitra člověka, aby jej bylo možno léčit a uzdravit. Proto ona vyžaduje od kajícníka upřímné a úplné doznání hříchů. Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31; srov. Obřady, čl. 7.a.

²⁹⁴ Srov. SESBOUÉ: op. cit., 82. Zároveň však platí, že spojitost mezi morálním zlem a psychickou nemocí může existovat. Srov. GATTI: op. cit., 102.

²⁹⁵ Srov. tamtéž 101. Úkolem zpovědníka není uklidnit konflikty uvnitř lidské psychiky, aby ji ryze terapeuticky uvedl do pokoje. To by se často mohlo dít bez ohledu na morální pořádek v člověku. Srov. tamtéž 101.

²⁹⁶ Srov. tamtéž 102.

²⁹⁷ JAN PAVEL II.: Apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, Praha: Zvon, 1992, čl. 34.

²⁹⁸ Srov. tamtéž čl. 34; srov. SKOBLÍK: op. cit., 72. Zákon nelze pokládat za pouhý ideál, kterého se má dosáhnout jednou v budoucnu, ale musí být pokládán za Kristův příkaz, proto se každý musí snažit překonávat ze všech sil těžkosti svých konkrétních rozhodnutí. Srov. JAN PAVEL II.: *Familiaris*, čl. 34.

²⁹⁹ I když penitent ujišťuje v tomto smyslu zpovědníka, přesto to nemusí být v konkrétních případech pro kněze přesvědčivé. Srov. SKOBLÍK: op. cit., 72.

je bezpochyby upraveno možností člověka, ale toho člověka, kterému byl darován Duch svatý.³⁰⁰

Požadavek *devocionální zpovědi* – teology dosti diskutovaný – by vcelku logicky mohl vyplynout z předchozího tématu. Vyznávat se ze všedních hříchů je doporučeno s ohledem na povolání každého věřícího ke svatosti.³⁰¹ Tato forma pokání má své léčivé účinky zejména na jednotlivce,³⁰² ale i na společenství. Dokonalost v čistotě srdce a velikost svobody (k lásce) v Kristu v podstatě nezná hranic.³⁰³ Na cestě očišťování a osvobozování má kněz vést kajícího od smyslové kázně přes pokoj a vyrovnanost afektů k niterné věrnosti jeho ducha v pokoře a lásce, nakolik jen bude kající schopen a přístupný. Na této cestě se nelze vyhnout požadavku např. řady umrtvování, vyjevování hříšných sklonů než jednotlivých skutků, vyjevování afektové stránky penitentem, aktivního nasazení v plnění povinností svého stavu, bezpodmínečné věrnosti poznané Boží vůli, ochotné poslušnosti a odevzdaného nesení každodenního kříže. Proto nejsou oprávněné námitky křesťanů, že již není (již nevědí) z čeho se zpovídat. K efektivitě duchovního růstu slouží zejména devocionální zpověď, jejímž garantem je Duch svatý, jenž poskytuje ve prospěch penitenta zpovědníku-lékaři charisma rozlišování na svátostné úrovni.³⁰⁴ Zpověď „ze zbožnosti“ je častá zpověď, obsahující specifickou a dobrovolnou látku k vyznání. „Je třeba zdůraznit, že milost z této svátosti má velkou léčivou sílu a pomáhá vyrvat samotné kořeny hříchu.“³⁰⁵ „Za hlavní důvod zpovědi ze zbožnosti lze označit to, že před Bohem nestojí hřích, jenž lze obvykle ve vyznání poměrně snadno popsat, ale sám hříšník, jehož skutečná duchovní situace je lidsky obtížně identifikovatelná (případná sebereflexe penitenta je nad to obtížnější). Často je nutno počítat s tím, že vyžaduje čas a trpělivost než se podaří hřích plně zasáhnout v jeho kořenu, i když jako čin byl již odpuštěn.“³⁰⁶

2.3.6 Terapeutický přínos zpovědníka

Nyní ukážeme v čem spočívá léčivý vklad ze strany zpovědníka. Ten má být zjevný při formování kvalitní lítosti, pokání a předsevzetí. S tím souvisí schopnost poskytování

³⁰⁰ JAN PAVEL II.: Projev k účastníkům kurzu zodpovědného rodičovství, 1984, in: SKOBLÍK: op. cit., 73.

³⁰¹ Srov. JAN PAVEL II.: *Misericordia Dei*, čl. 3.

³⁰² „Pius XII. oceňuje devocionální zpověď jako prostředek, podporující sebepoznání, prohlubování pokory, zasahování mravní slabosti u kořene, očištění svědomí, posilu vůle, boj proti nedbalosti a vlažnosti; jí se usnadňuje duchovní vedení a rozmnožuje milost.“ SKOBLÍK: op. cit., 51.

³⁰³ „Ti, kdo denně zakoušejí svou křehkost a upadají do hříchů lehkých, opětovným přístupováním k svátosti pokání sbírají síly, aby dospěli k plné svobodě Božích dětí.“ Obřady, čl. 7.

³⁰⁴ Srov. tamtéž, čl. 10.a.

³⁰⁵ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 32.

³⁰⁶ SKOBLÍK: op. cit., 51–52.

úměrných rad a vlídného jednání, jakož i schopnost k utvrzování v uzdravující účinek svátosti a k povzbuzování kajících vzhledem k budoucnosti.

Uvedli jsme již, že lítost kajícího patří svou důležitostí na čelné místo. Vyjadřuje totiž opravdovost obrácení a je bolesti ducha nad spáchanými hříchy s předsevzetím již v budoucnu nehřešit.³⁰⁷ Dále bylo řečeno k zadostiučinění: aby dovršovalo cestu obrácení, musí mít složku nápravnou a léčebnou a musí být přiměřené jednotlivým kajícím.³⁰⁸

Zpovědník má volit vhodná slova, aby vyvolal u penitenta lítost nad všemi vyznanými hříchy, i těmi, které si neuvědomil, a nad všemi nedostatky minulého života, a to z lásky k Bohu milovanému nade vše. Kněz, když vzbuzuje u penitenta lítost, řídí se vědomím, že na lítosti srdce závisí opravdovost pokání. Právě kající slzy mají velkou léčivou sílu. Hříšnickova schopnost k pokání je primárně založena na tom, že je zasažen Boží svatostí a milosrdenstvím, teprve sekundárně závisí na úsilí lidském. Proto kněz může současně u kajícího vzbudit vědomí Božího daru a tím i vděčnost, jež působí útěšně. Zpovědník má také vést kajícího se zkroušeným duchem k tomu, že kdo přichází ke svátosti smíření v takovémto rozpoložení, tomu jistě Bůh chce navrátit pokoj, útěchu a radost.³⁰⁹

„Rozhřešení odstraňuje hřích, ale není lékem na všechno, co hřích uvedl do nepořádku. Hříšník, který byl zbaven hříchu, musí ještě nabýt plného duchovního zdraví.“³¹⁰ V širším slova smyslu platí, že léčivé, tedy spásonosné účinky pokání jsou rozmanité: hojící, obnovné, pozvedající, posilující, a to v životě jednotlivce i společenství. Úkon a míra uloženého zadostiučinění slouží zejména k tomu, aby byl kajícího léčen lékem zaměřeným právě na uzdravení jeho choroby. Je třeba, aby uložené pokání bylo opravdu lékem proti hříchu, jež má působit obnovu jeho života.³¹¹ Tedy volba a rozsah zadostiučinění má mít integritu se zřetelem k vyznání penitenta a má být dostatečná vzhledem k formaci jeho svědomí a v boji proti mravnímu zlu; zároveň však nesmí nepatřičně zatížit.

Budoucnosti se týká naděje a předsevzetí již nehřešit. Uzdravením je, když se kajícího podaří nalézt naprostou jistotu odpuštění a zmobilizovat všechny síly, aby mohl pokračovat ve své životní cestě usmířen, osvobozen, posílen pro duchovní boj, s novou rozhodností, jistotou víry i nadšením.³¹² Podobně to vyjádřil i P. Jounel, když řekl, že záměrem Obřadů pokání bylo tomto: vést vysluhovatele „ve svátosti pokání k hluboké

³⁰⁷ Srov. Obřady, čl. 6.a; srov. KKC, čl. 1451.

³⁰⁸ Srov. Obřady, čl. 6.c; 7; srov. KKC, čl. 1459; 1494.

³⁰⁹ Srov. Obřady, čl. 6.a; srov. KKC, čl. 1452.

³¹⁰ Tamtéž, čl. 1459

³¹¹ Srov. Obřady, čl. 6.c; 7.

³¹² Srov. tamtéž, čl. 6.c.

obnově stylu kněžských povzbuzení.³¹³ Při léčbě tělesné choroby může Bůh ve svobodě učinit zázrak uzdravení nebo uspíšeného vyléčení, avšak při svátosti smíření, nakolik je penitent disponován, vždy dochází k zázraku duchovního uzdravení.

Důležitou ctností ze strany zpovědníka je rozvážnost (umírněnost). Rozvážnost vede zpovědníka k náležitému poznání každého penitenta, aby jej mohl účinněji navést na cestu křesťanské dokonalosti. Je to právě rozvážnost, která se projevuje ve správném hodnocení, v posuzování vin, v probouzení lítosti nad hříchy, v hledání nebo poskytování prostředků a v udílení rad, pokání a rozhřešení.³¹⁴ Neetická je právě tak chladná rutina vysluhovatele svátosti, jako netaktní vtíravost nadbytečnými a nevhodnými radami a všetečnými otázkami (jež budou kajícího zraňovat a blokovat).³¹⁵

2.3.7 Uzdravující potenciál svátosti smíření – exkurs

V tomto exkursu si všimneme, že se Kristus ve svátosti smíření může a chce dotýkat svou uzdravující silou celého člověka včetně jeho okolí. Velkou měrou závisí na zpovědníkovi, zda-li se to podaří.³¹⁶

„Přinášeli k němu všechny nemocné, postižené rozličnými neduhy a trápením, posedlé, náměsíčné, ochrnuté, a uzdravoval je“ (Mt 4,24). Ježíš často žádal nemocné, aby věřili (Mk 5,34.36; 9,23). On „přišel uzdravit úplně celého člověka, duši i tělo; je lékařem, jakého nemocní potřebují.“³¹⁷

Ptejme se nejprve, co se myslí pojmem „zranění skrze hřích“, který církev používá? Souhrnně se jedná o „poranění láskyplného vztahu k Bohu, duchovní zranění hříšníka, ale i duševní, někdy dokonce tělesné poruchy.“³¹⁸ (Srov. OP 7; 64). Zranění se dál odráží do celého jeho okolí.³¹⁹ Toto lze zastavit skrze zpověď, kde zpovědník a kající mají mít jak vědomí hříchu, tak zranění. Odpuštění slouží jako osvobození od hříchů (uzdravení narušeného vztahu k Bohu); pokoj slouží k uzdravení z poranění po hříchu (uzdravení vztahu k sobě, k ostatním a často k uzdravení vzpomínek).³²⁰ U kněze nejde na prvním

³¹³ JOUNEL P[...]: [bez názvu publikace], in: VRABLEC: op. cit., 60. Dále je uvedeno, že P. Jounel byl předsedou pracovní skupiny *De paenitentia*.

³¹⁴ Srov. GERARDI: op. cit., 233.

³¹⁵ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 73.

³¹⁶ Srov. MARSCH: op. cit., 55–66.

³¹⁷ KKC, čl. 1503.

³¹⁸ MARSCH: op. cit., 57.

³¹⁹ Někdo např. trpí pocity méněcennosti. Je to hřích, protože dotýčný dostatečně nevěří ve svou vlastní krásu a důstojnost. To bude mít za následek zranění, jenž se projeví tím, že bude chtít vypadat lépe. Někdy bude arogantní, někdy lhát. Bude na sebe obracet pozornost a stane se pro své okolí nesnesitelným. Nespokojenost poroste, zranění bude stále více bolet. Nemoc začne působit nakažlivě či se dokonce začne šířit jako epidemie. Srov. tamtéž 57–58.

³²⁰ „Ať ti [Bůh] skrze tuto službu církve odpustí hříchy a naplní tě pokojem.“ Obřady, čl. 46.

místě o jeho praktické zkušenosti, nýbrž o jeho modlitbu (prosbu k Duchu svatému), jeho osvícení a lásku slovem. Vlastně jde o víru, s jejíž pomocí poznává nemoci duše a nalézá pravé léky. (Srov. OP 15; 10). Jistou formou skryté rezignace zpovědníka je, když se zranění a duševní nesnáze neřeší. Uvědomění si problému nebo jeho vysvětlení ještě neznamená jeho odpuštění, ani jeho uzdravení. „Cílem svátosti smíření – cílem křesťanského uzdravení – není nic menšího než uzdravení celého člověka i s jeho okolím.“³²¹ (Srov. OP 5). Nic není tak zlé, aby to nemohl Kristus odpustit a i s kořenem uzdravit. U duchovního pastýře jde často o otázku odvahy a pokory vysvětlit hříšníkovi, že bez lítosti a pokání nemůže dojít ani k uzdravení ani ke smíření.³²² „Duchovní pastýř by si měl uvědomit, že jeho zábrany, které mu nedovolí konfrontovat člověka hledajícího pomoc se skutečnostmi vlastní duše, mohou přispět k tomu, že k uzdravujícímu a osvobozujícímu účinku Boží lásky a milosrdenství vůbec nedojde. Bůh nezasáhne, pokud není člověk vědomě ochoten dovolávat se jeho pomoci poté, co se všechno lidské snažení ukázalo jako marné. Jestliže se však tato ochota podníti, bude Bůh moci ve svátosti smíření odpouštět a uzdravovat ve skutečné hloubce.“³²³ Kněz se může setkat také s osobou, kterou trápí hříchy, které jí byly již odpuštěny.³²⁴ Má ji vést k dvojímu: je třeba dovolit Bohu, aby odpustil a stejně nutné je odpustit sám sobě.³²⁵ Uvěřit v odpuštění znamená nutnost oproštění se od toho, co ani pro Boha již neexistuje.³²⁶ Uvedený pohled na zpověď může připadat neobvyklý, příliš náročný pro praxi. Skutečností je, že se mnozí křesťané i kněží ještě zcela neoprostili od výlučně mechanistického pojetí hříchu a pokání. Zvláště na vnitřním postoji kněze ke zpovědi a ke kajícímu bude záviset, stane-li se zpověď znovu svátostí smíření a uzdravení – a tak také opravdovou pomocí pro tolik lidí v jejich tělesných i duševních nesnázích.³²⁷

---

³²¹ MARSCH: op. cit., 61.

³²² Srov. tamtéž 61. Např. těžká deprese, jež kajícího trápí, je důsledkem hříšné nenávisti, kterou on v sobě nosí. Nenávist však zůstane hříchem, dokud dotyčný neodpustí, dokud nelituje. Srov. tamtéž 61. „Na lítosti srdce závisí pravdivost pokání.“ Obřady, čl. 6.

³²³ MARSCH: op. cit., 61.

³²⁴ Lidem se často v mysli vynořují hříchy, které už vyznali, a byli jim odpuštěny. Proto se domnívají, že neřekli vše nebo ne dost přesně. Tamtéž 66.

³²⁵ Srov. tamtéž 66.

³²⁶ Církev učí, že rozhodující je kající ochota k obrácení, a ne úplnost jeho vyznání (srov. Lk 15,18nn). Ten, kdo se vyzpovídal a obdržel rozhřešení, nachází se ve stavu neporušenosti od hříchu jako v okamžiku křtu. Srov. tamtéž 66.

³²⁷ Zpovědnice jsou dnes stále prázdnější také proto, že nenabízejí to, co dnešní (agresivní a depresivní) člověk hledá. I když popírá vinu a hřích, hledá spásu a uzdravení. Srov. tamtéž 58.

2.3.8 Zkušenost křesťanského Východu – exkurs

Poznatky Otců Východu z mnišského prostředí mohou být cennou pomocí dnešním i budoucím zpovědníkům a duchovním doprovázejícím. Škola Otců sama prošla zkušeností, že růst v duchovním životě a ve schopnosti rozlišování duchů vyžaduje mnoho modliteb, askeze, posvěcování se a dlouhodobé pozorování. Není dobré, že lidé se dnes rozdělují do dvou kategorií: na ty, kterým stačí „jen spása“ a na ty, kdo pěstují nějakou spiritualitu.

Křesťanský život je postupným zduchovňováním, postupným uváděním do oblasti Ducha, což spočívá ve zduchovnění (zbožšťování) duše i těla, a u lidí se projevuje v řádu mravním.³²⁸ Obecné mínění duchovních učitelů je o stálém pokroku od malých věcí k velkým (schéma Exodu). Pokorný člověk může vyrůst do opravdové výše. Jména stupňů pokroku dle Otců jsou: otrok, věrný sluha, syn; podobně se mluví o cestách: očistné, osvětlné a sjednotivé (via *purgativa*, *illuminativa*, *unitiva*).³²⁹ Žádný duchovní pokrok není definitivní, dokonalost v lásce je bez konce.

Úsilí o dokonalost je postupná *katharsis* (očista) od skutečné nečistoty, jíž je hřích. Jen čistý může dospět k Čistému. Dokonalost je návrat do původního stavu skrze Kristovo lidství. Očista od hříchu se dále také rozšíří i na vše, co je pokušením ke hříchu nebo co je jeho následkem. Lidské srdce, i když je už Kristem vykoupené, je propastí, ve které se mísí dobro i zlo, hřích i milost. Hřích se může projevit 1. jako hříšný skutek, 2. jako vášeň, 3. ve stavu duše (ve vnitřní dispozici). Východní autory všeobecně zajímá víc *stav* dokonalosti než skutek jednotlivého hříchu.³³⁰ Člověk je povinen soudit o sobě samém podle svých *sklonů*. Křesťanská *praxis* vyžaduje zachovávat všechna přikázání, a proto každý hřích je v jistém smyslu opomenutím povinností, nedostatkem dobrého skutku.³³¹

Kajícní slzy jsou opravdovým křtem Ducha. S vírou pak se má spojit pevné rozhodnutí vzhledem k budoucnosti. „Otcové při pokání zdůrazňují především dispozici subjektivní: podstatným je obrácení vnitřní a návrat k dobrým skutkům (...) Rozlišují dvojí druh zpovědi: jedna je obžaloba hříchů s úmyslem dosáhnout svátostného rozhřešení, druhá je ve ‚zjevování myšlenek‘ při duchovním vedení.“³³²

³²⁸ Srov. ŠPIDLÍK Tomáš: *Spiritualita křesťanského Východu*. Systematická příručka, Řím: Křesťanská akademie, 1983, 45. Sv. Pavel učí o nutnosti duchovního růstu (srov. např. 2 Kor 9,10; Ef 4,16; 1 Tim 3,13). Všichni rosteme v lásce, v Kristu; jsme stvořeni k Božímu „obrazu“ a vyvíjíme se k „podobě“ Krista. Srov. tamtéž 90.

³²⁹ Srov. tamtéž 92, 349.

³³⁰ Srov. tamtéž 220.

³³¹ Srov. tamtéž 223. Pokud se dá důraz na to, že dokonalost člověka je ve schopnosti kontemplotvat Boha, pak se hřích definuje především jako zatmění, mraky, temnota. Srov. tamtéž 224.

³³² Tamtéž 230–231.

„Proslulí duchovní otcové Východu (*abbasové*) konstatují, že všichni zatím nejsou hodni být osvíceni přímo Duchem svatým, i když to odpovídá lidské přirozenosti. Jsou lidé zvláště ‚duchovní‘ a ti jsou schopní Boží vůli sdělovat ostatním.“³³³ Většina lidí potřebuje pomoci rozeznat, přichází-li myšlenka od Ducha svatého nebo odjinud.³³⁴ Na prvním místě se požaduje od duchovního otce umění rozlišovat duchy (*diakritikos*).³³⁵ Kdo jím je, může mít i dar duchovní průzračnosti (*dioratikos*). K tomu se druží i dar prorokovat (dar řeči). Je ideální, když osoba duchovního otce spojuje v sobě *igumena* (toho, kdo je svatý), kněze a *diakritika*; takový otec by se staral o své svěřené po všech stránkách.³³⁶ Rozeznávání myšlenek je umění všech umění.³³⁷ Otcové jej nazývali velikým prostředkem spásy. Právem jej lze nazvat prostředkem uzdravujícím. Dar duchovní průzračnosti je bezpochyby známkou duchovnosti. „Obsahuje dva základní prvky: poznání Božích tajemství (theologia) a poznání tajemství lidských srdcí (*kardiognosia*) (...) Jde o Boží dar, protože Bůh první je *kardiognostes*. Z druhé strany je to však i přirozená odměna za čistotu duše.“³³⁸

Všechn boj, který člověk vede se děje v myšlenkách.³³⁹ Zlá myšlenka je semenem hříchu. Nikdy by člověk nehřešil skutkem, kdyby byl předtím nezhrěšil v myšlence. Nejdůležitější je tak neviditelný boj proti myšlenkám, při němž se jde až na samotný kořen hříchu. Autoři si ponejvíce všimají myšlenek zlých – *logismoi*³⁴⁰ (srov. 2 Kor 10,4) a rozlišují je takto: ďábelská, vášnivá, „lidská“ (pejorativně), vlastní (vlastní vůle). *Maxim Vyznavač* stanovil tři příchody zlých myšlenek do duše: smyslové vjemy, tělesný stav, paměť.³⁴¹ Počáteční obraz v mysli může přerůst až v myšlenku vášnivou.³⁴² Vášnivé vzpomínky se pak stávají výživou dalších špatných myšlenek. V zásadě všichni pravověrní

³³³ ŠPIDLÍK: Spiritualita. Mnišství, 103.

³³⁴ „Tradiční rada Otců zní: Máš-li nějakou myšlenku, která se u tebe pozdrží a bojuje proti tobě, pověz to otcovi (opatovi) a on tě uzdraví.“ ŠPIDLÍK: Spiritualita. Systematická, 332.

³³⁵ To považuje Origenes za známku svatosti: „Duše, která dost pokročila a dosáhla rozlišování vidění, dokazuje, že je duchovní, je-li schopna rozlišit všechno.“ ORIGENES, *In Numeros homiliae*, in: ŠPIDLÍK: Spiritualita. Systematická, 102.

³³⁶ Srov. tamtéž 332.

³³⁷ Vyjevování myšlenek není nutně zacíleno na vyznání hříchů. Jde o to, aby se svěženec dozvěděl, jsou-li jeho myšlenky dobré nebo špatné. Srov. tamtéž 294.

³³⁸ Tamtéž 102. Takto se vyjadřuje i sv. Antonín: „(...) myslím, že duše, která se ve všem očistila a navrátila k přirozenému pořádku, se stává *dioratickou* a může vidět dál než démoni.“ ATHANASIUS, *Vita sancti Antonii*, in: ŠPIDLÍK: Spiritualita. Systematická, 102.

³³⁹ Proti lidem ve světě démoni bojují tak, že užívají předmětů. Proti mnichům přes myšlenky. Srov. ŠPIDLÍK: Spiritualita. Systematická, 282.

³⁴⁰ *Logismoi* může znamenat rozum, mysl, ducha; ponejvíce znamená to, co je produkt mysli (myšlenku); otcové tak označovali výhradně zlé myšlenky. Srov. tamtéž 283.

³⁴¹ Srov. tamtéž 283.

³⁴² *Logismoi* v pravém slova smyslu není myšlenkou, je to spíše „obraz“ fantazie, který se člověku smyslovému představí před oči. Nyní člověk uvažuje (v nižší poznávací části) o důvodech pro a proti. Tento obraz působí svou přitažlivostí a dokáže pohnout myslí a je tu hnutí vášně (vášnivá myšlenka), rozhovor s obrazem coby vnitřní modlou, případně skryté rozhodnutí ke skutku. Vášně pak znamená nerozumnou náklonnost nebo slepou nenávisť k předmětům. Srov. tamtéž 283–284.

učitelé Východu jsou ve shodě, že původ špatné myšlenky je jenom v démonech a ve svobodném rozhodnutí člověka, tedy nikoli v jeho přirozenosti. Srdce člověka se stává vášněmi převrácené. Je narušené a zraněné zvenku a stává se pramenem vášnivých hnutí; nejde o jeho přirozenost, ale o zvrácenost, která se má léčit askezí.³⁴³ Především vášněmi démon tyranizuje lidi. Otcové Východu odtud mluví o mechanismu pokušení, o stupních pronikání špatné myšlenky do srdce, o momentech, které předcházejí svobodnému přivolení k hříchu a o psychologických změnách, které jsou následkem tohoto dobrovolného rozhodnutí.³⁴⁴ Už podle stoické teorie je morální život stálý boj mezi svobodným rozumem a vášněmi, nemocemi duše.³⁴⁵ Podobně jako stoici i Otcové nazývají vášně „nemocemi duše“, které jsou v protikladu s ctnostmi,³⁴⁶ a které je třeba léčit.

Podle *Evagri* je osm generických špatných myšlenek (ty v sobě obsahují všechny ostatní myšlenky): požívačnost (stojící na počátku všech vášní); nemravnost (mající úzkou spojitost s požívačností); lakomství (projevující se pocitem nejistoty např. z nedostatku víry; láska a bohatství stěží mohou existovat spolu); smutek (ze ztráty radosti, jež vede k lámání vůle); hněv (jehož kořen je obzvláště zapotřebí vytnout); acedie (skleslost, omrzelost, únava jeví se jako nejobtížnější démon); marná sláva (hledající odměnu za ctnost v obdivu lidí a vzrůstající se právě v pokroku ve ctnostech); pýcha (jež je podle *Origena* hříchem ze všech největším). Kořenem všech *logismoi* je špatná myšlenka, jež zaujímá první místo a tou je sebeláska. Příčinou všech chybných kroků je velké přátelství k sobě. Podobně jako sebeláska, tak i „vlastní vůle“ (vůle tělesná) jsou žádostivosti jdoucí proti pravé přirozenosti člověka. K těmto hnutím se už snadno připojí „sebeospravedlnění“ a odtud je jen krůček k zatvrzelosti.³⁴⁷

2.4 Zpovědník jako učitel a vychovatel

O roli zpovědníka jako učitele, případně vychovatele, se současné dokumenty (*Katechismus katolické církve* a *Reconciliatio et paenitentia*) výslovně nezmiňují, avšak počítají s ní implicitně. „Zpovědník (...) má milovat pravdu, být věrný učitelskému úřadu

---

³⁴³ Srov. tamtéž 285.

³⁴⁴ Srov. tamtéž 286. Nejprve je tu vnuknutí prosté myšlenky nepřitelem, pak přiblížení a konverzace s vnuknutým předmětem (mám? nemám?), souhlasem vzniká hřích, posledním stádiem je otroctví, vášnivě přilnutí srdce, hříšný návyk, jež jako habitus („druhá přirozenost“) vzniká dlouhou řadou souhlasů. Srov. tamtéž 286.

³⁴⁵ V podstatě jsou čtyři: rozkoš a smutek jsou reakcemi na něco (dobrého či zlého) v přítomnosti, žádostivost a strach se vztahují k něčemu budoucímu. Srov. tamtéž 313.

³⁴⁶ Klement Alexandrijský učí, že vášeň je instinkt (přehnaný), který překračuje míru rozumu, nebo je to instinkt, který je nevázaný, rozumu nepoddajný. Srov. tamtéž 314.

³⁴⁷ Odst. srov. tamtéž 297–305.

církve a trpělivě vést kajícího (...) k plné zralosti.³⁴⁸ Uplatnění této role je nezbytné obzvláště v některých situacích. Zpovědník učí a vychovává dvojím způsobem, svým příkladem (jako otec) a slovem. O tom prvním bylo pojednáno výše a tím druhým se budeme zabývat nyní.

2.4.1 Prorocké a učitelské poslání Krista a církve

Učitelská činnost je podstatným rysem Ježíšova vystoupení. „Ježíš mluví a jedná jako učitel, ale ve skutečnosti se od běžných učitelů podstatně liší. Někdy mluví a jedná jako prorok, jindy jako vykladatel zákona vedoucí posluchače k dokonalosti (srov. Mt 5,17). Přitom se projevuje jako jedinečná autorita (srov. Mt 13,54).“³⁴⁹ Jeho učení se potkává s otevřeností k obrácení, avšak na druhé straně se střetává se zaviněnou slepotou těch, kdo tvrdí, že vidí jasně (srov. Jan 9,39nn). Veškerá Kristova činnost učitele, vykladatele a vychovatele je přítomna v jeho úřadu prorockém. Tento úřad spočívá ve spásné účinnosti jeho slova, v moci a pravdě jeho učení (srov. Mk 1,22. 27).³⁵⁰ Tato účinnost a moc je založená na Duchu svatém a pouze v něm je možná (srov. Jan 6,63).³⁵¹ Ježíš je víc než prorok,³⁵² protože jeho prorocký úřad je jedním ze způsobů vykonávání zprostředkující spásitelské činnosti.³⁵³

Když apoštolové o letnicích obdrželi Kristova Ducha, začali uskutečňovat Ježíšův příkaz: „Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal. A hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku“ (Mt 28,19–20). Rovněž tedy Kristova Církev má účast na jeho úřadech – výslovně podle učení Druhého vatikánského koncilu.³⁵⁴ Kristus sám je v církvi vykonává, když ona je vykonává. V církvi tak „Pneuma pravdy“ udržuje přítomné spásné zjevení Synovo a uvádí lid do ‚celé pravdy‘ (Jan 16,13; 14,16n. 26).“³⁵⁵ Prorocký úřad, náležející celému Božímu lidu, je vykonáván v lidu a pro

³⁴⁸ KKC, čl. 1466; srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 9; 12; 29.

³⁴⁹ BARUCQ André – GRELOT Pierre: Učit, in: LEON-DUFOUR Xavier (a kol.): *Slovník biblické teologie*, Praha: Academia, 2003, 530. Když Ježíš učil, odlišoval se od židovských zákoníků tím, že se neprojevoval jako pouhý exegeta Božího slova, nýbrž stavěl posluchače před požadavek rozhodnutí se pro (proti) Boží vůli. Lišil se od zákoníků v tom, že učil jako ten, kdo má moc (srov. Mt 7,29). Srov. Učit, NOVOTNÝ: op. cit., 1131.

³⁵⁰ Srov. ULLRICH Lothar: Úřady Ježíše Krista, in: BEINERT: op. cit., 410.

³⁵¹ „Jen v *Pneuma* jsou ‚tělo‘ a ‚slova‘ Kristova spásné účinná (srov. Jan 6,63).“ Tamtéž 411.

³⁵² „Ježíš Kristus je zcela prorokem, je Božím sebesdílením a jeho osobní výpovědí.“ Prorok, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 266.

³⁵³ Srov. ULLRICH: Úřady Ježíše Krista, in: BEINERT: op. cit., 410.

³⁵⁴ „Na Druhém vatikánském koncilu se ekzeziologicky uplatnilo učení o třech úřadech Ježíše Krista. Na rovině teologie úřadu se tak objevuje vedle služby posvěcování a vedení také služba hlásání, prorocká služba (*munus propheticum*).“ LÖSER Werner: Prorok, in: BEINERT: op. cit., 277.

³⁵⁵ ULLRICH: Úřady Ježíše Krista, in: BEINERT: op. cit., 411.

lid jejími posvěcenými služebníky. Vlastním způsobem jej vykonávají biskupové a vzhledem k nim kněží. Prorocký dar a úkol k církvi nikdy patřit nepřestane proto, že jsou v ní služebníci, kteří „z moci svého *pneumatu* a Bohem svěřeného poslání pro církvev (*charizma*) původním způsobem hlásají skutečnost Boha a Ježíše Krista.“³⁵⁶ Tento dar se uplatňuje primárně v učení magisteria a odtud se projevuje ve svátostných formulích a je patrný i v poučeních a kázáních svěcených služebníků. O (svatém) kázání jako důležité a nezbytné cestě spásonosné činnosti církve-usmiřovatelky uvádí *Reconciliatio et paenitentia*: „Sama církvev, odchovaná jediným učením Kristovým, jako matka a učitelka nepřestává lidem navrhopvat usmíření a neváhá hlásat špatnost hříchu, vyjadřovat nutnost obrácení, vyzývat a zapřísahat lidi, aby „se smířili“. Skutečně to je její prorocký úkol v soudobém světě, stejně jako tomu bylo v minulosti: je to vlastní úkol jejího Mistra a hlavy, Ježíše. Jako on, tak i církvev, vedená slitovnou láskou, bude tento úkol vždycky plnit, bude všem hlásat odpuštění a utvrzovat je v naději, která ovšem plyne z kříže.“³⁵⁷ Hlavou církvev je Kristus-Cesta, Pravda a Život. Církvev při svém úkolu smíření ví, že jen cesta v pravdě vede k životu a svobodě. Učitelký aspekt její činnosti a Duch svatý vyžadují následující: „Církvev uskutečňuje usmíření v každém případě v pravdě, protože je přesvědčena, že ani k usmíření ani k jednotě nemůže dojít odděleně od pravdy nebo v rozporu s pravdou.“³⁵⁸

2.4.2 Zpovědník – živý nástroj magisteria

Když Jan Pavel II. mluví o rozsahu kompetence, kterou má kněz ve zpovědnici, učí, že jde současně o pravomoc v oblasti morální teologie, kanonického práva i o kompetenci psychologickou: „Kněz-zpovědník musí ovládat morální teologii i církevní právo (...) související s chováním lidí v obvyklých situacích se zvláštním zřetelem na všeobecné podmínky poplatné převládajícímu společenskému étosu.“³⁵⁹ To ovšem klade na zpovědníka patřičné nároky, zejména vědomostní. On jako učitel musí být živým nástrojem učitelského úřadu církvev v otázkách morálky.³⁶⁰ Ten, kdo takto zastupuje Boha a církvev a předává to, co je v Božím zákoně a v učení církvev, nese velkou zodpovědnost a musí mít stále na paměti, že „my, kteří učíme, budeme souzeni s větší přísností“ (Jak

³⁵⁶ Prorok, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 266.

³⁵⁷ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 12.

³⁵⁸ Tamtéž, čl. 9.

³⁵⁹ JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 23.

³⁶⁰ „Aby zpovědník mohl řádně a věrně plnit svůj úkol, je třeba, (...) aby se snažil získat patřičné vědomosti a správný úsudek vytrvalým studiem pod vedením magisteria církvev (...).“ Obrřady, čl. 10.a. „(...) jako služebník církvev se (...) věrně drží nauky učitelského úřadu církvev a norem, stanovených příslušnými představenými.“ CIC, kán. 987, §2.

3,1). Proto zpovědník vedle dalšího „potřebuje seriózní a důkladnou přípravu, ne kusou, ale úplnou a náležitě uspořádanou, v různých odvětvích teologie (dogmatické, morální, spirituální, pastorální), v pedagogice a psychologii, studiem humanitních věd, v metodologii dialogu, obzvláště pastoračního rozhovoru, a především v živém poznání Božího slova, které je schopen dále sdělovat. Stále má usilovat vytrvalým a pečlivým studiem o své zdokonalení a přizpůsobení poměrům.“³⁶¹ Na základě tohoto požadavku plyne pro kněze nutnost trvalé formace.³⁶²

Kněz musí své znalosti stále prohlubovat a aktualizovat (a to nejen etické), neboť mohutný rozvoj vědy a společnosti přináší stále nové poznatky, otázky a problémy, např. v bioetice (klonování, výzkum kmenových buněk, umělé oplodnění atd.). Tento požadavek je o to naléhavější, o co víc se dnešní člověk nachází v situaci duchovní nouze, informačního chaosu a relativizace morálky. Zpovědnice nemůže být v žádném případě pro kněze příležitostí prezentovat své vlastní názory, či názory nějakého teologa a třeba i světce, pokud jsou v rozporu se současným učením církve.³⁶³ Nejednotná zpovědní praxe v pohledu na řešení je totiž pastoračním nedostatkem, jež někdy kajícíci neblaze pocítují.³⁶⁴ I když se tvrdé slovo sv. *Alfonse* o zavržení nevzdělaného zpovědníka týkalo chatrného vzdělání jeho vrstevníků, přesto platí Mt 15,14 – „Když vede slepý slepého, oba spadnou do jámy.“³⁶⁵ Z odkazu sv. *Terezii z Avily* taktéž jednoznačně zaznívá preference ve prospěch vzdělaného (kompetentního) zpovědníka. Zbožný sice nadchne, avšak může i špatně rozlišit. Naproti tomu vzdělaný mnohdy sice nenadchne, ale také nezavede na scestí; větším dobrem je bezpečné vedení.

2.4.3 Penitenciální rozhovor jako dialog

Aby zpovědník mohl učit, vychovávat a vést, musí vůbec nejdříve navázat vztah s penitentem a to pomocí společného slovníku, vzájemné komunikace, otevřenosti a naslouchání.³⁶⁶ Je třeba si dát skutečný pozor, aby penitent dobře rozuměl. Věnovat pozornost teologickému či filozofickému slovníku, odborným a náboženským pojmům, které mohou být řadě penitentů naprosto nesrozumitelné a na překážku. Je třeba brát ohled na to, jaké má penitent vzdělání a odpovídajícím způsobem se vyjadřovat a k němu přistupovat; obzvláště je třeba zohlednit dětský věk penitenta. Je tedy nezbytné respektovat

³⁶¹ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 29.

³⁶² Srov. JAN PAVEL II.: *Pastores*, 6. kapitola.

³⁶³ Srov. GATTI: op. cit., 103–104.

³⁶⁴ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: *Vademekum*, čl. 1 (Úvodu); srov. SKOBLÍK: op. cit., 67.

³⁶⁵ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 67.

³⁶⁶ Srov. GATTI: op. cit., 102–103.

individuální duchovní kapacitu penitenta a úroveň jeho náboženského poznání.³⁶⁷ K problematice metodologie dialogu existuje celá řada odborných knih. K základním zásadám patří, že dialog zpovědníka s kajícím nemá být paralelní dvojí monolog. Nejde o to jen slyšet, ale hlavně naslouchat. Vzhledem k nárokům rozhovorů je třeba přizpůsobit se kajícníkovým podmínkám. *Obřady pokání* žádají všeobecně od zpovědníka, „aby se ve všem snažil přizpůsobit postavení kajícího, a to jak ve formě řeči, tak i při poskytování rad.“³⁶⁸ Pokud zazní pravdivá kritika, musí být taktí obsahem i způsobem. Zpovědník by neměl zapomínat, že komunikačním prostředkem je taktéž pohled a snad ještě více hlas.³⁶⁹ Jako pastoračně vhodnější se doporučuje oddělovat svátost smíření od obsáhlejšího poučení (či duchovního vedení); rovněž se zřetelem na nedostatek času. Bezdůvodně nemají být protahovány ani korektní zpovědi.³⁷⁰ Obzvláštní nárok na řeč se klade tehdy, když zpovědník musí odmítnout rozehřešení a má volit patřičné vysvětlení.

2.4.4 Cíl penitenciálního rozhovoru

Nyní se zaměříme k tomu, co je cílem penitenciálního rozhovoru a jaká pravidla má tento rozhovor splňovat. K tomu se váže nutnost ohledu na duchovní a etickou kapacitu kajícího.

Splňuje-li kněz dostatečně rozsah a požadavek již zmíněné kompetence a je-li zároveň náležitě připraven duchovně, je skutečný předpoklad, že díky tomu kajícího „přivádí ke světlu pravdy.“³⁷¹ „Služebník Kristův se nemá hádat, nýbrž má být laskavý ke všem, schopný učit a být trpělivý“ (2 Tim 2,24). Cílem působení zpovědníka jako učitele a vychovatele je růst víry a morálky penitenta. Z toho plyne požadavek výchovy k vědomí hříchu, k zralému smyslu viny a výchovy mylného svědomí a poznání penitenta.

Zpovědník nemá být pouze učitelem morálky, ale ještě předtím - a dnes obzvlášť - učitelem víry a evangelia.³⁷² Člověk musí nejdříve uvěřit, přijmout Ježíše jako Pána, stát se křesťanem a teprve v důsledku toho nastupuje požadavek morálky.³⁷³ Je třeba mluvit nejen o předpisech, zákazech, nařízeních a normách, ale toto vše zasadit do pravdy o Bohu, o člověku, do celé skutečnosti víry, spásy a svobody. Cílem výchovného rozhovoru, kterým je zpověď, je úplnost obrácení, dospělost ve víře a mravech a zralost života

³⁶⁷ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 74.

³⁶⁸ Obřady, čl. 44; srov. VRABLEC: op. cit., 59.

³⁶⁹ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 66.

³⁷⁰ Srov. tamtéž 66–67.

³⁷¹ Obřady, čl. 10.c.

³⁷² Srov. GATTI: op. cit., 69–70.

³⁷³ Viz řazení jednotlivých celků (částí) v KKC: 1. část - vyznání víry, 3. část - život v Kristu a křesťanská morálka.

penitenta (jinými slovy: celostní a trvalé podřízení se vládě Kristově).³⁷⁴ V roli vychovatele jde nezdárka o to, vést věřící právě od servilního a infantilního chápání a prožívání víry a morálky k prožívání dospělému a synovskému.³⁷⁵

V kontextu svátosti smíření je důležitá výchova k jasnému, zřetelnému a nezbytnému vnímání vědomí hříchu.³⁷⁶ To úzce souvisí se svědomím člověka a váže se na vztah k Bohu samému. Jan Pavel II. vícekrát hovořil o ubývání vědomí hříchu v naší době, protože i svědomí a vědomí Boha se ocitají v krizi.³⁷⁷ Dnešní člověk ztrácí vědomí hříchu a pocit viny. K úkolu zpovědníka patří s tím související výchova k zralému smyslu viny,³⁷⁸ tedy ke zdravému a konstruktivnímu vnímání viny. Svátost smíření nemůže nikdy dosáhnout své náležité hloubky, dokud si člověk nezačne uvědomovat, čím hřích opravdu je, jak velkou je temnotou, jak je závažný, a že je skutečně ochromením víry.

Pokud to vyžaduje situace, má zpovědník při svátosti smíření poučit penitenta o všem, co je nutné pro platné a dovolené přijetí této svátosti. Je třeba, aby penitent znal základní pravdy víry i všechny nezbytné podmínky pro přijetí svátosti.³⁷⁹ Při posuzování vyznané látky je třeba mít na paměti, že existuje hierarchie pravd i odstupňovaná závažnost mravních činů (pořadí v Desateru). Zjistí-li udělovatel svátosti, že se kající nachází v mylném svědomí, tak ho má poučit. Může se jednat o situace, kdy penitent něco mylně považuje za těžký hřích, nebo kdy se zaviněně mýlí a zpravidla, když se mýlí nezaviněně.³⁸⁰ *Vademecum* dnes učí, že je lépe ponechat kajícího v dobrém, byť mylném svědomí, operujícím se subjektivně nepřekonatelným omylem, pokud lze předvídat, že poučený své chování nezmění, protože mu chybí poznání.³⁸¹ U takového by se dosáhlo pouhého formalismu vyznání. Podobný postup platí, má-li zpovědník jisté pochybnosti ohledně kapacity kajícího. Tím se vracíme k *principu graduality*, díky němuž se zpovědník setkává s individuální způsobilostí penitenta vzhledem k zákonu (příkázáním). Tento princip tak vychází vstříc mravní nemožnosti, jež překračuje mravní kapacitu

---

³⁷⁴ Srov. GATTI: op. cit., 69. Znaky růstu zralosti víry a morálky penitenta jsou: 1) otevřenost vůči působení Ducha svatého, 2) růst zodpovědnosti za vlastní život víry, 3) prožívání křesťanské svobody (v úsilí konat dobro a vyhýbat se zlu). Srov. tamtéž 69.

³⁷⁵ Např.: od prožívání víry lidí zralých věkem dle obsahu hodin náboženství jejich mládí.

³⁷⁶ Srov. GATTI: op. cit., 70.

³⁷⁷ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 18.

³⁷⁸ Srov. GATTI: op. cit., 72.

³⁷⁹ K delikátní situaci dochází, když zpovědník tlumočí k probírané otázce závazné stanovisko magisteria (třeba proto, že se ho kajícího přímo zeptal) a setkává se s odmítavým postojem. V té chvíli se pak začíná rozhovor posouvat z roviny mravní na rovinu nauky (pravd víry). Srov. SKOBLÍK: op. cit., 67.

³⁸⁰ Srov. tamtéž 73. „Tento pokyn by nebyl na místě, kdyby se zpovědník odůvodněně domníval, že poučení není nutné ani v prospěch kajícího, ani obecného dobra, a předvídal, že poučený své chování stejně nezmění.“ Tamtéž 73.

³⁸¹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: *Vademecum*, 3.7–3.8; srov. SKOBLÍK: op. cit., 74. „Na kajícího lze působit i nepřímo a to tím, že se mu doporučí častější modlitba, pravidelné zpytování svědomí a důkladnější seznámení se s naukou církve.“ Tamtéž 74. „Dříve se vyžadovalo poučení i tehdy, když nebyla žádná naděje na jeho přijetí.“ Tamtéž 74.

člověka. Proto je třeba při posuzování vyznané látky respektovat vnímání pravdy kajícím, jež je reflexí jeho vnitřního poznání.³⁸² Při posuzování mravního činu klade současná teologie důraz právě na subjektivní stránku. A právě zde bude místo pro zpovědníkovu moudrost, vyvažující nárok normy a aktuální možnosti kajícího.³⁸³ Jistě k tomu přispěly mravní systémy, jež přijal učitelský úřad i teologie. Ve věci vnímání mravního požadavku ve svědomí bylo rozhodnuto pro *probabilistické systémy*, které představují volbu ve prospěch lidské svobody (subjektu).³⁸⁴ Je-li zpovědník přímo dotázán, musí podat kajícím pravdivou informaci a nemůže mlčením budít dojem, že s mylným řešením kajícího souhlasí, avšak musí mít ohled na jeho duchovní a etickou kapacitu.³⁸⁵

2.4.5 Učit a vychovávat nad rámec svátosti smíření

Kněz jako zpovědník a učitel vychovává a učí nejen v rámci zpovědi, ale také mimo ni, což se od něj vyžaduje. Tento edukační rozměr nalézá své místo na individuální rovině v rámci duchovního vedení a při duchovních rozhovorech a na rovině společné při postních duchovních obnovách (rekolekcích), v postních homiliích, při katechezích pokání a smíření, při liturgii svátostného smíření pro více kajících nebo při kajících pobožnostech. Podle učení Druhého vatikánského koncilu je hlásání Božího slova přednostní povinností kněze. Slovo u věřících probouzí a živí víru a poznání a vede ke spáse. (Srov. PO 4). Víra pak je nutná k přijímání svátostí a hlubokému chápání významu a dober svátostí (související i se sebepoznáním kajících), k jejich plodnému přijímání a touze po nich.

Když kněz promlouvá (např. v homilii či při katechezi), má tak činit s ohledem na úplnost nauky církve, aby tak dopomohl k radikálnímu (či dokonalejšímu) obrácení a tím

---

³⁸² Shodně ve své morálce pojednává sv. *Alfons*, když učí o primátu svobody. Svobodu může zákon zavazovat jen tehdy, když je jasně promulgovaný v poznání subjektu – v nitru lidské osoby. To znamená, že poznání takovýmto individuálním svědomím umožňuje a způsobuje, že tento zákon je jistý a tedy, že zavazuje. Pokud je poznání osoby nesprávné, zákon není dostatečně promulgovaný a tedy jako vnější není pro tu osobu závazný, protože ona v ní subjektivně nenachází jistotu, normu a nebo míru lidského konání. *Alfons* tímto pojetím překonal rigorismus a mnohým pomohl od skrupulozity. Někteří totiž, když slyší neúměrně přísné učení, upadají přinejmenším do bludného (úzkostlivého) svědomí a do beznaděje. Vidí pak hříchy i tam, kde není, případně rezignují na křesťanství pro pocit neschopnosti dostát jeho vysokým nárokům a ideálům mravů, poleví v mravním úsilí a snadno začnou upadat do těžkých hříchů. Srov. Sv. *Alfons z Liguori*, zpovědník a moralista, http://www.iprimus.ca/~mbc24/CSSR/Osobnosti%20-%20CSSR/Alfonz/sv_alfonz_liguori.htm, (19.12.2006).

³⁸³ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 12.

³⁸⁴ Srov. WEBER Helmut: *Všeobecná morální teologie*, Praha: Zvon – Vyšehrad, 1998, 210–211. Ve sporech o morální systémy se nejprve prosadil *ekviprobabilismus*, který zastával především sv. *Alfons z Liguori*. Řešení tohoto systému spočívá v tom, že „člověk se smí řídit názorem, je-li stejně pravděpodobný jako opačný názor (...) A řešení *probabilismu* je, že člověk se smí, má-li k tomu důvody, řídit i jen pravděpodobným úsudkem, dokonce i když je opačný úsudek pravděpodobnější, tzn. člověk se může považovat za zbaveného povinnosti i tehdy, když mluví větší pravděpodobnost pro závazek.“ Tamtéž 210.

³⁸⁵ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 74.

smíření. Má tedy připomínat a vyjasňovat vše, co patří k obsahu teologicko-morálních náležitostí smíření a jeho slavení. Sem patří: vědomí Boha, vědomí hříchu, kategorie svědomí, hříchu a viny, následky hříchu, zpytování svědomí, předsevzetí a další.³⁸⁶

Církev učí to, k čemuž také zavazuje své služebníky. Celkově je třeba vychovávat k dobré přípravě a prožívání svátosti smíření; katecheze by měla vést k tomu, aby se předcházelo neblahému „zvyklostnímu ritualismu.“³⁸⁷ V první řadě je třeba penitenty vzdělávat ke správnému zpytování svědomí.³⁸⁸ Ono má pokrývat celou oblast života a bude se lišit od různých kategorií věřících (manželé, svobodní, staří, mládež, děti, ženy, muži). Aby bylo zpytování pravdivé a úplné, měl by dotyčný vydávat počet též ze všech specifíků svého životního stavu i z toho, co případně zanedbal (co měl činit a nekonal). V neposlední řadě je nezbytná i výchova k pevnému předsevzetí, k jeho autentičnosti³⁸⁹ jako základnímu a nezbytnému předpokladu opravdového obrácení, tedy nevracení se do situace hříchu ani do jeho blízké či vzdálené příležitosti, ani do stavu jakéhokoli zalíbení v hříchu. U kajícíků je třeba stále oživovat vědomí Boha (pamatování na Boha), resp. opravovat zkreslený obraz Boha. Chybí-li totiž poznání či vědomí Boha (je-li obraz o něm zatemněn) a hlavně, je-li vztah s ním narušen, ztrácí se vědomí hříchu a dochází i k deformaci mravního svědomí, jež se k němu pevně váže.³⁹⁰ Vědomí hříchu je třeba náležitě vychovávat a obnovovat, protože je spásné.³⁹¹ Toto vědomí tkví hluboko v mravním svědomí člověka a je jakoby jeho měřítkem. Svědomí samo velmi úzce souvisí se svobodou člověka a je hlavním základem jeho vnitřní důstojnosti (vlastní člověku).³⁹² „Je však marné doufat, že vědomí hříchu se oživí s ohledem na člověka a lidské hodnoty, chybí-li vědomí urážky Boha, to jest pravé vědomí hříchu.“³⁹³ „Vědomí hříchu se obnovuje jen tehdy, jestliže je člověk přiveden nazpět k nezrušitelným principům rozumu a víry, jichž se vždy drželo morální učení církve.“³⁹⁴ Vědomí hříchu má jistě i svůj evolutivní

---

³⁸⁶ Vyjasnění těchto důležitých kategorií pak poslouží k užitkům pokání a smíření vyjádřených, in: *Obřady*, čl. 24; 25; 37.

³⁸⁷ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 18.

³⁸⁸ Srov. KKC, čl. 1454; 1456.

³⁸⁹ Srov. GATTI: op. cit., 74.

³⁹⁰ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 18. Důvody dnešní krize svědomí a vědomí Boha a ubývání vědomí hříchu souvisí se sekularismem (humanismem bez Boha), s omyly v poznání některých výsledků humanitních věd, s etikou relativismu, s vlivem soudobé kultury a dobových zvyků a se zmatením ve společnosti; dále rovněž s náboženskou vlažností a se zatemněním pojmu otcovství Boha a nutnosti jeho vlády. Srov. tamtéž, čl. 18.

³⁹¹ „K oživení spásného vědomí hříchu přispěje vhodná katecheze objasňovaná biblickou teologií o Smlouvě (...).“ Tamtéž, čl. 18.

³⁹² Srov. tamtéž, čl. 18.

³⁹³ Tamtéž, čl. 18.

³⁹⁴ Tamtéž, čl. 18. Jedná se o základní princip postižitelný lidským rozumem, jež je obsažen v Božím zákoně, věčném, objektivním a všeobecném a o zjevený pozitivní zákon (Desatero s novozákonním upřesněním a nárokem lásky). Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY: *Persona Humana* (1975), čl. 3–4, in:

charakter.³⁹⁵ Lze postřehnout neblahý proud, který dnes zaujímá nový extrémní postoj: od úsudku, kdy se viděl hřích všude, se přechází k tvrzení, že není nikde.³⁹⁶ A dále „v praxi svátostného pokání jsou patrné tendence buď zatemňovat ekleziální dopad hříchu a obrácení tím, že se omezuje pouze na čin jednotlivce, nebo se naopak ruší osobní platnost dobra a zla a přihlíží se pouze k jeho společenské povaze.“³⁹⁷

V učení o hříchu a vině nedochází k žádnému výraznému posunu. V nejširším kontextu se vychází od „tajemství špatnosti“ a hříchy se dělí podle toho, zda-li vedou ke ztrátě pravého života (k odvrácení od Boha, ke smrti) nebo zda-li pořádek porušují, avšak nejsou odvrácením (a ke smrti nevedou).³⁹⁸ Učí se, že smrtelný hřích je takový skutek, jímž člověk svobodně a vědomě odmítá Boha, a jehož předmětem je závažná látka. Dále, že pokud jde o látku (o předmět), jsou některé skutky vnitřně smrtelné (sami o sobě) a těžce nepřipustné. Dále se učí, že hřích jako čin jednotlivce má první a nejtěžší účinky přímo v hříšníkovi samotném (to je ve vztahu k Bohu); že učení o hříchu se musí opírat o Desatero; a že nelze zlehčovat ani hříchy všední.³⁹⁹ U kajících může jít z psychologického hlediska často o velice spletité a obtížné situace, které mohou mít závažný vliv na jeho subjektivní vinu jako hříšníka, avšak na základě psychologie (či vlivem kulturní proměny) nelze ustanovovat morálně-teologické kategorie, které by tradiční pojem smrtelného hříchu z objektivního pohledu měnily a zpochybňovaly.⁴⁰⁰ Je spíše žádoucí formovat hříšníky k zralému vnímání viny. Ohledně posuzování subjektivní závažnosti jednotlivých nezřízených činů (zejména v sexuální oblasti) je potřeba zachovat prozíravost – opatrně posuzovat míru provinění.⁴⁰¹ Každý „člověk může pod jemným vedením Boží prozřetelnosti“ a pod vedením prorockého učitelského úřadu církve „stále více poznávat neměnnou pravdu.“⁴⁰² „Pastýři duší mají projevat trpělivost a dobrotu;

P. VOJTĚCH od SV. HEDVIKY OCD (ed.): Homosexualita a křesťanská antropologie, Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1998, 91–103.

³⁹⁵ Srov. GATTI: op. cit., 71.

³⁹⁶ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 18.

³⁹⁷ Tamtéž, čl. 18. Každý hřích míří proti Bohu, společenství, bližnímu i vůči tomu, kdo se ho dopouští.

³⁹⁸ Srov. tamtéž, čl. 14–17. Pokud by se dělily hříchy na všední, těžké a smrtelné, aby se ukázalo, že existuje určité odstupňování u těžkých hříchů, pak to nemění nic na skutečnosti, že není nic prostředního mezi životem a smrtí. Srov. tamtéž, čl. 17.

³⁹⁹ „Velmi skryté hříchy spáchané jen proti dvěma posledním přikázáním desatera (...) zraňují duši mnohem závažněji a jsou mnohem nebezpečnější než ty spáchané veřejně.“ KKC, čl. 1456.

⁴⁰⁰ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 17.

⁴⁰¹ Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY: *Persona*, čl. 10, in: P. VOJTĚCH od SV. HEDVIKY OCD (ed.): op. cit., 91–103.

⁴⁰² Tamtéž, čl. 3. „Hlas volajícího Boha se projevuje dvěma různými způsoby, které jsou podivuhodné a navzájem se doplňují. Jeden je vnitřní, je to hlas milosti, hlas Ducha svatého, nevýslovný způsob vnitřního okouzlení, které působí ‚mlčící‘, a přece silný hlas Pánův v neproniknutelných hlubinách lidské duše; druhý přichází zvnějšku, je lidský, smysly vnímatelný, sociální a právní povahy, konkrétní; je to hlas pověřeného služebníka Božího Slova, hlas apoštola, hlas hierarchie jako nepostradatelného nástroje, který chtěl a ustanovil Kristus jako prostředek, který by předával poselství Slova a Božího přikázání do srozumitelné

není jim však dovoleno, aby znehodnocovali Boží příkazy ani aby přespříliš omezovali vlastní povinnosti lidí (...). Obzvláště zpovědníci musí osvěcovat svědomí lidí (...). V ničem neslevit ze spasitelné nauky Kristovy, je vynikající forma lásky k duším. Ale k tomu musí přistupovat trpělivost a dobrota, jejíž příklad v jednání s lidmi dal sám Pán. On, který přišel ne soudit, ale spasit, byl jistě nesmiřitelný ke zlu, ale milosrdný k lidem.⁴⁰³ Existuje ještě jiná výchovná forma než negativně zaměřená na hřích a jeho eliminaci. Nejlepší formou (zbrojí) proti hříchu je pozitivní soustředění se na praktikování a rozvoj všech ctností. Závěrem je třeba ještě se zmínit o výchově k pokání jako ctnosti. Člověk, který disponuje ctností pokání, se nachází na skutečném stupni učenlivosti. Pohotovost k pokání je ctností, pokud jde o postoj trvalý.⁴⁰⁴ Tato ctnost je však nutně zaměřená na věčný cíl člověka. Proto se chápe trvalost této dispozice právě ve smyslu lítosti nad spáchanými hříchy, které urážejí Boha, a vzhledem k tomuto i nutného předsevzetí se polepšit.⁴⁰⁵ Mylným by bylo omezit tuto ctnost na rozhodnutí pro dobrý život.

2.4.6 Prospěšnost prorocké služby – exkurs

V tomto exkursu se soustředíme na prorockou službu zpovědníka, která je – mimo extrémní případy – bezesporu aspektem posilujícím duchovní prospěšnost zpovědi.

V 1 Kor 14,5nn je prorockví považováno za zvláštní dar Ducha, který slouží ke zvěstování a vede k růstu a užitku církve. Stojí hned vedle učitelství (srov. Sk 13,1) a apoštolství (srov. např. 1 Kor 12,28n; Ef 4,11).⁴⁰⁶ „Prorok je [v církvi] nositelem nových zjevení vůle Boží, kdežto učitel vykládá pravdu slova Božího, které už je známo (srov. Žid

---

řeči (...). Jak uslyšíte bez kazatele? (...) Víra je ze slyšení‘ (Řím 10,14. 17).“ PAVEL VI.: Projev z 5.5.1965, in: PO čl. 11, pozn. 66.

⁴⁰³ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY: *Persona*, čl. 10, in: P. VOJTĚCH od SV. HEDVIKY OCD (ed.): op. cit., 91–103. „Vlastní úlohou biskupů je učit věřící mravní nauce, týkající se sexuality, jakkoli mohou být obtíže velké (...) oni mají dbát na to, aby se katechetická výuka vyznačovala takovou argumentací, která věrně a dokonale odráží katolickou nauku (...) Biskupům a kněžím přísluší napomínat věřící, aby se varovali mylných názorů, které se často objevují v knihách, v komentářích a na veřejných shromážděních.“ Tamtéž, čl. 13.

⁴⁰⁴ „Sama Ježíšova naléhavá výzva k pokání (srov. Lk 13,5) nutně zahrnuje požadavek trvalé změny smýšlení; čím opravdovější, tím definitivnější (srov. Žid 4,4–6).“ SKOBLÍK: op. cit., 17.

⁴⁰⁵ Návyk kajícího je jednak mravní ctností (náležející k ctnosti spravedlnosti) a jednak ctností s nadpřirozeným charakterem. *Tomáš Akvinský* upozorňuje, že láska sice dokáže projevit lítost nad spáchaným zlem, ale litovat jej jako urážku Boha, vyžaduje pokání, které souvisí s předsevzetím (úmyslem) nápravy. Trvalá pohotovost k pokání obsahuje zároveň i nenávisť a odpor vůči hříchu. Srov. tamtéž 18.

⁴⁰⁶ Dary Boží jsou tyto: „Jedny povolal za apoštoly, jiné za proroky, jiné za zvěstovatele evangelia, jiné za pastýře a učitele, aby své vyvolené dokonale připravil k dílu služby – k budování Kristova těla, až bychom všichni dosáhli jednoty víry a poznání Syna Božího, a tak dorostli zralého lidství, měřeno mírou Kristovy plnosti.“ (Ef 4,11–13).

5,12).⁴⁰⁷ Apoštol Pavel píše Korint'ánům: Co by vám prospělo, kdybych vám nepřinesl žádné zjevení od Boha, ani poznání, ani prorocké slovo, ani naučení (srov. 1 Kor 14,6)? Prorocký dar v NZ musí splňovat požadavek 1 Kor 14,3: „Ten však, kdo má prorocký dar, mluví k lidem pro jejich duchovní užitek, napomenutí i povzbuzení.“ Tato činnost je v NZ spojena s činností kazatelskou.

Tak jako prorocký úkol ve SZ souvisel se specifickým Božím povoláním, odděleným od starozákonního kněžství, tak v NZ je spojen s hierarchickým kněžstvím a souvisí taktéž se službou zpovídání. Shoda prorockého úkolu jak SZ, tak i NZ, spočívá v tom, že vyslovuje kritiku a zvěstuje poselství, které vyžaduje skutky, nikoliv pouze učení.⁴⁰⁸ Správné prorocké slovo však může být dáno jen z vnuknutí Ducha svatého (Ducha pravdy i lásky). Ježíš však Ducha svatého svým služebníkům přislíbil, dal a stále sesílá: „Ale Přímluvce, Duch svatý, kterého pošle Otec ve jménu mém, ten vás naučí všemu a připomene vám všecko, co jsem vám řekl“ (Jan 14,26). Je-li kněz duchovním otcem, je i duchovním člověkem. Proto „panuje ono přesvědčení, že mu Duch svatý vnuká slova, kterými se obrací ke svým žákům (...) Duchovní otec má dar řeči, protože charisma rozlišování by zůstalo bez užitku, kdyby se k němu nevázalo proctví – umění říkat správná slova co nejvhodnějším způsobem.“⁴⁰⁹ Ze slov absoluce – z konání Kristova –, která vyslovuje kněz, jednak sice plyne ujištění, že svátost smíření je účinná *ex opere operato*,⁴¹⁰ avšak slovo zpovědníka, pokud má integritu vzhledem k vyznaným hříchům, pokud odráží (reflektuje) vhléd do kajícníkovy situace, a pokud odráží jednotu lidského úsilí kněze a Boží milosti, zaznívá opravdu rovněž jako slovo Kristovo. V závislosti na míře této jednoty i součinnosti vyvstává slovo různé prorocké síly a účinnosti. Prorok-zpovědník je tím, kdo je svátostí svěcení pomazán Duchem Kristovým, čímž se stává z milosti a daru sdělovatelem jeho slova (zjevení) a pod vedením Ducha ho předává kajícníkovi – třebaže nedokonale – v souladu s jeho situací.⁴¹¹ Prorok-zpovědník nově poznává a rozkrývá přítomnou situaci, čímž zároveň promlouvá vzhledem k budoucímu a to zejména tím, že nalézá a otvírá cestu naděje.⁴¹²

⁴⁰⁷ Prorok, NOVOTNÝ: op. cit., 726.

⁴⁰⁸ Srov. Prorok, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 266.

⁴⁰⁹ ŠPIDLÍK: Spiritualita. Mnišství, 104.

⁴¹⁰ Ze sakramentálního hlediska musí zpovědník při udílení rozhřešení splnit alespoň minimum, jež spočívá v jeho úmyslu (činit, co činí církev), ve slově (vyslovit absoluci) a v gestu ruky.

⁴¹¹ Srov. Prorok, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 266. „Pravé proctví může být podle okolností smíšeno i s omylem a selháním (...)“ Tamtéž 266.

⁴¹² „(...) prorocká řeč však nevede k nevěře, nýbrž k víře.“ (1 Kor 14,22). Vede k poučení druhých.

3 DUCHOVNÍ A PSYCHOLOGICKÉ APLIKACE V PASTORACI

Pastorační praxe svátosti smíření vychází prvořadě z teologie a jejich disciplín. Soustředili jsme se na teologickou totožnost zpovědníka. V následující části nás bude zajímat její aplikace v pastoraci. Zaměříme se především na oblast duchovní, etickou a lidskou a neopomeneme rovněž psychologickou. Ukážeme realitu současné praxe, uvedeme řadu pastoračních postřehů pro průběh svátosti smíření a představíme i některé omyly a nedostatky svátostné praxe.

3.1 Vывést praxi svátostného smíření z krize

Synoda⁴¹³ v roce 1983 jasně uznala, že svátost pokání se nachází v krizi,⁴¹⁴ proto doporučila obzvláště prohloubení katecheze. Katecheze je vůbec první prostředek, kterého je nutno použít a má se týkat jak témat úzkých, tak i těch nejširších.⁴¹⁵ Dále mluví o jasném a pevném hlásání slov o usmíření (srov. 2 Kor 5,19) – vhod či nevhod, a rovněž o hlásání obrácení, které křesťanská láska nutně vyžaduje. Má se však také vzít na vědomí, že dnešní člověk je obtížněji a nesnadněji (více než jindy) schopen poznat své chyby a rozhodnout se k návratu; rychle odmítá všechno, co souvisí s pokáním. V důsledku chybného chápání obrácení a pokání se dnes člověk snadno kloní k nějaké podobě subjektivistického realismu.⁴¹⁶ Vnitřní svatyně člověka (svědomí) je ve zmatcích, jimž podléhá současná kultura, příliš často vystavená útokům a pokušením a tak zatemňována a uváděna ve zmatek, čímž se otupuje mravní cit člověka. Úzkostlivě se má proto dbát na svědomí jednotlivců a postupovat trpělivě a pozvolna, jak je nutné vzhledem k podmínkám lidí. Druhým prostředkem jsou svátosti, zejména svátost pokání a smíření. Ta je však často ohrožována nepochopením a omyly nebo rutinou svátostné praxe, protože ta postrádá horlivost a pravou odhodlanost a vzniká z nesprávného a zcestného posuzování

---

⁴¹³ „Tento synod měl v dějinách pokoncilní církve nesmírný význam, protože se zabýval stále živou otázkou obrácení (*metanoia*), které je prvotní podmínkou pro smíření“ JAN PAVEL II.: Apoštolský list *Tertio millennio adveniente*, Praha: Zvon, 1995, čl. 32.

⁴¹⁴ „Papež Jan Pavel I. říkával, že po Tridentském koncilu se znásobily zpovědi a klesl počet svatých přijímání, a po Druhém vatikánském koncilu naopak, vzrostl počet přijímání a ubylo zpovědí.“ Rady mladým zpovědníkům: věrnost učení a evangelium zároveň, <http://www.oecumene.radiovaticana.org/SLO/Articolo.asp?c=71992>, (19.12.2006).

⁴¹⁵ *Reconciliatio et paenitentia* zmiňuje: katecheze o smíření (teologické katecheze), o pokání (obrácení a lítosti), o svědomí a jeho formaci a další (včetně katecheze o čtyřech posledních věcech člověka). Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 26.

⁴¹⁶ Moderní subjektivismus hlásá, že obrácení není založeno na oslovení Bohem, ale na meditaci, reflexi a návratu do vlastního nitra. Tento postoj však vede k antropocentrismu a intimismu, obrácení nezahrnuje celého člověka a pokání nezná vnějších projevů a nemá sociální aspekt. Srov. DONGHI Antonio: Hle, všechno tvořím nové. Pastorační pokání a obrácení, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 15–16.

účinků svátosti. Zde se očekává od kněze-zpovědníka opravdové nasazení a připravenost ve službě touto svátostí lidem hledajícím spásu, přijetí a odpuštění, stejně i v úkolu výchovy vzhledem k pravé identitě svátosti.

3.2 Pastýřská zainteresovanost

Je to kněz, kdo významným způsobem stojí u samého počátku rodícího se křesťanského života,⁴¹⁷ je nápomocen při konverzích, pomáhá vyvádět ze tmy do Kristova podivuhodného světla, katechumeny uvádí do křesťanského života, křtí atd. On *in persona Christi* uvádí nově zrozené křesťany do farního (tedy církevního) společenství. Křtem zprostředkovává dar spásy a vysluhováním a rozdělováním eucharistie posiluje nadpřirozený život jemu svěřeným. Zvláštním způsobem je to tedy kněz, kdo jako udělovatel svátostí, ale i jako duchovní otec doprovází křesťana už od jeho křtu, radostného počátku jeho nového života. Kněz se tak stává přímým svědkem a nástrojem Božího konání a záchranu člověka a hraje důležitou roli v díle posvěcení a smíření uskutečňovaného v lidských srdcích. Kněz jako pastýř a otec však zůstává zainteresován i nadále v následném dramatu křesťanova života; a to nejen jako vysluhovatel svátostí, ale i jako skutečný pastýř. Doprovází své svěřené, ví o jejich úsilí a spoluprožívá s nimi jejich životní a duchovní zápas včetně jejich pádů a povstání. Křesťan totiž na své životní pouti musí i po křtu bojovat s hříchem. Jeho „boj je bojem o obrácení, jehož konečným cílem je svatost a věčný život.“⁴¹⁸ Křesťan tak musí ještě projít cestou druhého obrácení, cestou pokání a obnovy,⁴¹⁹ procesem celostného obrácení srdce (*metanoia*), jenž je dynamizováno Boží milostí.⁴²⁰ Není však na to sám, neboť mu nechybí účinná Kristova milost právě ve svátosti smíření, tedy službou kněze. „Kněz když uděluje svátost pokání, plní mimo jiné službu dobrého pastýře, který hledá zbloudilou ovci.“⁴²¹ (Srov. Lk 15,4–6). Jelikož však je

---

⁴¹⁷ „Duchovní zrození duší je výsadou kněží: oni je rodí křtem k životu milosti, za jejich pomoci oblékáme Krista, jsme spolu s Božím Synem pohřbeni a stáváme se údy oné blahoslavené hlavy.“ Sv. JAN ZLATOÚSTÝ: *De sacerdotio*, in: KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář, čl. 55, pozn. 175.

⁴¹⁸ KKC, čl. 1426; Srov. LG 40.

⁴¹⁹ „Toto druhé obrácení je trvalý úkol pro celou církev (...) je zároveň svatá i stále potřebuje očišťování a jde trvalou cestou pokání a obnovy.“ KKC, čl. 1428, LG 8.

⁴²⁰ Vnitřní dynamismus „druhého obrácení“ ukazuje obrácení sv. Petra poté, co třikrát zapřel svého Mistra. Pohled nezměrného Ježíšova milosrdenství vyvolává u Petra slzy lítosti a po zmrtvýchvstání Páně trojí vyznání jeho lásky Ježíšovi. (Srov. Lk 22,61; Jan 21,15–17); srov. KKC, čl. 1428–1430; srov. též podobenství „o marnotratném synu“ (Lk 15,11–24). Jelikož návrat skrze úkon svátostného pokání se neděje bez slz a námah, nazvala jej tradice *baptismus laboriosus* – pracný, svízelný křest. Srov. GIGLIONI: op.cit., 104. V církvi tak nalézáme „vodu a slzy: vodu křtu a slzy pokání.“ Sv. AMBROŽ, *Epistulae*, in: KKC, čl. 1429.

⁴²¹ KKC, čl. 1465; srov. Obřady, čl. 10.c.

„lidské srdce těžkopádné a zatvrzelé,“⁴²² musí kněz počítat s dlouhým výchovným procesem (celoživotním), což bude od něho vyžadovat velikou trpělivost a moudrost. On, jako opravdový pastýř, nese na sobě jako služebník Boha a člověka, připodobněn Kristu, jakýsi dvojitý nárok a starost, dvojitý soucítění. Soucítění s hříšníkem, jehož doprovází, a který se odloučil hříchem od Boha, avšak kaje se, a soucítění s Bohem, který je urážen a v jehož službě kněz kráčí (jakož i soucítění s Kristovým tělem – církví – jenž je znovu zraňováno). I proto je zpovědní služba kněze jednou z nejobtížnějších, vyžadujících velikou moudrost a jednou z nejnamáhavějších a nejzávažnějších, avšak i nejkrásnějších a plných útěchy.⁴²³ A tak každý kněz by měl prokazovat starostlivost o věřící tím, že nebude zanedbávat setkání s nimi ve zpovědnici a bude vždy dostatečně připraven. Má mít na paměti dvě svaté věci: svátosti a svědomí člověka, jež žádají, aby se jim vpravdě sloužilo.⁴²⁴

3.3 Omyly spojené se svátostí smíření

Svátostnou praxi ohrožuje často rozšířené mínění (protestantského charakteru), podle něhož milost může být běžně přijata bezprostředně od Boha bez přijetí samotné svátosti smíření. Církev zná a užívá už od svých počátků řadu projevů pokání, „avšak žádný z úkonů není charakterističtější, žádný božským posláním účinnější, žádný vznešenější a zároveň v samém obřadu dostupnější než svátost pokání.“⁴²⁵

Kritika je dnes směřována na *direktivní model*⁴²⁶ praxe svátostného smíření, jež údajně přežívá z vlivu silné rituální církevní tradice. Kritika by se ovšem neměla týkat nezbytných složek svátosti a kompetencí zpovědníka jako je např. soudcovský aspekt svátosti a tomu odpovídající role zpovědníka.⁴²⁷ Další modely, které se objevily po Druhém vatikánském koncilu jsou však z principu nepřijatelné: Jedná se o takzvaný *nedirektivní model*⁴²⁸ a model *hermeneutický*.⁴²⁹

---

⁴²² KKC, čl. 1432. Kněz se má milosrdně sklonit na obtížnou a nejistou cestu obrácení hříšníků, jimž má nabídnout dar pravdy a trpělivou a povzbudivou lásku Dobrého pastýře, který nekárá ztracenou ovci, nýbrž ji klade na svá ramena a slaví její návrat do ovčince (srov. Lk 15,4–7). Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář, čl. 30.

⁴²³ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 29.

⁴²⁴ Srov. tamtéž 33.

⁴²⁵ Tamtéž 28.

⁴²⁶ „Kněz si (neprávem) při zpovědi přisvojuje kompetenci nad morálním zákonem a nad jeho interpretací, a často rozhoduje dokonce o tom, zda jsou přítomny nezbytné podmínky, aby bylo možné získat rozhřešení a skrze ně odpuštění.“ TRENTIN G[...]: *La mediazione del sacerdote nella confessione*, in: DONGHI: op. cit., 95, pozn. 49.

⁴²⁷ Vesměs dnes lidem soudcovský aspekt obsažený ve svátosti smíření nesedí. Je to z řady důvodů a také proto, že neradi slyšíme, že někdo z vnějšku chce soudit něco v nás, že si někdo dovolí vynášet soud o tom, jak smýšlíme nebo jak jednáme.

⁴²⁸ Tento model vyzdvihuje jen hodnotu ‚vztahu‘ a ‚dialogu‘, jenž se uplatňuje formou ‚poradny‘. Tato metoda chápe ‚zpověď‘ jako osobní vztah pomoci a duchovní zkušenosti, avšak neobrací se k Božímu slovu. Úkolem zpovědníka je poskytnout kajícíkovi informace a nástroje potřebné pro osobní analýzu jeho

Je to právě „krize v chápání hříchu, jež způsobuje proměnu této svátosti v rozhovor, který má často ryze psychologický nebo pedagogický charakter.“⁴³⁰ „Kněz se však musí snažit udržet slavení smíření na svátostné úrovni a překonat nebezpečí zúžit je na pouze psychologickou nebo jednoduše formalistickou činnost.“⁴³¹ Je zcela nezbytné, aby zpovědník, který ve svátosti plní úlohu soudce, poznal hříšníka (vyznáním jeho hříchů), protože „má hodnotit jak závažnost hříchů, tak pocit lítosti v kajícím, a zároveň má úlohu lékaře, který má poznat stav nemocného, aby ho mohl léčit a uzdravit (...) Vyznání hříchů se proto nemůže redukovat na nějaký pokus psychologického osvobození sebe sama.“⁴³² Když se dnes zpověď pociťuje často jako zátěž a ne jako osvobození, musí se více a zřetelněji ukazovat, co vlastně jsou těžké hříchy a jak zasahují samotné lidi a současně i společenství církve, tedy objasňovat ekleziální rozměr hříchu.⁴³³ Proto k současným pastoračním a teologickým úkolům patří, všimnout si a poukazovat, „jak hřích škodí církvi a společenství, a zdůrazňovat, jak smír s církví prospívá spáse (srov. LG 11).“⁴³⁴ Lze tedy uzavřít, že „jestliže se jednotlivci i společenství nerozhodují stále znovu a výslovně pro Krista skrze vyznání hříchů, rozhodují se nevyhnutelně proti němu (srov. Mt 12,30).“⁴³⁵

Nyní je vhodné předložit stručnou, zkratkovou a výstižnou charakteristiku kněze-zpovědníka dle *Reconciliatio et paenitentia*, z níž vysvítá, že odpouštění hříchů patří k základním prvkům apoštolské služby, a jež souvisí s předsednictvím eucharistie.⁴³⁶ „Kněz, který udílí svátost pokání – stejně jako u oltáře, kde slaví eucharistickou oběť, a při všech ostatních svátostech –, jedná ‚v osobě Kristově‘. Kristus, který se sám skrze kněze stává přítomným a který skrze jeho konání uskutečňuje tajemství odpuštění hříchů, je ten, kdo se objevuje jako bratr člověka, velekněz milosrdný a věrný a soucitný, pastýř soustředěný k hledání zatoulané ovce, lékař, který uzdravuje a utěšuje, jediný učitel, který učí pravdě a ukazuje cestu k Bohu, soudce nad živými a mrtvými, který soudí podle pravdy

---

morálních rozhodnutí a případně rady z duchovní oblasti. Kajícník pak může sestoupit do svého vlastního nitra a hodnotit náboženskou a morální kvalitu svých rozhodnutí. Srov. TRENIN: La mediazione, in: DONGHI: op. cit., 96.

⁴²⁹ Společenství kajících zde vystavuje své svědomí soudu Božího slova ovšem tak, že měří své chování a morální postoje tím, co přijala a nabízí církev a tak interpretuje svůj život. Prostřednictvím kněze-pastýře ve zpovědi spočívá v církevní službě slavení svátosti jakožto znamení milosti (z iniciativy Boha), kde Bůh nabízí člověku své odpuštění, a v odpovědi člověka, který uznává svůj hřích a pracuje na svém obrácení. Srov. tamtéž 96.

⁴³⁰ DONGHI: op. cit., 12.

⁴³¹ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář, čl. 52.

⁴³² JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31. „Vyznání hříchů má také význam znamení (...) Znamením toho, že se někdo ukazuje před Bohem a církvi jako hříšník (...) je to úkon liturgický, slavnostní ve své dramatickosti, prostý a skromný, uvážíme-li jeho velikost a význam.“ Tamtéž, čl. 31.

⁴³³ Srov. KOCH: Zpověď, in: BEINERT: op. cit., 464.

⁴³⁴ Srov. Svátost pokání, in: RAHNER – VORGRIMMLER: op. cit., 331.

⁴³⁵ MARSCH: op. cit., 64.

⁴³⁶ Srov. DONGHI: op. cit., 97.

věci, ne však podle pouhého zdání (...) Zpovědník je před každým křesťanem, který mu otvírá své svědomí se strachem mísícím se s důvěrou, určen k vznešenému úkolu – je to služba pro pokání a lidské usmíření. Spočívá v tom, že slabosti a pochybení věřícího poznává, hodnotí jeho úmysl napravit se a úsilí tak učinit, rozpozná působení posvěcujícího Ducha v jeho srdci, s ním sdílí odpuštění, které může poskytnout jen sám Bůh. „oslavuje“ jeho smíření s otcem popsané v podobenství o marnotratném synovi, očištěného hříšníka uvádí zpět do církevního společenství bratří, litujícího otcovsky napomíná důraznými, duši posilujícími a přátelskými slovy: „Od nynějška už nehřeš.“⁴³⁷

3.4 Přísnost nebo mírnost?

„Povinnost následovat lásku a milosrdenství Krista-Pastýře může být pro kněze-zpovědníka těžké, protože se často dostává do úskalí mezi zákony morální teologie a křesťanskou láskou k bližním.“⁴³⁸ Jeho důležitou povinností zůstává formovat kajícníka ke svatosti a k dokonalosti v lásce. Kněz sám poznává o Bohu Nového Zákona, že je jak nesmírně milosrdný, tak nesmírně náročný.⁴³⁹ Může tedy vyvstat otázka, k jaké zásadě se má zpovědník přiklonit - k mírnosti či k přísnosti? Nejprve si připomeňme *sv. Leopolda Mandiče*,⁴⁴⁰ kapucína, jež strávil svůj život ve zpovědnici a jehož metoda přinesla nevídané plody. „Je všeobecně známé, s jakou přívětivostí a láskou povzbuzoval každého kajícníka (...) až mu mnozí vytýkali jeho přílišnou dobrotivost a namítali, že se bude muset Bohu za svou velkorysost zodpovídat. Jim odpovídal: „Nebyli jsme to my, kdo zemřeli za duše, ale byl to on, kdo za ně prolil svou drahocennou krev. Musíme se proto k duším chovat, tak, jak nás tomu učí on.“⁴⁴¹ Byl přesvědčen, a prokázalo se, že dobrotivostí a vstřícností lze vytvořit takové prostředí důvěry, v němž hříšníci postupně poznají a vyznají každý svůj hřích.⁴⁴² Naproti tomu je dostatečně známý poněkud drsnější způsob komunikace s kajícníky jiného světce-zpovědníka a kapucína, *sv. otce Pia z Pietralciny*. I když měl jiný dar, přesto „svým chováním zpovídající neodrazoval, ale naopak jejich duše ještě těsněji přitáhl k Bohu a oni se pak vraceli do jeho zpovědnice se změněnými dispozicemi myslí

⁴³⁷ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 29.

⁴³⁸ VRABLEC: op. cit., 47.

⁴³⁹ Srov. GIGLIONI: op.cit., 100.

⁴⁴⁰ V roce 1983, kdy probíhal biskupský synod, který se věnoval otázkám kajícnosti a usmíření, prohlásil Jan Pavel II. za přítomnosti všech biskupů za svatého právě *Leopolda Mandiče*. Srov. CANTALAMESSA Raniero: *Pascha. Putování za nepomíjejícím*, Praha: Paulínky, 2005, 53.

⁴⁴¹ FARA L[...]: *Leopoldo Mandič*, in: CANTALAMESSA: *Pascha*, 53.

⁴⁴² „Když penitent zakouší jemnost Boží dlaně a odpuštění, je pro něj snazší uznat tíži hříchu. Stává se rozhodnějším v odhodlání vyhýbat se mu a růst ve znovu navázaném přátelství s Bohem.“ BENEDIKT XVI.: in: *Svatý otec zdůraznil důležitost svátosti smíření (při audienci osmdesáti zpovědníků ze čtyř papežských bazilik)*, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=7326>, (26.3.2007).

a srdce.⁴⁴³ *Reconciliatio et paenitentia* staví věc a pojmy trochu jinak: mluví o dvou zásadách velmi důležitých a na sebe navzájem působících. „První zásada je slitování a milosrdenství, podle níž církve – pokračující v Kristově díle – nechce smrt hříšníka, nýbrž aby se obrátil a žil (srov. např. Ez 18,23; Iz 42,3; Mt 12,20) (...) Druhá je zásada pravdy a důslednosti, podle níž církve nedává souhlas k tomu, aby se dobro nazývalo špatností a špatnost dobrem.“⁴⁴⁴ Mimoto je dále třeba v přístupu ke kajícníkovi na základě pastoračních požadavků zohlednit různé skupiny věřících.

3.5 Pastorační poznámky pro průběh svátosti smíření

Zpytování svědomí jako úkon vyrůstající z upřímnosti svědomí „nemá být nějakým starostlivým zkoumáním psychologickým, ale přímou a jasnou konfrontací s vnitřním mravním zákonem, se zásadami evangelia a se samotným Ježíšem Kristem.“⁴⁴⁵ Je nutno vést kajícníky, aby se srovnávali s Božím slovem a odložili své vlastní subjektivní domněnky.⁴⁴⁶ I když je důležité zpytování svědomí o jednotlivých hříších, bývá často nedostatkem, když výhradně sem se zaměřuje pozornost. Ještě důležitější je vyjevit zpovědníkovi stav vlastního života, opomenutí a neuskutečněné dobro. Vzhledem k hříšným skutkům je třeba ptát se na motivaci (proč?).⁴⁴⁷ Zpytování se má rovněž dotýkat životních návyků a sklonů, mají se vzít na zřetel i povahové vlastnosti, které mohou být zdrojem řady hříchů. Po pečlivém zpytování svědomí má hříšník uznat svou plnou odpovědnost za ně a takto je vyznat.⁴⁴⁸

Při udílení i přijímání svátosti je třeba bdít, aby se pozornost příliš nesoustředovala na vnější znamení, která provázejí dar, protože by mohlo dojít k jeho zastínění a snadno tak k formalismu. Věřící je třeba vést od čistě kvantitativní úplnosti vyznání spíše ke

---

⁴⁴³ CANTALAMESSA: Pascha, 54.

⁴⁴⁴ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 34. „Kněží ať jsou nakloněni ke slitování, milosrdní vůči všem, ať bloudící přivádějí zpět. Ať se starají o dobro před Bohem i před lidmi, varují se každého hněvu, ohledu na osoby, nespravedlivého posuzování; ať nejsou lehkověrní nebo příliš přísní v úsudku, ať jsou si vědomi, že my všichni snadno podléháme hříchu.“ Sv. POLYKARP, List Filipánům, in: PO, čl. 3, pozn. 23.

⁴⁴⁵ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31. Zpovědní zrcadlo má sloužit jen jako vodítko, protože pokud by jeho formulace určovala obsah vyznání kajícníka, pak by byla jeho soustředěnost zaměřena spíše na skutkovou podstatu než na hřích. Srov. SKOBLÍK: op. cit., 45.

⁴⁴⁶ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 25.

⁴⁴⁷ Hříchy na pohled nepatrné mohou být projevem velké lhostejnosti člověka vůči Bohu (či sobeckého života). A jindy zase zdánlivě „těžké hříchy“ mohou být spíše projevem lidské bezradnosti a nouze nebo dokonce nemoci než skutečným morálním zlem. Srov. AUGUSTYN: Svátost smíření, 13.

⁴⁴⁸ Odst. srov. GIGLIONI: op.cit., 111–112; srov. AUGUSTYN: Svátost smíření, 13; srov. SKOBLÍK: op. cit., 45.

kvalitativní „úplnosti.“⁴⁴⁹ K pastoračním chybám patří úsilí o perfektnost ve vyznání hříchů s cílem „zbavit se“ hříchu namísto vrátit se k Bohu.⁴⁵⁰

Na začátku je vhodné si nejprve uvědomit, že většina lidí o svých pádech a prohřešcích mluví výlučně se zpovědníkem. On tedy musí *přijmout kajícíka* s bratrskou láskou a, když to vidí jako žádoucí, má jej uvítat postojem opravdové vstřícnosti a slovy zvláštní slušnosti. Jedná se o přijetí, které může mít svou psychologickou účinnost a tak rozhodující význam v tom, že zpověď bude upřímná a důstojná.⁴⁵¹ Někdy je kajícíkovo „vyznání hříchů příliš stručné či mechanické“⁴⁵² nebo dochází ke zřetelné snaze podávat hříchy co „nejstravitelněji“. Jindy se zase kajícík topí v rozpacích a přešlapuje před vyslovením některého hříchu.⁴⁵³ Jan Pavel II. připomíná, že je povinností zpovědníků ulehčit kajícím vyznání hříchů. Pokud je nutné klást otázky, mají být formulovány promyšleně a diskrétně.⁴⁵⁴ Zpovědník také nemá právo zajímat se o ty oblasti kajícíkova života, jejichž poznání není nutné k správnému hodnocení jeho jednání. Papež varuje před tím, aby se „zpověď nestala praxí odstrašující a nepříjemnou.“⁴⁵⁵ Zpovědník musí dbát o to, aby zacházení s hříchem nevedlo kajícíka k novému zneklidňování, nýbrž k vnitřnímu osvobození, neboť víra osvobozuje člověka. Pastorační cit velí nepřerušovat kajícíkovo vyznání, nechat jej domluvit, což neplatí v okamžiku, když se ve zpovědi rozvádí nepatřičná témata. Zpovědník má dbát na to, aby „osvětlil svědomí kajícíka, byť i krátkým slovem, jenž by odpovídalo jeho danému stavu tak, aby posílilo obnovené osobní zaměření k obrácení a ovlivnilo jeho duchovní cestu.“⁴⁵⁶ I když formace svědomí vyžaduje objasnění příkázání, poučení o ctnostech a závazcích, přesto Jan Pavel II. upozorňuje, aby se ze zpovědnice nedělala kazatelna. Zpovědi nemají být bezdůvodně protahovány a ani s takzvanými pobožníky nemá být příliš ztracen čas.⁴⁵⁷

„Kajícík má u zpovědníka pozorovat zájem motivovaný ryze pastoračně, a vůli pomoci, i když vidí, že zpovědník tápe (...) Špatným vysvědčením je dávat najevo únavu nebo netrpělivost, rozhořčení, tvrdost či údiv, jelikož zneklidňují kajícíka; dobrý

---

⁴⁴⁹ Srov. KOCH: Zpověď, in: BEINERT: op. cit., 464.

⁴⁵⁰ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 45.

⁴⁵¹ Srov. GERARDI: op. cit., 230.

⁴⁵² PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: *Vademekum*, 3.3.

⁴⁵³ Když zpovědník pomůže kajícíkovi tak, že „hřích nazve naplno, vyslouží si tím bezpochyby vděčnost, jelikož ukázal, že kajícíkovi dobře rozumí a zároveň z něho sňal břemeno zahanbujícího sdělení.“ SKOBLÍK: op. cit., 72.

⁴⁵⁴ „Aby bylo možné vyvarovat se ve zpovědnici zbytečného kladení otázek a oboustranně trapných situací, bylo by vhodné dát před zpovědí věřícímu poučení, jak se na zpověď připravovat a jakým způsobem hřích vyznat.“ AUGUSTYN: Svátost smíření, 27.

⁴⁵⁵ JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 26.

⁴⁵⁶ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář, čl. 52.

⁴⁵⁷ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 67.

zповědník se ovládá, i když slyší velmi podivné věci.⁴⁵⁸ „Učitelem NZ může být zповědník jen tehdy, když soucitně pomáhá penitentovi odkrývat možnosti jeho pokroku.“⁴⁵⁹ Na jemnocit by se mělo myslet zvláště u lidí slabé víry a u těch, kteří jsou teprve na cestě obrácení a taktéž na děti; ty jsou teprve (i zároveň) ke svátosti smíření vychovávány.⁴⁶⁰ Zvláštní přístup je třeba si osvojit a volit k osobám skrupulózním.⁴⁶¹ „V rozhovoru je třeba přizpůsobit se kajícíkovým podmínkám. Ovšem někdy penitent překvapuje arogancí, hádavostí, vnučováním svého názoru, a tím znesnadňuje zповědníkovi službu (...) Škodlivé je rovněž ukvapené přitakání k žalobě na jiného zповědníka; jde vesměs o skutečnosti zkreslené.“⁴⁶² Zповědníci by také měli být pokorní a pozorní, aby příliš neupoutávali pozornost na svou osobu.⁴⁶³ I když skrze slova kněze může přijít Boží napomenutí hříšníkovi, přesto by v nich „neměl být ani stín jeho osobních problémů, nespokojenosti, hněvu, citového chladu, snahy podřídít si druhé nebo manipulovat lidmi“⁴⁶⁴ (...) Kněz ‚zastupuje‘ Pána nejen plněním funkce kněžského úřadu, ale také skrze osobní svatost, jež má vyzařovat.⁴⁶⁵ Kajícíci nejčastěji přijímají rady a poučení zповědníků ani ne tak z důvodu jejich oprávněnosti, jako z důvěry, kterou k nim chovají.⁴⁶⁶ „Kněží, kteří mají ve zvyku používat ostřejších formulací, musí být zvláště ostražití, aby ve své horlivosti o dobro kajících neranili city citlivějších lidí. Přece pokud je napomínání hříšníka výrazem péče o něho, nelze u něj vyvolávat pocit pokoření nebo obav.“⁴⁶⁷ „Určitá upjatost nebo též nadměrná přísnost zповědníka může být důsledkem toho, že nebere zřetel na svobodu kajícíka“⁴⁶⁸ (...) Zvláštní a obtížná pokání udělovaná

---

⁴⁵⁸ Tamtéž 66.

⁴⁵⁹ VRABLEC: op. cit., 60.

⁴⁶⁰ Srov. AUGUSTYN: Svátost smíření, 26, 13.

⁴⁶¹ Pastorační rady lze hledat např. v příručce SANTA Thomas M[...]: Porozumět úzkostlivým. Skrupulóznost v duchovním životě, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

⁴⁶² SKOBLÍK: op. cit., 66–67.

⁴⁶³ „Když kajícík poznává a vyznává své hříchy s velkou bázni, je pak velmi nakloněn věnovat svou pozornost jen knězi: jeho postoji, jeho slovům a tomu všemu, co je nezřídka při zповědi druhořadé. Pro osoby, které jsou velmi závislé na mínění jiných, zvláště pak mínění autority, slovo kněze, třeba i náhodně při zповědi vyslovené, může mít důležitý, přímo rozhodující význam.“ AUGUSTYN: Svátost smíření, 16.

⁴⁶⁴ „I ta nejsprávnější slova zповědníka (pokud jde o vnější formu), jsou-li zabarvená třeba jen trochu jeho neuspořádanými city, budou znít nepravdivě a nevzbudí důvěru, zejména u citlivějších a zraněných osob. Zranění lidé (a následkem hříchu jsou zranění) snadno ve slovech kněze vycítí ‚falešný tón.‘“ Tamtéž 17–18. Nezřídka také zповědníci zlehčují bolest kajících jenom proto, že sami před vlastní bolestí utíkají. Srov. AUGUSTYN: O otcovství, 39.

⁴⁶⁵ AUGUSTYN: Svátost smíření, 17–18.

⁴⁶⁶ Srov. AUGUSTYN: O otcovství, 63.

⁴⁶⁷ AUGUSTYN: Svátost smíření, 26.

⁴⁶⁸ „Jakékoli formy nátlaku na svobodu kajících mohou způsobit jejich nechut' ke zповědi. Kajícík ‚pro svatý pokoj‘ dá někdy zповědníkovi za pravdu a vnějším způsobem přijme jeho pokyny, ale už se nesnaží, aby je uskutečnil.“ Tamtéž 26. Z určité analogie otec-syn, zповědník-penitent lze vyvodit: Jestliže kněz-zповědník nemá svobodu vůči sobě samému, nemůže ji projevit ani ve vztahu k penitentovi. Jeho vnitřní svoboda se stává zárukou toho, že ji bude uplatňovat i vůči druhým. Není totiž možné prokázat lásku, schází-li úcta ke svobodě druhého. Chybí-li v projevech lásky respekt ke svobodě, budou vnímány jako výraz nadvlády, vnučování se, strachu nebo podbízení se. Srov. AUGUSTYN: O otcovství, 18.

některými zpovědníky mohou způsobit, že věřící zpověď odkládají nebo se v následující zpovědi vyznávají, že pokání nevykonali.⁴⁶⁹ Bohužel se „dost často setkáváme s lidmi, kteří po dlouhá léta či dokonce po celý život zůstali vzdáleni svátosti smíření jen kvůli tomu, že při své poslední zpovědi prožili nějaké traumatické setkání se zpovědníkem.“⁴⁷⁰

Někdy se stane, že penitent nevyznává některé své chyby, protože se bojí, že nenajde u zpovědníka pochopení a pomoc, které potřebuje. Stává se také, že někdo nedospěje k vědomí, že mu bylo opravdu kompletně odpuštěno nebo mu schází pocit, že vykonal dobrou zpověď. Proto má zpovědník dbát o to, aby u penitenta dosáhl integrity a upřímnosti ve vyznání. Vždy má hledat vhodná slova, aby vyvolal lítost nad všemi hříchy, které zapomněl, a nad všemi nedostatky minulého života, a aby vzbudil důvěru v Boží milosrdenství. Díky schopnosti pochopení a s určitou šikovností může vhodným způsobem uschopnit penitenta vyznat hříchy, které již dlouhou dobu tížily jeho svědomí, i když zatím v sobě nenašel sílu knězi důvěřovat, a vyznat mu je.⁴⁷¹

Nedostatkem, který se objevuje při ukládání *zadostiučinění* je, že bývá často jen formální záležitostí, místo efektivním pastoračním prostředkem.⁴⁷² Jindy se má kajícník vést k tomu, aby „lítost stejně jako samo obrácení nebyly jen nějakým povrchním citem duše, nýbrž skutečným převrácením duše (srov. např. Mt 3,2).“⁴⁷³ Takové obrácení spočívá zásadně v odmítnutí každého hříchu. Avšak v souvislosti se skutečným překonáním hříchu by se mělo s ukládáním pokání ještě více pamatovat, že „více než lítost a smíření s Bohem se vyžaduje, aby celá hříchem narušená skutečnost člověka byla integrována do nového zásadního rozhodnutí“⁴⁷⁴ pro dobro a Boha. K tomu Jan Pavel II. uvádí, že „opravdové obrácení s sebou zároveň přináší jak ‚negativní‘ aspekt osvobození od hříchu, tak ‚pozitivní‘ aspekt rozhodnutí pro dobro, vyjádřené mravními hodnotami.“⁴⁷⁵

Pastoračním nedostatkem vzhledem k *předsevzetí* může být, že se omezuje pouze na rozhodnutí neopakovat hříchy a nikoliv na plnohodnotný křesťanský život (život milosti, život v Kristu).⁴⁷⁶ Zejména při upadání do zvykových hříchů (neřestí) je třeba vidět, zda hříšník, vyznávající tyto činy, „užívá i nezbytných pomocných prostředků, jak

---

⁴⁶⁹ AUGUSTYN: Svátost smíření, 23. „Rozhodnutí o ‚opravdovém předsevzetí napravit se‘, které bylo učiněno pod nátlakem zpovědníka, obvykle nemá velkou cenu.“ Tamtéž 23.

⁴⁷⁰ CANTALAMESSA: Pascha, 54.

⁴⁷¹ Odst. srov. GERARDI: op. cit., 231.

⁴⁷² Srov. SKOBLÍK: op. cit., 45.

⁴⁷³ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 26.

⁴⁷⁴ Svátost pokání, in: RAHNER – VORGRIMLER: op. cit., 331.

⁴⁷⁵ JAN PAVEL II.: *Tertio*, čl. 50.

⁴⁷⁶ Srov. SKOBLÍK: op. cit., 45.

přirozených, tak nadpřirozených, jež křesťanská askeze ze své dlouhotrvající zkušenosti doporučuje k podmanění žádostivosti a dosažení rozvoje ctností.⁴⁷⁷

Přestože se kající zpovídá Bohu, vyznává se viditelně a slyšitelně před zpovědníkem. Zpovědník má mít na paměti, jak významné je z pastoračně-psychologického hlediska pro hříšníka zaznění absoluce: *Uděluji ti rozhrěšení ve jménu Otce i Syna i Duchu svatého*. Hříšník (obzvláště dnešní doby, který se tak snadno zaplete do hříchu) obtěžkaný vinou hledá gesto přijetí, hledá Boha, aby se vyznal ze své konkrétní hříšnosti, a aby obdržel z Boží milosti prostřednictvím jeho církve slyšitelnou odpověď, totiž odpuštění.⁴⁷⁸ Dále je tu patrný ekleziální aspekt, která spočívá v tomto: Když kněz ve zpovědnicí zastupuje církev (farnost), stává se viditelnou korporativní osobou, která jejím jménem přijímá smířujícího se kajícího a vyjadřuje mu odpuštění.

3.6 Vademekum pro zpovědníky

Kněz se ve své učitelské službě velmi často setkává až s nemožnými nároky víry ze strany věřících nebo jindy je stavěn před nesnadné etické otázky. Jeho povinností je pomoci nalézt kajícím katolické řešení těchto obtížných problémů. Pro posuzování některých aspektů manželské morálky vydala v roce 1997 Papežská rada pro rodinu důležitou směrnicí: „*Vademekum* pro zpovědníky v některých otázkách manželské morálky.“⁴⁷⁹ Ohledně tohoto Vademeka doporučuji příspěvek (komentář) A. Lišky: „Co říká a jak se využívá Vademekum pro zpovědníky“ zařazený ve sborníku „Svátost pokání a smíření“ z kursu pro kněze – Želiv 1999⁴⁸⁰ (dále jen: *sborník*). Vademekum sice neobsahuje žádné doktrinální novum, přesto vyplňuje určitou mezeru mezi platným učením církve a každodenní praxí svátosti smíření.⁴⁸¹ Cílem je vnést světlo do řady palčivých otázek,⁴⁸² podat spolehlivé a jasné směrnice pro udělovatele svátosti a podnitit, aby svátost smíření přestala být pro manžele místem pokoření a utrpení.⁴⁸³ Reaguje na řadu obtížných problémů spojených s manželstvím, poskytuje pastorační pomoc pro orientaci zpovědníků – k překonání nejednotnosti a nejistoty v jejich praxi – a dává pastorační

⁴⁷⁷ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY: *Persona*, čl. 9, in: P. VOJTĚCH od SV. HEDVIKY OCD (ed.): op. cit., 91–103.

⁴⁷⁸ Srov. KOCH: *Zpověď*, in: BEINERT: op. cit., 464.

⁴⁷⁹ V hlavním textu jsou odkazy na patřičné články *Vademeka*.

⁴⁸⁰ Srov. LIŠKA Antonín: Co říká a jak se využívá Vademekum pro zpovědníky, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t01.htm - 08, (19.12.2006). Konal se třetí ročník kurzu pro přípravu na Velké jubileum roku 2000 s tématem „Návrat k Otcí“ zaměřený na svátost smíření.

⁴⁸¹ Srov. AUGUSTYN: *Svátost smíření*, 75.

⁴⁸² „Velmi obtížným morálním problémem, s nímž se může kněz při zpovědi setkat, je např. podíl na hříchu druhého z manželů, který úmyslně působí neplodnost manželského spojení.“ Tamtéž 78; srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: *Vademekum*, čl. 3.13–3.14.

⁴⁸³ Srov. AUGUSTYN: *Svátost smíření*, 80.

doporučení pro dialog s manžely. K morálním zásadám, které již byly zmíněny výše, apeluje vademekum na zpovědníky, aby byli nanejvýš diskrétní, rozvážní a taktní při zpovídání manželů, zejména pokud jde o otázky odpovědného rodičovství⁴⁸⁴ a jejich sexuálního života⁴⁸⁵ a také tehdy, když kajícníci přistupují ke svátosti smíření velmi zřídka. Připomíná se důležitá zásada morální teologie: zpovědník má při přijímání kajícníka předpokládat jeho dobrou vůli a opravdovou touhu po smíření s Bohem. Vademekum dále vybízí zpovědníky, aby nebrali na lehkou váhu pochybnosti a dotazy kajícníků, udělovali jim vhodné odpovědi a nenechávali je v jejich eventuálních omylech (srov. čl. 3.4).⁴⁸⁶

Ve svém chování vůči kajícníkům, pokud jde o odpovědné rodičovství, má mít zpovědník na zřeteli čtyři hlediska: a) vzor Pána, jenž se sklání ke každému marnotratnému synu; b) rozvážnost a moudrost při kladení otázek; c) pomoc a povzbuzení kajícníkovi, aby projevil dostatečnou lítost; d) vhodné rady, jež umožňují postupovat vpřed na cestě ke svatosti (srov. čl. 3.1–3.6). Vícekrát v dokumentu zaznívá výzva a prosba za jednotu (čl.1 Úvodu; 3.16). Tedy, aby se zpovědníci přizpůsobili učení magisteria a používali stejných, jednotných kritérií jak v pastorači, tak ve svátosti smíření (v kontextu se má na mysli antikoncepce).⁴⁸⁷

Vademekum mluví o potřebnosti stálých katechezí na téma křesťanského manželství, aby i zpověď byla stále více plodnější (srov. čl. 3.7; 3.17–3.18). Takováto výchova svědomí ke svátosti smíření s používáním osvědčených duchovních prostředků je nezbytná k pochopení, že díky víře i navzdory neblahým zkušenostem s vlastní slabostí lze s pomocí Boží milosti plnit v manželském životě vůli Pána.⁴⁸⁸ Tato výchova je nezbytná k dosažení vlastní sebevlády se zaměřením k sebedarování se v lásce (srov. čl. 3.15). Vždyť přece cílem praxe svátosti smíření v její dynamice je růst ve ctnostech – růst ke svatosti (srov. čl. 1.1–1.5; 3.6).

---

⁴⁸⁴ V závěru *Vademekum* praví o možnosti konzultací pro manžele ve vhodných poradenských střediscích, kam by je zpovědníci mohli a měli posílat za účelem získání vhodného poučení na téma přirozeného plánování rodičovství (srov. čl. 3.17).

⁴⁸⁵ „Zpovědní praxe ukazuje, že vnucené rozmluvy na toto téma mají záporný dopad (...) Něco jiného je, je-li kajícník otevřený a projevuje-li očividnou touhu získat poučení.“ AUGUSTYN: Svátost smíření, 75.

⁴⁸⁶ Ve *Vademeku* je rovněž např. řečeno, že při odmítavém postoji kajícníků vzhledem k učení magisteria, je povinností kněží – více než vahou důkazů – být příkladem loajálního vnitřního i vnějšího kladného postoje vůči magisteriu (srov. čl. 3.16. pozn. 50); srov. SKOBLÍK: op. cit., 67; srov. CIC, kán. 978, §2.

⁴⁸⁷ „Nejednotnou praxi nelze vyložit nejednotnou teorií, ale rozdílnou mentalitou jednotlivých zpovědníků, od rigorózních k benevolentním, od úzkostlivých k sebejistým. (V odborné literatuře se vyskytl i požadavek nepustit do zpovědnice kněze, který má naprostý nedostatek porozumění pro psychologii člověka, protože může způsobit jenom škodu).“ LIŠKA: op. cit., http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t01.htm - 08, (19.12.2006). „Nedostatek jednotnosti v katechezi a při udílení svátosti smíření nezřídka vyvolává u věřících pohoršení.“ Tamtéž.

⁴⁸⁸ „Mravní normy mohou být velmi těžké, avšak pro vykoupeného člověka jsou splnitelné (...) Magisterium upozorňuje, že Bůh nežádá něco nemožného.“ JAN PAVEL II.: *Veritatis splendor*, in: LIŠKA: op. cit., http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t01.htm - 08, (19.12.2006).

3.7 Zpověď, psychologie, psychoterapie

Lidské situace, se kterými se zpovědník ve zpovědnici setkává, jsou často dosti složité. Proto „kněz musí kromě Božího zákona znát i povahu člověka a nesmí se dispensovat od poznatků psychologie či sociální psychologie.“⁴⁸⁹ V souvislosti se zpovědí se předně musí vyhnout dvěma krajnostem. První představuje zpovědníka, jež odmítá psychoterapeuta, přestože je žádoucí; důvodem mohou být předsudky nebo extrémní spiritualizování kajícíkových potíží. Druhá má dvojí podobu. Při první se zpovědník sám pokouší suplovat práci psychoterapeuta a druhá je mimosvátostná – ta vylučuje zpovědníka a nahrazuje jej psychoterapeutem.⁴⁹⁰

Aktuální bádání i každodenní životní praxe nás učí, že tam, kde se lidé přestávají zpovídat, roste potřeba psychologie a psychoanalýzy. Avšak „zpovědnice není a nemůže být alternativou (či náhražkou) ordinace psychoanalytika nebo psychoterapeuta.“⁴⁹¹ Je markantní, s jakou vehemencí dnešní lidé hledají své duševně-tělesné zdraví a kondici bez zřetele na příčiny spočívající často v jejich hříších. Je však známo, kolik je lidských ran, jež žádný lékař na zemi vyléčit nemůže (srov. Lk 8,43). Rovněž si musíme uvědomit, že uzdravení duševních neduhů člověka závisí často právě na uzdravení duše. Jistotou je, že svátost smíření přináší kromě nadpřirozené milosti rovněž dar pokoje. Zdraví duše se pak projevuje i ve větší citové a psychické rovnováze, ale i v dalších aspektech. Jan Pavel II. poznamenává, že tyto důsledky svátosti pokání, ačkoliv náležejí k jejímu charakteru, „jsou nicméně druhořadé a ve velké míře závisejí na umění a schopnostech zpovědníka.“⁴⁹² Nejdůležitějším je dar posvěcující milosti. I když se tedy „duchovní škody“ způsobené hříchem odrážejí a působí v psychické nebo i fyzické sféře člověka, je zpovědníkům zakázáno, aby zúženě zaujímali postoj lékaře-terapeuta či léčitele. „Není možné očekávat, že svátost pokání způsobí vyléčení stavů, které jsou v přesném slova smyslu patologické. Zpovědník neuzdravuje namísto lékaře (v technickém smyslu toho termínu).“⁴⁹³ On musí psychoterapeutovi přiznat jeho vlastní kompetence. Klidu zpovědníka rovněž nepřidá námitka M. Marsche: „Kněz by neměl věřící, kteří jsou v duševních nesnázích, utěšovat slovy: ‚Vlastně to není tak zlé. Je to sice problém, ale s tím můžete docela dobře žít. Jiní

---

⁴⁸⁹ VRABLEC: op. cit., 47.

⁴⁹⁰ „Nebezpečí vzniku pocitu omnipotence nalézáme jak u zpovědníků, tak u psychologů.“ GOLDMANN Petr: Co potřebuje zpovědník znát z psychopatologie, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t02.htm - 13, (19.12.2006).

⁴⁹¹ JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 81. „Jak samotná zpověď, tak lítost nad hříchy a předsevzetí napravit se, vždycky musí mít nadpřirozenou motivaci, která celkově přesahuje citovou a psychickou platformu člověka.“ Tamtéž 81.

⁴⁹² Tamtéž 83.

⁴⁹³ Tamtéž 81.

lidé jsou na tom stejně.‘ Právě toto není lidské pochopení, jak se to potom, ne bez jisté hrdosti nazývá, nýbrž jakási forma skryté rezignace, která se dnes u většiny psychologických a psychoterapeutických škol výslovně nebo mlčky přiznává.⁴⁹⁴ Uvědomění si problému nebo jeho vysvětlení totiž volá po jeho odpuštění a uzdravení ve svátosti smíření.

Správným postojem kněze je využít poznatků psychologie ke zpovídání, případně rozlišit ze symptomů situaci, kdy se již penitentův problém přesouvá za hranici zpovědníkovy kompetence. Zpovědník musí uznat potřebu psychoterapeuta a pacienta k němu poslat. Pozor ovšem na přemrštěná a až příliš úzkostná očekávání.

Jan Pavel II. upozorňuje, že „i když svátost pokání není a nesmí se stát psychoanalytickou a psychoterapeutickou technikou, dobrá psychologická průprava a znalost vědy o člověku obecně jistě zpovědníkovi usnadní poznání tajů svědomí a schopnost rozlišování – což není vždy snadné. Psychologické nadání zpovědníka může usnadnit vyznání hříchů nesmělým, stydlivým nebo málomluvným kajícím. Citlivého kněze, plného křesťanské lásky, charakterizuje intuice, schopnost předvídat skutečnosti a navracet vnitřní klid.“⁴⁹⁵ Více se lze o využití a aplikaci psychologie při svátosti smíření poučit např. z následujících pramenů: Ve *sborníku* je článek „Co potřebuje zpovědník znát z psychopatologie“ P. Goldmanna,⁴⁹⁶ jež obsahuje zejména následující: V čem je psychologická pomoc odlišná od duchovní? Kdy může být vhodné, aby duchovní kontaktoval psychologa? Problémové oblasti penitentů (duševní poruchy).⁴⁹⁷ Co je v silách zpovědníka v kontaktu s problémovým klientem? Zde se má na mysli: pokusit se o empatický postoj; k empatii přidružit asertivitu; oprostít se od bagatelizujících označení; snažit se pochopit, co klient očekává; dát pozor na učitelský syndrom; mít kontakty a případně se poradit. Ještě obšírněji je o problematice pojednáno v „Základech pastorální psychiatrie pro zpovědníky“ M. Kašparů.⁴⁹⁸ Ze *sborníku* lze dále doporučit seznámení se s „Příspěvkem vývojové psychologie k praxi slavení svátosti smíření“ L. Muchové.⁴⁹⁹ Autorka zde pojednává o svědomí z hlediska psychologie, resp. o souvislosti mravního

---

⁴⁹⁴ MARSCH: op. cit., 60.

⁴⁹⁵ JAN PAVEL II.: [bez názvu publikace], in: AUGUSTYN: Svátost smíření, 24.

⁴⁹⁶ Srov. GOLDMANN: op. cit., http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t02.htm - 13, (19.12.2006).

⁴⁹⁷ Jde v zásadě o tři oblasti problémů: Vážnější osobní problémy klienta v jeho individuálním vývoji. Problematika spojená s psychopatií a jejími hranicemi. Vztahová patologie. Srov. tamtéž.

⁴⁹⁸ Srov. KAŠPARŮ Max: *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*, Brno: Cesta, 2002. Zde lze mimo jiné nalézt specifika zpovědní praxe u dětí, adolescentů a nemocných.

⁴⁹⁹ Srov. MUCHOVÁ Ludmila: Příspěvek vývojové psychologie k praxi slavení svátosti smíření, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t02.htm - 27, (19.12.2006).

jednání s mravním úsudkem a postojem.⁵⁰⁰ V zásadě chce sdělit, že v pohledu na svědomí z psychologického hlediska „nelze mluvit o statickém obsahu vědomí, který by byl dán předem, ale o dynamickém procesu, který zahrnuje všechny oblasti celku člověka (...) Stručně řečeno nás musí zajímat, co je u člověka dáno vývojem, co ovlivňují jeho vychovatelé a za jakých okolností může mít toto ovlivňování pozitivní nebo také negativní účinek.“⁵⁰¹

Ještě dvě poznámky zpovědníkům. „Pokud strach ochromuje životní sílu a znemožňuje-li vnímavost pro Ježíšovo odpuštění, je to zřetelné znamení, že se u kajícníka jedná o psychickou poruchu.“⁵⁰² O druhém „mluví na několika místech Jan Pavel II.: že totiž křesťané mohou být vystaveni mučivým zkouškám, k čemuž dochází tehdy, když se snaží dostát závazkům, o kterých je poučuje magisterium.“⁵⁰³

3.8 Doplnující poznámky

V březnu 2006 se konala v Římě konference organizovaná Apoštolskou penitenciárií. Tam byla vyslovena pro (mladé) zpovědníky od G. Girottiho zásada, jež zněla: věrnost doktríně a zároveň evangelium.⁵⁰⁴ Právě služebně mladší kněží-zpovědníci se v prvních letech své služby nezdědí ocitají v situaci, kdy neví, jak při zpovědi postupovat. Doporučení Jana Pavla II. spočívá v pokorném přiznání neschopnosti řešit daný problém a kajícníka – po zvážení stupně naléhavosti a jeho stavu (či dalších okolností) – poslat buď ke zkušenějšímu a vzdělanějšímu knězi nebo s ním domluvit další setkání po náležité osobní přípravě či konzultaci.⁵⁰⁵

---

⁵⁰⁰ V dalším pak pojednává o vývoji mravního úsudku podle *Piageta*, o vývoji svědomí podle *Beelise* a o některých úskalí praxe slavení svátosti smíření v souvislosti se závěry vývojové psychologie. Srov. tamtéž.

⁵⁰¹ Tamtéž. Je však třeba dát pozor, aby se toto pojetí neposunulo k tomu, před čím varuje A. Liška: „V roce 1988 upozornil Jan Pavel II. na to, že v průběhu boje proti *Humanae vitae* začalo být svědomí chápáno jako instance, která si sama tvoří mravní normu (...) Jde o takzvaný ‚tvůrčí výklad morálního svědomí‘, jenž je vzdálen od stanoviska církevní tradice a od jejího učitelského úřadu. Projev svědomí by pak už nebyl ‚úsudkem‘, nýbrž ‚rozhodnutí‘ (...) Svědomí netvoří normy, ale opírá se o ně, ne však jako pasivní čtenář hotového ‚textu‘, ale ve smyslu teonomní autonomie, přičemž teonomie zahrnuje jak příslušné formulace Božích závazků, tak interpretující magisterium církve.“ LIŠKA: op. cit., http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t01.htm - 08, (19.12.2006).

⁵⁰² SKOBLÍK: op. cit., 11.

⁵⁰³ Tamtéž 11. Papež rovněž i odpovídá, in: kapitola 2.3.5, odst. *princip graduality*.

⁵⁰⁴ Srov. Rady mladým zpovědníkům: věrnost učení a evangelium zároveň, <http://www.oecumene.radiovatican.org/SLO/Articolo.asp?c=71992>, (19.12.2006). „Zpovědník jako ‚dobrý lékař‘ duše by měl být vždy laskavý a nikdy by neměl používat tvrdá slova, hrozby a výčitky. Jeho tvrdost by se totiž mohla stát osudnou (...) Zpovědník nikdy nesmí podlehnout tomu, aby hodnotil subjektivně, ale musí se přidržet objektivních doktrinních kritérií církve. Je jen správcem a vysluhovatelem svátosti, nikoli jejím pánem. Zároveň však nesmí ztratit evangelijní postoj, aby nikoho nepřivedl k zoufalství, neboť Kristus nepřišel svět soudit, ale spasit. Tak má být zpovědník vůči všem pozorný a projevovat úctu a respekt.“ Tamtéž.

⁵⁰⁵ Odst. srov. AUGUSTYN: Svátost smíření, 24.

Vhodné je zde také zmínit, kde se lze seznámit s výsledky pracovních skupin kněží, pokoušejících se reflektovat dnešní situaci kolem svátosti smíření. Problémy, jež společně našli, jakož i otázky a návrhy řešení, jsou publikovány ve *sborníku*.⁵⁰⁶ Uvedeny jsou tu motivy těch, kdo přistupují ke zpovědi, seřazeny nedostatky a problémy stran kajících⁵⁰⁷ i chyby zpovědníků. K nedostatkům ze strany zpovědníků patří zejména: nedochvilnost v příchodu do zpovědnice; spěch; neosobní přístup (zpovědník hledí na hříchy a málo na osobu); zpovědník je více soudce (inkvizitor) než otec; netrpělivost vůči kajícníkovi; hrubost zpovědníka; přílišná zvědavost či projevování nezájmu; nevhodný tón řeči a údiv; přílišná strohost či dlouhé poučování o věci, o níž kajícník nejeví zájem; neznalost problematiky; nevhodnost ukládaných pokání; vměštnávání kajícníka do určitých schémat; převládání zvykovosti; absence dlouhodobé vize a cíle, k němuž má být kajícník veden a rovněž nedostatečný duchovní život kněze.⁵⁰⁸

Svátost smíření stále platí – po slavení mše svaté – za nejcennější kněžskou činnost. „Jde o specifickou službu církve, která musí mít u kněží prioritu,“⁵⁰⁹ řekl v únoru 2007 papež Benedikt XVI. v promluvě ke zpovědníkům římských bazilik. Zpovědník by si toho měl být vědom a stejně i velké důvěry, které se mu v této službě dostává jak od Krista, tak od kajících, a jež je pro něho také velmi zavazující.⁵¹⁰ Je třeba si uvědomit, že neklamná „zkušenost ukazuje, že věřící rádi přistupují k přijetí svátosti smíření tam, kde vědí, že jsou kněží ochotni a připraveni ji udělit,“⁵¹¹ a že v kostelích, v nichž kněží „vysedávají ve zpovědnici“, se věřící zpovídají častěji, ochotněji a hlouběji.⁵¹² Rozhodně nadešel čas, kdy je zapotřebí více apoštolsky (kvantitativně i kvalitativně) vysluhovat a pastarovat svátost smíření, jelikož dnešní člověk je ochotný připustit, že jen upřímné a pravidelné vyznání hříchů, jen svátostné smíření s lítostí, obrácením a následným rozhřešením, ho přivedou k pravdě a vnitřnímu osvobození a tak i ke „znovuzískání ztracené radosti, radosti ze spásy, již lidé našeho času z největší části již nedovedou vychutnávat.“⁵¹³ Právě „pozorná

⁵⁰⁶ Srov. Práce ve skupinách, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t02.htm - 37, (19.12.2006).

⁵⁰⁷ K nim patří především: formálně vyhlížející vyznání (bez známek lítosti), chybějící osobní vztah penitenta k Bohu, omlouvání a vyloučení se penitentů, ztráta vědomí hříchu a abstinence potřeby obrácení, nepřipravenost kajících související často s nedobrym prožíváním křtu, stereotypnost v měsíčních zpovědích. Problémy u kajících bývají často s tím, že se nejvíce bojí toho, co si kněz o nich pomyslí a mají strach z toho jak a co říci. Hlavně je stále třeba u věřících prohlubovat ducha kajícího a vědomí hříchu (dnešní člověk „má problémy“, ne hříchy). Srov. tamtéž.

⁵⁰⁸ Srov. tamtéž.

⁵⁰⁹ BENEDIKT XVI.: in: Svatý otec zdůraznil důležitost svátosti smíření, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=7326>, (26.3.2007).

⁵¹⁰ Srov. AUGUSTYN: Svátost smíření, 18. „Jde o požadavek upřímné lásky k bližnímu a opravdové pastorační spravedlnosti.“ JAN PAVEL II.: *Misericordia Dei*, úvod. „Neochota k přijetí zraněných ovcí, ba více – nevyjít jim vstříc a nenavrátit je do ovčince –, by byla bolestným znamením nedostatku pastoračního citu těch, kdo mají být obrazem Dobrého pastýře.“ Tamtéž, čl. 1.

⁵¹¹ KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář, čl. 52.

⁵¹² Srov. AUGUSTYN: Svátost smíření, 28.

⁵¹³ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio*, čl. 31.

reflexe nad službou věřícím ve zpovědnici se může stát pro kněze jedním z nejzávažnějších projevů jejich kněžské identity v současném světě.⁵¹⁴ Proto Jan Pavel II. „žádá novou pastorační odvahu vhodně a účinně nabídnout věřícím svátost smíření (...) Žádá, aby se duchovní pastýři vyzbrojili větší důvěrou, tvořivostí a vytrvalostí, s jakou tuto svátost prezentují a oceňují.“⁵¹⁵ Znovu je však třeba zopakovat, že vůbec první podmínku pro pastýřské vyzdvižení hodnoty svátosti smíření tvoří, vydat svědectví tím, že sám kněz půjde vlastním příkladem věřícím ve zkušenosti odpuštění,⁵¹⁶ protože „jestliže má někdo za povinnost vyvést zpověď z krize, pak jsou to kněží.“⁵¹⁷

Na závěr ještě jedna důležitá připomínka pro zpovědníky i penitenty o hluboké souvislosti mezi trvalým obrácením a poznáváním Božího milosrdenství: „Zásadní poznání Božího milosrdenství a jeho dobrotivé lásky je věčným a nezměrným zdrojem obrácení nejen jako přechodného vnitřního úkonu, ale jako trvalého smýšlení a stavu duše. Kdo totiž takto poznávají Boha, kdo ho tímto způsobem ‚vidí‘, nemohou žít jinak než v neustálém obrácení k němu. Žijí tedy ve stavu návratu (*in statu conversionis*), což je zajisté nejhlubší rys putování člověka na zemi (*in statu viatoris*).“⁵¹⁸

3.9 Výběr z promluvy Jana Pavla II. ke zpovědníkům – exkurs

Nyní představíme výběr z promluvy Jana Pavla II. k penitenciářům římských patriarchálních bazilik a ke kněžím zpovědníkům na závěr jubilejního roku vykoupení.⁵¹⁹

Kněží (zpovědníci) představují veliký zástup nositelů milosti, naučení, rad, pochopení, útěchy a povzbuzení v dobrém. Jim dlužíme zejména za obrácení, posvěcení jednotlivců a formaci. Nepřetržitá kontinuita služby dovoluje mnohým pokorným, dobrým a moudrým kněžím být tvůrci obnovy svědomí, omlazování křesťanského společenství a „infuze“ duchovního do společnosti a lidských institucí, které stále potřebují oživující vanutí Ducha. (Srov. č.1).

Vy sami, kněží, víte, že nejúžasnější věci jsou ty, které se uskutečnily v tolika duších na úrovni svědomí, kde lidská lítost a Boží odpuštění přivedly lidi k novému životu skrze svátostnou milost. Toto obrácení je díky ospravedlňující milosti „největším dílem

⁵¹⁴ AUGUSTYN: Svátost smíření, 20.

⁵¹⁵ JAN PAVEL II.: *Misericordia Dei*, úvod.

⁵¹⁶ Srov. KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář, čl. 53.

⁵¹⁷ Uvedl kardinál P. PALAZZINI (bývalý prefekt Kongregace pro svatořečení) v předmluvě své knihy o sv. Leopoldu Mandičovi, in: CANTALAMESSA: Pascha, 54.

⁵¹⁸ JAN PAVEL II.: *Dives*, čl. 13.

⁵¹⁹ Srov. GIOVANNI PAOLO II: Discorso ai sacerdoti impegnati nel ministero delle confessioni durante l'Anno Giubilare della Redenzione (9 luglio 1984), L'Osservatore Romano, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1984/july/documents/hf_jpii_spe_19840709_ministero-confessioni_it.html, (19.12.2006).

vzhledem k velikosti díla, které Bůh ve světě vykonal“ (T. Akvinský, *Summa Theologiae*, I-II, q.11, a.9). Ve zpovědi se uskutečňuje a obnovuje neustále stejně jako ve křtu to, co můžeme nazvat zázrakem Božího milosrdenství. Mnozí věřící jsou citliví a otevření na pozvání církve k této svátosti, jelikož se dotýká jejich vnitřní potřeby a v mnoha případech opravdové touhy, i když mnohdy nevyjádřené a dokonce udušené pod starostmi a každodenním rozptýlením. Je proto třeba nasadit se s novým elánem do služby touto svátostí. (Srov. č.2).

Služba pokání vyžaduje od nás kněží nejen štědrost ve vydanosti a darování času a námahy, ale také vroucí nadšení a upřímnou horlivost pro spásu duší, která se proměňuje v praktikování malých a velkých ctností dobrého pastýře. Jde např. o trpělivost, dochvilnost, nerezervovanost, ryzost jednání a slova, ochotu k rozhovoru, šířku mysli a srdce a o tolik dalších kvalit a ctností nutných k dobrému uskutečňování tohoto necitlivějšího úřadu. Pouze toto duchovní bohatství chrání před nebezpečím upadnout do nedostatků či pochybení v delikátnosti, v dobrotě, v respektování svědomí, ve vlídnosti, v odevzdání se, jež někdy mohou indisponovat ty, kteří přicházejí ke svátosti s nadějí a důvěrou, že tam naleznou konkrétní projev toho, jehož znají jako „bohatého na milosrdenství“ (srov. Ef 2,4). Zejména v tomto musíme my být jeho obrazy. Chudí ve všem, avšak naším bohatstvím má a musí být milosrdenství.⁵²⁰ Ono rovněž doplní spravedlnost, kterou také musíme uskutečňovat; zmírní přísnost a zjemní (doslova: osladí) předpisy. My nejsme pány ani svátosti, ani svědomí (pl.). Jsme a musíme se snažit být způsobem stále autentičtějšími pokornými Božími služebníky, služebníky Krista a vysluhovateli Božích tajemství. Věrní Kristu, věrní církvi, věrní svátosti, věrní duším, které přicházejí žádat o rozšíření Božího milosrdenství. (Srov. č.4).

K tomuto cíli bude stále užitečnější a nutnější osvojit si pastorální pedagogiku, jenž bude dozrávat v modlitbě a zkušenosti. Ona totiž předpokládá určité dary, intuici, ryzost, dobrotu a zdokonaluje se moudrým vykonáváním služby spolu s charismaty od Ducha svatého, jemuž se dáváme jako nástroj. Jde především o dar rady, určený zvláště pro pastýře a vůdce svědomí, kteří, pokud jsou věrní, mohou dosáhnout a zasloužit si titulu, jímž býval označován sv. Antonín z Florencie, tedy „*vir consiliorum*“ (muž rady). Zpovědník potřebuje světlo, které přichází shůry a proto i pedagogiku víry, která všechno vidí a pomáhá vidět v tomto světle. Tu pedagogiku víry, která v tomto světle umí zacházet s ctnostmi a hříchy a především dokáže přistupovat k penitentům v jejich delikátní a citlivé věci, a která se pak vyjadřuje v síle Boží lásky, jež znovu ožívá v srdci kněze. Víra, láska,

---

⁵²⁰ „Sv. Ambrož říká, že „potravou kněží je odpouštění hříchů“. Přisluhovat svátosti pokání je tedy jejich každodenní chléb.“ COPPA Giovanni: Boží otcovství a milosrdenství v patristice, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t01.htm - 01, (6.4.2007).

milosrdství a pokoj jsou nedispensovatelnými duchovními základy pastorační služby, která dovoluje potýkat se s tolika problémy a různými případy, ale zejména dovoluje uskutečňovat to, co je svatou službou v úmyslech církve. Vězte, že je to expanze vykupitelské milosti, která z Kristova ukřižovaného srdce dosahuje k těm, kteří na tolika cestách světa očekávají a hledají blaženou naději spásy. (Srov. č.5).

ZÁVĚR

V této části bych chtěl shrnout poznatky, k nimž jsem dospěl během zkoumání vybrané problematiky a po prostudování uvedené literatury a vyjádřit závěry, které vyplynuly. Dále bych nastínil otázky, které se týkají daného tématu nebo s ním souvisejí. Rovněž se pokusím o předložení vlastní definice osobnosti zpovědníka.

Při studiu tématu „Identita zpovědníka v dokumentech II. vatikánského koncilu a v pokoncilním magisteriu“ jsem nejprve v části mapující dějiny svátosti pokání dospěl k následujícímu přehledu a závěrům: Přes všechnu dějinnou proměnu praxe (formy a slavení) svátosti smíření vždy trvala jistota, že k její podstatě patří ustanovení zpovědníka (z vůle Kristovy). Praxe pokání prvotní církve vykazovala rysy církevně-soudního jednání s případným vyloučením hříšníka z důvodu terapeutického (pokání mělo silně ekleziologický charakter). Období antického kanonického pokání, které zaniká z důvodu neúnosného rigorismu, je vystřídáno novou skutečností. Z vlivu praxe Východu, kde duchovní byl vyhledáván jako rádce, vychovatel a duchovní lékař, se na Západě objevuje „ušní“ opakovaná zpověď, která posiluje personální rozměr na úkor ekleziálního. Pozornost se však stále více koncentrovala na podrobný výčet hříchů, což vyústilo do formalismu. Z teologického sporu ve středověku vzešly dvě nutnosti pro účinnost svátosti: kněžská absoluce i lítost kajícího. Na Tridentuském koncilu v „Učení o svátosti pokání“ mimo jiné zaznívá, že rozhřešení kněze je účinný soudcovský úkon (nikoli pouze prohlašující). Po Tridentu byl zdůrazňován akcent na zpovědníka soudce, ale i lékaře. Opět se posiluje individuální a oslabuje ekleziální a sociální rozměr pokání.

II. vatikánský koncil zdůrazňuje ekleziální rozměr pokání, učí o biskupu jako nejvlastnějším udělovateli svátosti a dává podnět k reformě obřadů pokání. Počínaje koncilem se teologicky promýšlí identita kněze (viz *Pastores dabo vobis*). Jeho služebné kněžství je chápáno primárně kristocentricky, ale také ekleziologicky (kněz stojící v církvi i vůči ní, je otec i bratr). Kněz (zpovědník) slouží věřícím (kajícím) tím, že je ve službě Kristu jako živý nástroj jeho Ducha. Musí posvěcovat sebe i lid svátostmi a duchovním životem (Východ učí, že teprve *dioratikos* je schopen kardiognose). Identita kněze jako zpovědníka se definuje jak vzhledem ke Kristu, tak k církvi. Nové *Obřady pokání (Ordo paenitentiae)* přinášejí obnovné chápání povahy a účinků svátosti, s čímž souvisí i upřesnění identity a úlohy zpovědníka. V Obřadech je ukázáno na trojí úlohu zpovědníka: lékaře, soudce a učitele; ty se mají nacházet na stejné úrovni. Předpokladem dobré služby zpovědníka je teologická znalost jeho identity (otec, soudce, učitel, lékař), k čemuž se váže nutná připravenost lidská, duchovní, teologická (intelektuální) a pastorační. Je třeba

připomenout, že charakter svátosti je takový, že role zpovědníka jsou a zůstanou v nemalém napětí.

Na základě vlastní reflexe hlavní části práce jsem ohledně identity zpovědníka extrahoval následující poznatky. V zásadě je třeba rozlišit, kým zpovědník je a odvozeně, co má vykonávat (bytí a činnost), jelikož k plnohodnotnému vykonávání služby se od každého zpovědníka očekává plně se identifikovat s poznanou identitou. V pokoncilních dokumentech, v učení Jana Pavla II. a teologii je patrné, že se stále zřetelněji klade do popředí role *otce*. *Reconciliatio et paenitentia* ji předpokládá, když začíná podobenstvím o milosrdném otci. Primárním posláním je ve svátosti autenticky zjevovat Boží otcovství. Otcovství se váže ke kreativnímu účinku svátosti, jenž se projevuje v Božím synovství. Zpovědníka-otce dále charakterizují ctnosti a postoje jako moudrost, laskavost, trpělivost v naslouchání, opravdový zájem a empatičnost, úcta ke svobodě, slitovnost, vůle k dobývání dobra, ale též jasnost, důslednost a pevnost otcovské výchovy či individuální přístup k penitentům, a to vzhledem k nezbytnosti duchovního a mravního pokroku. Je zdůrazněno, že milosrdenství Boží je větší než jakýkoli morální úpadek kajícího.

Kodex kanonického práva mimo jiné uvádí, že zpovědník je *soudcem* (i lékařem) a služebníkem Boží spravedlnosti a milosrdenství. Není pánem, ale služebníkem, protože Boží odpuštění mu nenáleží jako jeho vlastní. Soudcovská role – z víry – má svou nezaměnitelnou originalitu, patří k podstatě svátosti a je nutná kvůli poznání vyznávajícího se hříšníka (včetně případných otázek), protože je nutno posoudit jak aktuální dispozici kajícího, tak závažnost hříchů. Soudcovský úkon je vážný v případě těžkého hříchu, protože kající přechází z duchovní smrti do života. Zpovědník vykonává službu milosrdenství i spravedlnosti, protože kající má být veden k pravdě o Bohu a o sobě. Integrální a logickou vazbu vzhledem v nutnosti rozhodnout má stránka právní a morální. Zpovědník rozhoduje o udělení absoluce a uloženém pokání subjektivně, ale nikoli svévolně. Velmi důležité je docílit integrity ve zpovědi: úplnost vyznání – odpovídající poučení – pokání. Nezanedbatelná je etika zpovídání, k níž patří ohled na individualitu penitenta, diskrétnost, stručnost a zdravá prozíravost. Završení zpovědi spočívá ve vyslovení absoluce, na níž je založen osvobozující účinek svátosti. K soudu se váže jak fenomén milosrdenství, tak spravedlnosti, z čehož plyne výstraha před urážkou Boha a opatření k ochraně druhých. Biblicky (NZ) moudrým soudem se dorůstá ke svátosti a ke spáse. Opravdové obrácení vyžaduje jak osvobození od hříchu (negativně), tak rozhodnutí pro dobro a Boha (pozitivně).

Již Obřady pokání nápadně vyjadřují léčivý charakter svátosti, čímž reflektují specificky obtížnou situaci dnešního člověka. Boží odpuštění má bezpochyby léčivý

charakter. Zpovědník je *lékař* duší, nakolik je nástrojem Boží milosti. Léčivý aspekt svátosti se týká neuzdravené minulosti a ve svátostné záruce se uskutečňuje v budoucnosti jako svátostná milost, která posvěcuje a dává možnost zrát. Zpovědník jako lékař spásy musí správně diagnostikovat a léčit, tedy odhalovat skryté příčiny hříchů, přispívat k formování kvalitní lítosti a předsevzetí a volit léčivé přiměřené pokání. Dobrá kvalita lékařství vyžaduje víru a charisma Ducha, ale i velkou kompetenci a zkušenost, k níž se váže pravidlo moudrého lékaře: nikdy neuškodit, volit lék odpovídající chorobě a mít ohled na individualitu. Stupeň duchovní zralosti a mravní kapacity penitenta je nutné zohlednit. Nepřiměřené otázky blokují a neuzdravují. Jak udělovatel, tak přijímající by měli znát školu Západu či Východu v rozlišování hnutí, myšlenek a afektů a používat ji. Ani drobné věci se nesmí brát na lehkou váhu. Východní otce zajímá více vnitřní stav a sklony penitenta. Svě nenahraditelné místo má devocionální zpověď. Stupeň duchovního uzdravení, které je primární, závisí na disponovanosti penitenta a může vést až k uzdravení celého člověka, proto je žádoucí – nakolik je to možné – v tomto mu pomoci. Pokoj, radost a zdraví lze spatřit jako charakteristické léčebné účinky svátosti. Přiměřenost léku povede k touze po Kristu (radikalitě života víry), k evangelnímu zápalu, ke svobodě, k rozvoji ctností a k posile imunity vůči hříchu.

Roli zpovědníka-*učitele* a *vychovatele* současné dokumenty (*Katechismus katolické církve* a *Reconciliatio et paenitentia*) výslovně nezmiňují, ale předpokládají ji. Cílem této činnosti je růst víry a morálky penitenta, jde o vedení k plnému poznání, k pravdě a zralosti. Usmíření se může uskutečnit jen v pravdě. Účinná a spásonosná mají být (prorocká) slova vyrůstající z jednoty lidského úsilí a osvětlení Duchem. Taková vyjadřují naději vzhledem k budoucnu. Hlásání Božího slova (zdůrazňované II. Vatikánem) k této svátosti patří v odpovídající míře. S ohledem na jednotlivého penitenta jde o umění říkat správná slova co nejvhodnějším a moudrým způsobem. Zpovědník je mužem spásonosné rady. Východ spatřuje v poučení a výchově velkou službu. Do oblasti zpovědníkových kompetencí, za něž nese i odpovědnost, patří morální teologie, kanonické právo a kompetence psychologická. Kladen je tu požadavek dostatečného vzdělání a jeho dalšího prohlubování, neboť nároky na zpovědníka jsou dosti veliké. Ve *Vademeku pro zpovědníky* se učí o vhodnosti akceptovat mylné svědomí kajícího a při posuzování mravního činu přihlížet k subjektu. Dnes se velmi volá po jednotě zpovědní praxe u kněží a to vzhledem k magisteriu. K penitenciálnímu rozhovoru je třeba znát metodologii dialogu a osvojit si pastorační, pedagogické a jazykové zásady, jakož i zásadu přizpůsobení a kultivovanosti řeči.

Při zpracovávání třetí části – a částečně již ve druhé – jsem se zabýval aplikací role zpovědníka ve svátostné i mimosvátostné praxi. Pastorační praxe svátostí smíření vyrůstá mimo jiné z identity zpovědníka, k níž se vážou aspekty z oblasti duchovní, etické a lidské a připojují se i další – zejména z oblasti psychologické. Uvádím zde řadu pastoračních postřehů pro průběh svátosti smíření a všímám si i omylů a nedostatků. K mimosvátostné praxi patří především katecheze, po kterých dnes magisterium naléhavě volá. Jímí se mají oživovat všechny aspekty svátosti jako jsou znalost Boha a hříchu a formování v oblasti svědomí, pokání, viny a předsevzetí. V katechezích má zaznít, že hřích, milost i léčebné účinky svátosti mají rozměr jak individuální, tak ekleziální. Existují tři způsoby, jimiž lze vyvést svátost smíření z krize: katecheze, kající příkladnost zpovědníka a věrnost (ochota) ve vysluhování. Zpovědník musí čerpat ze své kněžské identity, aby sloužil v síle pastorační lásky, v pohotovosti a sebedarování, aby tím vyjadřoval dobrého Pastýře, toho, který je bohatý na milosrdenství. Musí žít jako bratr a otec lidí, sloužit obrácení, sklánět se k hříšníkům. Vsadí-li zpovědník na přívětivost a moudrost, získá tím penitent jenom užitek. Velmi přínosné je, když svátost vysluhuje s vnitřní vyrovnaností a pokojem. Zpovědník má unést pnutí způsobené nároky morálky a slitování s hříšníky. Má pomoci – nakolik je schopen – k vykonání dobré zpovědi, k obrácení a osvobození od hříchů a k návratu k Bohu. K nesnadným otázkám manželského života z hlediska morálně-pastoračního je důležité *Vademekum pro zpovědníky*. V otázkách života manželů, šestého přikázání, u lidí slabé víry, u skrupulantů či dětí musí být zpovědník rozvážný, diskrétní a trpělivý a dbát na jemnocit. Vůči všem mít dostatečnou šířku mysli a srdce. Svátost smíření je třeba slavit a prožívat liturgicky a proto i důstojně. Nepříjemné modely jsou ty, které zužují svátost na činnost psychologickou nebo pedagogickou. I když zpovědnice nesmí nahrazovat psychologickou poradnu, přesto se zpovědník nemůže dispensovat od poznatků psychologie a psychiatrie. Rozšiřuje si tak znalosti o člověku a o tajích jeho svědomí a snáze rozliší, které jevy již nepřísluší do jeho odborné kompetence. Psychologické nadání pomůže i v přístupu k penitentovi a v rozhovoru s ním. Výzvou pro dnešek je otevřít se „vyššímu vnuknutí“ Ducha k rozlišení nejhlubších duchovních potřeb lidí a k odpovědím přiměřených jejich očekávání. Dokumenty často vyzývají ke zdravé tvořivosti při pastorační svátosti. Jan Pavel II. nazývá tento úřad jako necitlivější.

Ze studované problematiky identity zpovědníka nevyvstaly žádné otázky dogmatického charakteru ani v pramenech ani na osobní rovině. Teologicko-pastoračně je však vhodné vysvětlit nezbytnost soudcovského aspektu svátosti (i zpovědníkovy role) a rovněž ozřejmovat reálnost a dalekosáhlost spásné uzdravující síly ukryté v potenci svátosti, která však bývá málo využívána penitentem a málo akcentovaná zpovědníkem.

Jindy je chybou nereflktovat projevující se spravedlnost Boží související s hříchem člověka. Nejvíce otázek, jež se objevují, pocházejí z nedostatků v pastorační, z praxe vysluhování. Vzhledem k nim je třeba hledat řešení a odpovědi. Násině alespoň tyto nedostatky: podle rozdílnosti území je patrná buď přílišná laxnost (trpění kompromisů), nebo rigoróznost (zpovědník více soudce než otec), převládající rutina (neosobní přístup), častý formalismus a příliš mechanistické pojmání hříchu a pokání, zvyklostní ritualismus či přílišná familiérnost, přílišná strohost či dlouhé poučování v nepatřičných oblastech, neznalost problematiky a nejednotnost zpovědní praxe, nevhodnost volby zadostiučinění a nedostatek vize ve smyslu růstu penitenta, nepatřičné psychologizování a zablokování penitenta nepřiměřeným chováním a otázkami. Často chybí pozitivní důraz na význam stálého zpovědníka a hodnotu devocionální zpovědi. Naše dotazy musí tedy směřovat do oblasti konkrétních skutků, aby služba a praxe svátosti smíření byla účinnější a věrohodnější.

Na závěr se pokusím o formulaci vlastní definice osobnosti zpovědníka: Zpovědník, jehož identita podstatně vyrůstá z identity kněžské, je ten, kdo v osobě Krista-Hlavy a z jeho vůle, zmocněn darem Ducha svatého na základě svěcení odpouštět hříchy, vykonává vlastní Kristovu službu smíření (přechodu ze smrti do života) a posvěcení ve svátosti pokání jako dobrotivý otec, osvobozující soudce, lékař duší, učitel pravdy, rádce a vychovatel pro spásu křesťanů vzdálených hříchem, ale též disponovaných, aby jim umožnil setkat se v této svátosti s Bohem milosrdenství a odpuštění, a též aby je uváděl do pravdy o Bohu a o nich samých.

Předložená diplomová práce splnila svými výsledky má osobní očekávání. Podstatnou měrou přispěla k pochopení teologické identity a poslání kněze v aspektu zpovědníka. Osobně jsem byl obohacen v pohledu teologickém, etickém a pastoračním. Obzvláště naléhavě mi zněla výzva, jak i na zpovědníkovi velmi záleží, jakého stupně a rozsahu uzdravení penitent dojde. Jen kvalitní studium spolu s duchovním rozjímáním vede k pochopení důležitých principů, aspektů, souvislostí a poskytne vhled do celé šíře problematiky. Patřičné poznání, pokud nechybí vůle a ochota motivovaná láskou, tvoří důležitý předpoklad k dobrému a tedy autentickému vykonávání služby, která se od kněze očekává.

Přehled použitých symbolů a zkratk

Zkratky knih Písma svatého dle Dokumentů Druhého vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995.

Odborné zkratky:

CIC	Kodex kanonického práva
ČBK	Česká biskupská konference
ČLK	Česká liturgická komise
KKC	Katechismus katolické církve
KTF	Katolická teologická fakulta
LG	Lumen gentium
MKR	Mezinárodní katolické revue
NZ	Nový zákon
OP	Obřady pokání
SC	Sacrosanctum Concilium
SZ	Starý zákon

Běžné zkratky:

Hebr.	Hebrejský
Kán.	Kánon
Kap.	Kapitola
Kol.	kolektiv (autorů)
Např.	Například
Odst.	Odstavec
Pl.	Plurál
Pozn.	Poznámka
Resp.	Respektive
Srov.	Srovnej
Subst. (lat.)	podstatné jméno
Sv.	Svatý
Tzn.	to znamená
Verb. (lat.)	Sloveso

Seznam literatury

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, ekumenický překlad, Praha: Česká katolická charita, 1985.

PRAMENNÁ LITERATURA:

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, 301–337.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, 29–100.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Věřoučná konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, 125–171.

JAN PAVEL II.: Posynodální apoštolská adhortace O výchově kněží v současných podmínkách *Pastores dabo vobis*, Praha: Zvon, 1993.

JAN PAVEL II.: Apoštolský list daný *motu proprio* O některých aspektech slavení svátosti smíření *Misericordia Dei*, Praha: Sekretariát ČBK, 2002.

JAN PAVEL II.: Encyklika O Božím milosrdenství *Dives in misericordia*, Praha: Zvon, 1996.

JAN PAVEL II.: List papeže kněžím k Zelenému čtvrtku 1979, Praha: ČBK, 1979.

JAN PAVEL II.: List papeže kněžím k Zelenému čtvrtku 2002. Zázrak milosrdenství, in: SAPIENZA Leonardo (ed.): Největší láska. Listy Jana Pavla II. kněžím k Zelenému čtvrtku (1979–2005), [b.m.]: [b.n.], 2006, 294–307.

JAN PAVEL II.: Posynodální apoštolská adhortace O smíření a pokání v dnešním poslání církve *Reconciliatio et paenitentia*, Praha: Zvon, 1996.

Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995.

Kodex kanonického práva, Praha: Zvon, 1994.

KONGREGACE PRO KLÉRUS: Direktář pro službu a život kněží, Praha: Sekretariát ČBK, 1995.

Obřady pokání, Praha: Sekretariát ČLK, 1982.

PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: *Vademekum* pro zpovědníky v některých otázkách manželské morálky, Praha: Sekretariát ČBK, 1997.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA:

AUGUSTYN Józef: O otcovství, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

AUGUSTYN Józef: Svátost smíření. Inspirace nejen pro zpovědníky, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

BARUCQ André – GRELOT Pierre: Učit, in: LEON-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie, Praha: Academia, 2003, 528–530.

BREUNING Wilhelm: Boží vlastnosti, in: BEINERT Wolfgang (a kol.): Slovník katolické dogmatiky, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, 40–43.

- CANTALAMESSA Raniero: Život pod vládou Kristovou, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, přepracované vydání, ²2000.
- CORBON Jean – GRELOT Pierre: Soud, in: LEON-DUFOUR Xavier (a kol.): Slovník biblické teologie, Praha: Academia, ²2003, 459–462.
- DONGHI Antonio: Hle, všechno tvořím nové. Pastorece pokání a obrácení, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- FINKENZELLER Josef: Soud, in: BEINERT Wolfgang (a kol.): Slovník katolické dogmatiky, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, 327–327.
- GATTI Guido: Confessare oggi, Un manuale per i confessori, Leumann (Torino): Editrice Elledici, 1999.
- GERARDI Renzo: Teologia ed etica della penitenza, Bologna: Centro Editoriale Dehoniano (EDB), 1993.
- GIGLIONI Paolo: Svátosti Krista a církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- JAN PAVEL II.: Apoštolská adhortace O úkolech křesťanské rodiny v současném světě *Familiaris consortio*, Praha: Zvon, 1992.
- JAN PAVEL II.: Apoštolský list O modlitbě svatého růžence *Rosarium Virginis Mariae*, Praha: Sekretariát ČBK, 2002.
- JAN PAVEL II.: Apoštolský list O přípravě na jubilejní rok 2000 *Tertio millennio adveniente*, Praha: Zvon, 1995.
- KAŠPARŮ Max: Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky, Brno: Cesta, 2002.
- KOHUT Pavel Vojtěch: Jediná oběť dokonalosti, in: MKR Communio 1 (2007) 38–52.
- KOCH Günter: Absoluce; Moc církve odpouštět hříchy; Svátost pokání; Zpověď, in: BEINERT Wolfgang (a kol.): Slovník katolické dogmatiky, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, 9; 204; 354–356; 463–464.
- KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY: *Persona Humana*, in: P. VOJTĚCH od SV. HEDVIKY OCD (ed.): Homosexualita a křesťanská antropologie, Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1998, 91–103.
- LÖSER Werner: Prorok, in: BEINERT Wolfgang (a kol.): Slovník katolické dogmatiky, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, 276–277.
- MARSCH Michael: Uzdravování skrze svátosti, Praha: Portál, 1992.
- NOVOTNÝ Adolf: Prorok; Soud, soudce, soudit; Učit, in: NOVOTNÝ Adolf: Biblický slovník, Praha: Kalich, 1956, 724–726; 938–943; 1130–1132.
- PLANNER František: Kněz a jeho poslání, Řím: Křesťanská akademie, 1972.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Boží milosrdenství jako měřítko spravedlnosti, in: Teologické texty 6 (1997) 201–202.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel, Praha: Krystal OP, ²2002.
- RAHNER Karel – VORGRIMLER Herbert: Milosrdenství; Otcovství Boží; Soud; Prorok; Spravedlnost Boží; Svátost pokání, in: RAHNER Karel – VORGRIMLER Herbert: Teologický slovník, Praha: Zvon, 1996, 174; 230; 266; 308–309; 314; 328–332.
- RATZINGER Josef: Úvod do křesťanství, Brno: Petrov, 1991.
- SANTA Thomas M[...]: Porozumět úzkostlivým. Skrupulóznost v duchovním životě, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

- SESBOŮÉ Bernard: *Riconciliati in Cristo*, Brescia: Editrice Queriniana, 1990.
- SKOBLÍK Jiří: *Nova et Vetera pro zpovědníka*, Praha: Karolinum, 1999.
- ŠPIDLÍK Tomáš: *Spiritualita křesťanského Východu*, Mnišství, Velehrad – Roma: Refugium, 2004.
- ŠPIDLÍK Tomáš: *Spiritualita křesťanského Východu*. Systematická příručka, Řím: Křesťanská akademie, 1983.
- TERNANT Paul: *Otcové a Otec*, in: LEON-DUFOUR Xavier (a kol.): *Slovník biblické teologie*, Praha: Academia, 2003, 304–308.
- ULLRICH Lothar: *Úřady Ježíše Krista*, in: BEINERT Wolfgang (a kol.): *Slovník katolické dogmatiky*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, 410–413.
- VRABLEC Jozef: *Obnova svátosti pokání*, Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1999.
- WEBER Helmut: *Všeobecná morální teologie*, Praha: Zvon – Vyšehrad, 1998.

OSTATNÍ ZDROJE:

- COPPA Giovanni: *Boží otcovství a milosrdenství v patristice*, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t01.htm - 01, (6.4.2007).
- GIOVANNI PAOLO II: *Discorso ai sacerdoti impegnati nel ministro delle confessioni durante l'Anno Giubilare della Redenzione (9 luglio 1984)*, *L'Osservatore Romano*, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1984/july/documents/hf_jpii_spe_19840709_ministero-confessioni_it.html, (19.12.2006).
- GOLDMANN Petr: *Co potřebuje zpovědník znát z psychopatologie*, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t02.htm - 13, (19.12.2006).
- LIŠKA Antonín: *Co říká a jak se využívá Vademekum pro zpovědníky*, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t01.htm - 08, (19.12.2006).
- MOHELNÍK Benedikt OP: *Texty magisteria ke svátosti pokání, studijní texty předmětu „Teologie svátostí“*, Praha (KTF) 30.4.2007, nepublikováno.
- MOHELNÍK Benedikt OP: *Uvedení do svátostí. Svátosti křesťanské iniciace, přednášky z předmětu „Teologie svátostí“*, Praha (KTF) 5.3.2007 a 19.3.2007, nepublikováno.
- MUCHOVÁ Ludmila: *Příspěvek vývojové psychologie k praxi slavení svátosti smíření*, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t02.htm - 27, (19.12.2006).
- Práce ve skupinách*, http://www.knihovna.net/KNIHA/0061_t02.htm - 37, (19.12.2006).
- Rady mladým zpovědníkům: věrnost učení a evangeliu zároveň*, <http://www.oecumene.radiovaticana.org/SLO/Articolo.asp?c=71992>, (19.12.2006).
- Sv. Alfons z Liguori, *zpovědník a moralista*, http://www.iprimus.ca/~mbc24/CSSR/Osobnosti%20-%20CSSR/Alfonz/sv_alfonz_liguori.htm, (19.12.2006).
- Svatý otec BENEDIKT XVI. *zdůraznil důležitost svátosti smíření*, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=7326>, (26.3.2007).

Přílohy

SEZNAM PŘÍLOH:

KOWALSKÁ Faustyna: Deníček. Boží milosrdenství v mé duši, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, vybrané texty.

Následující textová příloha, jenž pochází z neodborné literatury a má tudíž jinou povahu sdělení, je zvolena z důvodu dokreslení a určitého potvrzení některých částí daného tématu. Vyjadřuje zkušenost duchovního života sv. Faustyny Kowalské, která je zaznamenaná v jejím autorském díle s názvem „Deníček, Boží milosrdenství v mé duši.“ Uvedeno bude několik citací s označením čísel článků.

O Božích vlastnostech a velikosti milosrdenství: „První vlastnost, kterou mi Pán dal poznat, je jeho svatost. Je to tak veliká svatost, že se před ním chvějí všechny mocnosti a síly. Čistí duchové si zakrývají tvář a neustále setrvávají v adoraci...Dále mi Pán dal poznat svou spravedlnost. Je tak veliká a pronikavá, že dosahuje do hloubi podstaty věcí, a všechno před ním stojí v holé pravdě a nic by nemohlo obstát...Třetí vlastností je láska a milosrdenství. A pochopila jsem, že tato vlastnost je v Bohu největší. Pojí tvorstvo se Stvořitelem. Největší lásku a propast milosrdenství poznávám ve vtělení Slova a v jeho vykoupení.“ „Dříve než přijdu jako spravedlivý soudce, přicházím nejprve jako Král milosrdenství.“ „Ach, jak mě zraňuje nedůvěra duše. Taková duše vyznává, že jsem svatý a spravedlivý, ale nevěří, že jsem Milosrdenstvím, nedůvěřuje v mou dobrotu.“ „Proč se bojíš Boha milosrdenství, mé dítě? Má svatost mi nebrání v tom, abych k tobě byl milosrdný.“ „Na co pohlédnu, všechno mi říká o jeho milosrdenství, dokonce i sama Boží spravedlnost mi říká o jeho bezedném milosrdenství, neboť spravedlnost vyplývá z lásky.“ „Svým ponížením jsi nás pozdvihl k svému Božství; je to přepych Tvé lásky, je to propast Tvého milosrdenství, nad touto marnotratností Tvé lásky žasnou nebesa, nyní se nikdo nebojí přiblížit se k tobě.“ „Uslyšela jsem křik satana: Nepiš o Boží dobrotě! On je spravedlivý.“ (Čl. 180; 83; 300; 1485; 651; 1745; 1338).

O Božím milosrdenství: „Řekni duším [lidem], kde mají hledat útěchy: v tribunále milosrdenství [ve svátosti pokání]; tam jsou největší zázraky, které se neustále opakují. K získání tohoto zázraku není třeba podniknout dalekou pouť ani konat nějaké vnější obřady, nýbrž stačí s vírou přistoupit k nohám mého zástupce [zpovědníka] a vypovědět mu svou bídu, a zázrak Božího milosrdenství se plně projeví. I kdyby duše byla jako mrtvola v rozkladu a lidsky vzato by vzkříšení bylo nemožné a všechno by bylo ztracené, u Boha tomu tak není, zázrak Božího milosrdenství vzkřísí tuto duši zcela a úplně.“ (Čl.

1448). „Pálí mě plameny milosrdenství, chci je vylít na lidské duše.“ (Čl. 50). „Bude-li důvěra duší veliká, má štědrost je bez hranic.“ (Čl. 1602). „Pokorné srdce nikdy neodmítну.“ (Čl. 1485). „Prameny mé milosti zaplavují pokorné duše. Pyšní zůstávají stále v chudobě a bídě (...)“ (Čl. 1602). Duše získá užitek ze zpovědi jen, pokud je úplně upřímná a otevřená, dále pokorná, poslušná a ochotná. (Srov. čl. 113).

O zpovědi a zpovědnících: „Jsou i takoví zpovědníci, co duši pomáhají a jsou, jako by se zdálo, duchovními otci, ale jen potud, pokud vše jde dobře, ale jakmile potřeby duše jsou větší, jsou jaksi bezradní a neumějí nebo nechtějí duši porozumět a snaží se co nejdříve se jí „zbavit““. (Čl. 132).

„Budu mluvit jen o tom, co jsem ve své duši zakusila a prožila. Tři věci mohou způsobit, že duše nezíská v těchto výjimečných chvílích ve zpovědi prospěch.

První: Že zpovědník málo zná mimořádné cesty a dává najevo údiv, když mu duše odhalí ta velká tajemství, která Bůh v duši činí. Už ten jeho údiv citlivou duši rozechvívá a ona si všímá, že zpovědník váhá říci svůj názor a pokud si toho duše všimne, tak ji to neuklidní, nýbrž má po zpovědi ještě více pochybností než před zpovědí, neboť vycítí, že ji zpovědník uklidňuje a sám si není jistý. Anebo neuklidní – jak se to stalo mně – že když zpovědník nemohl pochopit některá tajemství duše, odmítá ji zpovídat, projevuje jakýsi strach, blíží-li se taková duše ke zpovědní mřížce. Jak může duše v takovém stavu čerpat ve zpovědnici pokoj, když je citlivější na každé slovo kněze. Já si myslím, že ve chvílích tak zvláštních Božích navštíveních duše, pokud jí nerozumí, měl by jí poradit nějakého zkušeného a dobrého zpovědníka, nebo sám načerpat světlo, aby dal duši to, co potřebuje, a ne jí přímo odmítnout zpověď, neboť takto ji vystavuje velkému nebezpečí a nejedna duše může opustit právě tu cestu, na které jí Bůh chtěl mít. Je to velice závažná věc, vždyť jsem sama zakusila to, že jsem už začínala ztrácet rovnováhu, přes ty výjimečné Boží dary, i když mě sám Bůh uklidňoval, přesto jsem vždy chtěla mít potvrzení církve.

Druhá věc: Tím, že zpovědník nedovolí otevřeně se vypovídat, dává najevo netrpělivost. Tehdy duše umlká a neříká všechno, čímž nezískává prospěch, a tím méně prospěchu získává, když se stane, že zpovědník začíná duši zkoušet, aniž by ji znal, proto místo aby duši pomohl, tak jí škodí. A to proto, že ona ví, že zpovědník ji nezná, neboť jí nedovolil se úplně svěřit jak s milostmi, tak s ubohostí. A tak zkouška neodpovídá. Někdy jsem byla zkoušena tak, že jsem se tomu smála. Lépe tuto věc vysvětlím takto, že zpovědník je lékařem duše, jak tedy lékař, který nezná nemoc, může dát odpovídající léky? – Nemůže. – Buďto žádný žádoucí účinek nevyvolají, nebo dá příliš silné, což nemoc zhorší, a někdy – nedej Bože – může nastat smrt, když předávkuje. Říkám to ze zkušenosti, že v jistých chvílích mě držel přímo sám Pán.

Třetí věc: To, že se stává, že zpovědník nejednou drobné věci bere na lehkou váhu. V duchovním životě nic není maličkost. Občas zdánlivá maličkost odhalí věci velmi důležité a pro zpovědníka je velkým světlem v poznání duše. V maličkostech se skrývá mnoho duchovních odstínů. Nikdy nepovstane úžasná stavba, odhodíme-li malé cihly. Od některé duše žádá Bůh velkou čistotu, a tak jí sesílá hlubší poznání ubohosti. Světlem shůry osvícená poznává lépe, co se Bohu líbí a co ne. Hřích záleží na poznání a světle v duši, stejně tak i nedokonalosti, i když ona ví, že tím, co do svátosti přesně vzato patří, je hřích, ale ty maličkosti mají velký dosah ve snaze o svatost a to zpovědník nesmí brát na lehkou váhu. Trpělivost a mírnost zpovědníka otevírá cestu k nejhlubším zákoutím duše. Duše jaksi bezděčně odkrývá svou propastnou hloubku a cítí se silnější a odolnější a také statečněji bojuje, více se snaží, protože ví, že z toho musí skládat účty.

Co se týká zpovědníka, ještě jednu věc: Nejednou musí duši zkoumat a zkoušet, musí ji cvičit, musí poznat, zda má co do činění se slámou nebo s železem nebo s čistým zlatem. Každá z těchto tří duší potřebuje jiná cvičení. Zpovědník si nutně musí o každé utvořit jasný úsudek, aby věděl, co ona může v jistých chvílích, okolnostech a případech uzdvihnout. Co se týká mě, tak později, po mnoha zkušenostech, když jsem poznala, že nejsem pochopena, tak jsem svou duši neodhalovala a nezneklidňovala jsem se. Ale takto tomu bylo teprve tehdy, když – zkrátka od té doby, kdy už všechny tyto milosti byly podrobeny úsudku moudrého a vzdělaného a zkušeného zpovědníka. Nyní vím, jak se v některých případech zachovat.“ (Čl. 112).

„Jakmile moje duše při svaté zpovědi vycítí nejistotu kněze, neodkrývám svou duši hlouběji, ale jen na sebe žaluji hříchy. Kněz duši pokoj nedá, pokud ho sám nemá.“ (Čl. 75). „Zpovědník může duši hodně pomoci, ale také může mnoho pokazit. Jak velice mají být zpovědníci pozorní na působení Boží milosti v duších svých kajících, je to velmi důležité.“ (Čl. 35).

O dvojím účinku ze zpovědi: léčebném a výchovném: „Ze svaté zpovědi si máme odnášet dvojí užitek. Ke zpovědi se chodíme nejprve léčit a také pro výchovu – naše duše potřebuje neustálou výchovu, jako malé dítě (...) Ona o vlastních silách daleko nedojde, mnoho se nalopotí, (...) neustále bloudí, protože mysl je zatemněná a ve vlastních záležitostech nedokáže (dobře) rozlišovat (Čl. 377).

„Svou přítomnost zahalují osobou kněze (...) půjčují si jeho ústa (...) sám působím v duši [kajícího].“ (Čl. 1602; 1544). Zpovědník nejednou řekne to, co vůbec říci nechtěl, a sám si to ani neuvědomuje. Je slovo, které přichází „bezprostředně“ od Boha. I duše kajícího to tak cítí; je to odměna za její víru a pokoru. (Srov. čl. 132).

„The identity of the confessor in the documents of the II. Vatican council and the post-conciliar Magisterium.“

The main theme of this thesis is the confessor, primarily from the point of view of his theological identity and its application in the sacrament of reconciliation. The thesis is conceived theologically, ethically and pastoral. The framework consists of conciliar and post-conciliar documents and fundamental contributions concerning the current identity of the confessor. The sections, where it was required, are presented on the basis of their biblical starting-points.

The outline of this thesis is divided into three sections. The first section contains a short description of the historic development of the sacrament of reconciliation (with regard to the contemporary models of the confessor in the respective periods) and a presentation of the renewed conception of the sacrament of reconciliation and of the identity of the hierarchical priesthood.

The second section focuses on the individual theological dimensions of the confessor as a father, physician and teacher conceptually anchored in the framework defined in the first section. The content and formal scheme of the discourse is based on personal theological reflection.

The third section (partly also in the second) elaborates upon the application of acquired theological starting-points in the pastoral practice, also with reference to psychological aspects. Within the framework of this application the spiritual experience of the aforementioned identity is examined including a description of the reality of the current practice of the sacrament of reconciliation and its insufficiencies.

The conclusion contains a summary and the results which emerged from the previous elaboration and personal theological reflection.

Key words:

- confessor
- priest
- sacrament of reconciliation
- sacramental practice
- theology of morality